

The Project Gutenberg eBook of Kalastajakadun kauppias: Novelli, by Emil Lassinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kalastajakadun kauppias: Novelli

Author: Emil Lassinen

Release Date: February 16, 2011 [EBook #35292]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KALASTAJAKADUN KAUPPIAS: NOVELLI ***

Produced by Tapio Riikonen

KALASTAJAKADUN KAUPPIAS

Novelli

Kirj.

EMIL LASSINEN

Wiipurissa Matti Kurikka,
Wiipurin Sanomain kirjapainossa 1890.

I.

Yli-Tuomon talossa kasvoi kaksi poikaa ja yksi tytär. Vanhemman pojan nimi oli Tapani, nuoremman pojan nimi Topias. Tytär Vappu oli syntynyt Tapanin jälkeen, hän oli rakkain vanhemmille, rakkain veljille.

Topias kasvoi nuoruudessaan veljensä ohi, ollen jo seitsemäntoista vuoden vanhana miehen mittainen, Tapani pysyi naulassaan monta vuotta, mutta venähti sitte verrattain lyhyessä ajassa Topiaan tasalle. Poikain isä oli silloin jo vanha ja riutunut mies. Hän käveli sauvan nojalla eikä löytänyt opastamatta vaimo-vainaansa hautaa kirkkotarhasta.

Yli-Tuomon naapurina oli Ali-Tuomon talo. Ali-Tuomossa olivat tyttäret Martta ja Helka ja poika Perttu. Martta ja Tapani vietiin kasteelle yhtä aikaa, Vappu ja Perttu elivät kauan vallan tietämättöminä toisistaan, ja Helka ja Topias oppivat aakkoset jokseenkin yksin aikoihin.

Heidän joukkoonsa kuului vielä Simo. Simon vanhemmilla oli pieni tupa Ali-Tuomon maalla. Uudesti rakennettaessa tupa tosin muutettiin kauemmaksi, mutta niinkauan kuin Simo siinä asui, niinkauan oli hän seitsemäntenä seurassa, kesällä ja talvella, poudalla ja sateella.

Molemmat talot olivat yhdensuuruisia manttaaliltaan, tiluksiltaan ja veroiltaan. Samat olivat kummankin talon kohtalot ja kokemukset. Kasvoiko toisen pelto, niin kasvoi toisenkin, milloin Yli-Tuomoon tuli katovuosi silloin tuli Ali-Tuomoonkin. Yli-Tuomon emännän haudan vieressä oli Ali-Tuomon isännän hauta, malmiset ristit olivat lähekkäin ja niiden vuosiluvussa ei ollut suurtakaan eroa.

Simo ei ollut läheskään täysikasvuinen kuin kamala onnettomuus kohtasi isää, puu kaatui hänen päällensä ja löi hänet rammaksi. Lyhyenä aikana, jonka eli vahingon jälkeen, ei hän nähnyt tervettä päivää. Kuolema kuitenkin tuli ja onnettoman tuskat lopetti.

Yli-Tuomon karjaa Simo sitte kaitsi monta vuotta. Miehistyttyään lähti hän ulos maailmaan, teki työtä ja elätti äitiänsä. Äiti ei napissut kohtalon kovuutta, pojasta kuin tuli huolten häätäjä, puutteen poistaja.

Yli-Tuomon emäntää haudattaessa nähtiin Simokin surusaatossa. Luoja oli runsaalla kädellä jaellut antimiaan hänelle. Vartalonsa oli kookas, kasvonsa tuoreet, terveet, astuntonsa reipas, mielensä valkoinen kuin joutsen. Vaikka hän söi vieraan leipää, niin ei hänellä ollut silmissä surua, ei äänessä raskasmielisyyden värähdystäkään...

Yli-Tuomon veljekset eivät milloinkaan eripuraisuudella katkeroitaneet toistensa mieltä. Tapani kaivoi ojat, kylvi pellot ja himoitsi suolaisia ruokia; Topias kutoi verkot, teki kotoaskareet ja söi mieluummin puuroa ja maitoa.

Kuin Tapani sai isältään talonkirjat, nai hän Martan emännäkseen. Häät vietettiin juhannuksena. Häyö oli tavattoman kylmä, mutta pohjatuuli oli liikkeellä ja varjeli hallanaran viljan. Tyynemmällä olisivatkin rukiin tähkät jäätyneet ja toukojen oraat paleltuneet. Vappu ja Perttu tanssivat häissä itsensä palaviksi; tulivat sitte ulos kylmään yöhön jäähyttelemään variaan. Kumpikaan ei tuntenut terävää pohjatuulta, joka ahkeraan hääräili heidän ympärillään. He istuivat kaivonkannelle, puhelivat iloisia asioita ja joivat kylmää vettä kaivosta. Kun palavuus pakeni ja heitä molempia hyristytti, niin menivät he jälleen häähuoneeseen ja tanssivat hyrityksen pois itsestään. Häiden jälkeen sairastui Vappu, eikä parantunutkaan enää. Juhannuksen tullessa uudestaan nukkui hän kuolon uneen. Tulipunaiset ruusut poskillaan valkenivat viimeisessä hengenvedossa lumivalkeiksi, ijäinen kauneus astui katoovaisen kauneuden sijaan. Molemmissa taloissa itkivät ja murehtivat silloin kaikki muut ääneensä, paitsi Perttu. Hänen kyöneleitään ei kukaan nähnyt, hänen valituksiaan ei kukaan kuullut. Kätensä eivät vapisseet kun hän otti mitan ruumiista, huokauksia ei kuulunut kuin hän höyläsi laudat, teki arkun ja maalasi sen valkoiseksi. Mutta Vapun kuoleman jälkeen ei hän koskaan nauranut. Aika lievensi muiden surua, mutta Pertun mieli ei valennut eläissään; hänestä tuli synkkämielinen mies.

Seuraavana juhannuksena veivät Helka ja Topias Tapanin esikoisen ristittäväksi ja Topias pani pojalle oman nimensä. Samana päivänä täytti hän itse yksikolmatta vuotta ja samana päivänä luki Tapani hänelle perintöosuuden käteen. Antaessaan viimeisen setelin sanoi Tapani:

"Nyt on oma kädessäsi."

"Niin on... Ja tosi edessäni."

"Eikä oookkaan kiviä kädessäsi!"

Koska Topiaalla jo entuudelta oli päällyssaappaat, hopeakello ja ketunnahka-kauluksiset turkit, niin vei hän perintörahat yliaittaen, tallehtien ne punaiseksi maalatun kirstun pohjalle. Kaiken omaisuutensa ohessa oli hänellä vielä pulleat posket, kirkkaat silmät, rehellinen ja turmeltumaton sydän. Helka katseli Topiasta kernaammin kuin ketään muuta miestä; aina oli hänellä Topiaan varalle iloinen sana, kaksikin.

Yli-Tuomon ja Ali-Tuomon asukkaat eivät olleet vanhemmissakaan miespolvissa riidelleet keskenään enempää kalavesistä kuin raja-aidoista ja syönnösmaitakaan. Talojen pohjoispuolella levisi ruohoinen Korsijärvi laajoine rantoine, pillistöine, kukkaruohostoine, eteläpuolella oli peltoja monta kivenheiton matkaa. Taloilla oli yhteinen iso nuotta, ja nuottakoppi seisoi Yli-Tuomon palstalla, lähellä järven rantaa. Kopin ja talojen välillä kasvoi tiheätä lepikköä ja koivikkoa, monta tynnyrinalaa kummankin isännän maata. Raja-aidan kaaduttua ja lahottua käytettiin sitä yhteisenä vasikkahakana; se loppui jyrkänlaiseen petäjikköön, jossa raja näkyi selvästi...

Kului vuosi osa toistakin, nuoren Topiaan syntymisestä, niin kuoli Yli-Tuomon vanha isäntä. Hän nukkui ikälöppuunsa, henki lähti rinnasta ilman mitään nähtävää tuskaa. Veljekset seisoivat kuolinhetkellä isän vuoteen vieressä ja Tapani sulki kuolleen oikean silmän kiinni ja Topias vasemman silmän. Silloin oli syksy ja puiden lehdet alkoivat kellastua. Kun veljekset olivat valvoneet ruumishuoneessa kolme yötä, puheli Tapani Topiaalle:

"Laita, sinä Topi, kuorma ja lähde kaupunkiin, pitoihin tarvittavia tavaroita tuomaan. Minä sill'aikaa ajelen käskemässä sukulaisiamme hautajaisiin, ja jos ehdin, niin alotan huomenna kyntämään rukiinsänkeä."

Topias laittoi kuorman, puki uudet kapulaiset vaatteet ylleen, pani hopeakellon taskuunsa, valjasti hevosen ja läksi. Ensimmäisellä virstalla ei tullut ketään häntä vastaan.

"Kuinkahan matkani luonnistuu, koska ei tule hyvää eikä huonoa onnea vastaan", ajatteli Topias itsekseen. "Sais mies tulla vastaani ja antaa hyvää onnea, sais vaimo olla tulematta huonoine onnineen."

Sitte alkoi hän vetämään hopeakelloaan teräksisellä avaimella. Avaimen suu olikin säröillä ja meni rikki vetäissä, kello jäi puolivetoon.

"No kun ei vaan tämän pahempaa onnettomuutta tapahtuisi", ajatteli Topias itsekseen. "Avain oli vanha ja huono; kaupungista saan ottaa uuden; siellä saan myös kääntää viisarit kirkonkellon viisarien mukaan."

Hän asetti kellon lakkariin ja antoi rikkinäisen avaimen jäädä renkaastaan hiusvitjoihin.

Vitjat olivat Helan hiuksista ja Helan tekemät.

Toisen virstan lopussa juoksi vanha vaimo pienestä tuvastaan ulos Topiaan jälkeen Ja kysyi huutaen;

"Menetkö, Topi, Helsinkiin?"

Topias kiinnitti ohjia, katsoi taaksensa ja vastasi:

"Menen, Helsinkiin minä menen."

"Sinähän sitte toimitat minunkin asiani."

"Toimitan halustakin."

Vaimo meni tupaan ja palasi kiireesti. Kädessä oli hänellä täysivarttinaiseen kankaasen kääritty mytty, jonka ojensi Topiaalle, sanoen:

"Veisit tämän minun pojalleni... Siinä on vaan paita, pari sukkaa..."

"Simolle", huomasi Topias, asettaen mytyn sopivaan paikkaan rattaitten pohjalle säkkien väliin.

"Hän on piharenkinä venäjänuskoisella kauppialla Alekseilla."

"Vai venäjänuskoisella kauppialla Alekseilla", toisti Topias, painaen nimen lujasti muistiinsa.

"Vanhan kirkon takana."

"Hyvä juttu."

Topias läksi kulkemaan kolmatta virstaa. Hyvää ja huonoa onnea ei nyt enää ajatellut, Vaan kauppias Alekseita ja vanhaa kirkkoa muistutteli hän virstan loppuessa, toisen alkaessa.

"Kuinka hauska on tavata Simoa", ajatteli hän pitkin tietä itsekseen, "jota en ole nähnyt sitte Tapanin häiden."

"Hopsis!" lausui hän hevoselle. "Mennään nyt niin, että harja sanoo nipsis nipsis, niin ehditään, niin joudutaan."

Hevosella oli hyvä halu juosta ja Topias ajoi auringonlaskun ajoissa Hämeentullista kaupunkiin. Norjistuttaakseen pitkällisestä istumisesta puutuneita jalkojaan, astui hän alas rattailta kävelemään hevosen rinnalle. Laiha herra astuskeli joutilaasti ja tarkoituksettomilla askeleilla samaan suuntaan kuin Topiaskin. Topias ohjasi hevosen enemmän syrjään ja rupesi puheisin laihaan ja joutilaan herran kanssa. Noukkien heinärikkoja vaatteistaan kysyi hän:

"Osaatteko suomea?"

"Osaanko suomea? Oh sepä vaan sanominen", vastasi herra tuttavallisesti. "Minä taidan suomet, saksat, ryssät, venäjät..."

"Sittepä varmaankin tiedätte venäläisen kauppiaan Aleksein."

Herra siristi silmiään vastaukseksi.

"Vanhan kirkon takana", auttoi Topias.

"Paikalleen tiedän", virkkoi herra ja tuli lähemmäksi; "perin pennin päälle tiedän..."

Topias katseli tarkemmin laihaa herraa, jonka rinnalla käveli vanhaa kirkkoa kohden, ensiksi silmiin: toinen oli sinisempi, toinen keltaisempi, sitte vaatteisin: housunpolvet ja kyynäspäät kiilsivät vahvemmin kuin saappaanpäälliset. Hattu oli ohrariihen tomun värinen ja useasta kohden taitoksissa. Lakattuaan katselemasta, puhui Topias isävainajastaan muutaman sanan ynnä Tapanista ja Simosta sata sanaa.

Kun joutuivat vanhan kirkon taakse, huomautti herra:

"Nyt ollaan kohdalla. Tämä kolmikerroksinen kivimuuri on venäjänuskoksen kauppiaan Aleksein."

"Ollaan niinkin," varmensi Topias, nähtyään saippuat, kynttilät ja mänttihilhat alakerroksen akkunoissa, kivirakennuksen päässä.

"Mutta voi!" ruikutti samassa herra.

"No mikäs nyt?" kysyi Topias, katsoen häntä keltaisempaan silmään.

"Minun piti menemäni päivällisille..." Herra siristi silmiään ja mietti sanojaan... "Kruununkomisariuksen luo", jatkoi hän sitte sukkelasti, "mutta..."

"Myöhästyitte, eikö niin?"

"Perin pahasti myöhästyin."

"Ja minun tähteni."

"Teidän tähtenne tykkänään."

"Taidatte olla virkanne puolesta kruununsihteeri."

"Sitä vikaa on minussa ikävään asti; mutta niinkuin sanoin, niin myöhästyin komisariuksen päivällisiltä."

Topias avasi eväspussinsa ja katsoi kruununsihteeriä sinisempään silmään.

"Kuttuja siitä, vaikka myöhästyittekin."

"Niin onkin, kuttuja siitä."

Topias veti tupestaan puukon ja antoi sen herralle, virkkaen:

"Tässä sepäntekemä."

Herra leikkasi lampaankinkusta viilekkeitä, paistetusta juustosta nurkan, löi voita väliin ja piiloitti ne ynnä rieskanpuolikkaan pivoonsa.

"Talonisännillä on taloja ja isäntäin veljillä rahaa tuhansin markoin", kiitteli hän sitte ja kääntyi lähtemään. "Aamulla on komisarius vihainen minulle, hän on joka jäsenessään vihainen, mutta sanottuani hänelle syyn, miksi myöhästyin, sanottuani hänelle, että neuvoin tietä talonisännän veljelle, leppyä hän oitis, vieläpä hän kiittääkin minua ja sanoo minun tehneen taiten talonisännän veljeä johdattaissani..."

Sihteeri poistui kähvelästi ja varmoilla askeleilla.

Topias ajoi kauppias Aleksein pihaan; hän heti tapasi Simon. Simon mieli tuli hyväksi, nähtyään Topiaan ja vanhan äidin lähettämät vaatekappaleet.

"Voi veikkonen!" saneli hän iloissaan. "Korjaamme hevosesi ja käymme sisään, sillä minun päivätyöni on jo loppunut."

Simon huone oli pieni, mutta siisti ja puhdas. Pöydällä ei ollut tomua, lattialla ei ollut sylkeä. Suuresta

orangekekusta levisi hyvä tuoksu huoneeseen. Kukan vieressä oli kolme kirjaa; Uusi Testamentti, katekismus ja virsikirja.

"Sinulla on vielä tallella nuo..."

"Ainoat rikkauteni maailmaan lähtiessäni. Rouva ne kerran näki ja hän tahtoo, että pidän ne aina näkyvissä, vaikka ovatkin kansiltaan mustettuneet."

"Ei minunkaan ole pysyneet puhtaampina."

"Muistatko vielä, miten paimenessa käydessämme lu'imme ulkoa Jerusalemin hävityksen historian?"

"Muistan, tarkoin..."

"Siitä on kauan..."

"On... Sinun on täällä hyvä olla, jaksat kuin prinssi."

"Korkeammalle, veikkonen. Palvellessani herraskartanoissa olin orjana; en muistanutkaan, että olin ihminen. Nyt elän entisen suhteen kuin kuningas."

"Siltä näyttää..."

"Renki ja kadunlakasijakin ovat meidän rouvan mielestä ihmisiä, eikä vaan työkoneita."

He makasivat yön yhdessä, jutellen ahkerasti. Topias kertoi Simolle kotipuolen kuulumiset tuiki tarkkaan; Simo kertoi työstään, palkastaan, joululahjoistaan ja ihmisystävällisestä emännästä. Enemmän ja viimeiseksi puhui hän isännästä. Poikanulikkana oli kauppias Aleksei, ennustaja-akan sanojen johdosta, tullut Helsinkiin, kolme kopekkaa rahaa lompakossa ja sarkavaatteet yllä. Nyt oli hänellä kolme kolmikertaista kivitaloa kaupungissa ja ... rahaa niinkuin muutakin paperia!

"Minä uskon", sanoi Simo vakaasti, "että toiset ihmiset ovat määrättyt rikastumaan, toiset köyhtymään."

"Älä niin usko."

"Sanoihan ennustaja Alekseillekin, että häntä täällä Helsingissä odottavat suuret rikkaudet ja pitkä merimatka. Tottapa se sitte oli ennakolta..."

"Hän sanoi sen onnenkaupassa. Muuallakin olisivat..."

"Samat seikat voineet olla häntä vastassa. Niinkö?"

"Niin."

"Voi se olla niinkin, mutta voi se olla toisinkin."

"Turkkilaiset uskovat, ett'ei ihminen voi onnelleen mitään."

"Uskoo moni muukin..."

"Mutta minä uskon, että jokainen ihminen yhden kerran elämässään viskataan oikean onnensa tien alkuun. Ahkeruutta ja hyvää tahtoa sitte vaan."

"Niin kaikki käy parhain päin. On se niinkin, mutta on se joskus toisinkin; on onnikin joskus sokea."

Nukuttuaan vihdoinkin näki Topias unissaan ensin kaikkialla ruostuneita kolmia kopekoita ja laihoja kruununsihteerejä, vaan sittemmin näki hän yhtenäin muhkeita kolminkertaisia kivirakennuksia; ja ... rahaa niinkuin muutakin paperia!

Myytyään aamulla kuormansa, osti hän Alekseihin puodista hautajaispitoihin tarvittavat tavarat, niin rusinat ja rommit kuin sillit ja viinatkin. Sileäleukainen Aleksei itse punnitsi hänelle runsaalla mitalla, runsaalla vaa'alla. Rommiryppyä tarjottiin kaupantekijäisiksi. Topias katoi huulensa rommiin, mutta jätti sen ryyppäämättä, ilmoittaen samassa, ett'ei hän vielä koskaan ole kallistanut lasia puolisuoraksikaan, saati sitte kokosuoraksi. Ihmetellen mitenkä niin pitkä ja paksu mies saattaa kammoksua muutamata rommipisarata, punnitsi Aleksei kaksi naulaa prenikoita ryyppyn edestä. Ne kelpasivat Topialle.

Simo lähetti vanhalle äidilleen Topiaan mukana terveisiä, kahvia, sokuria, rahaa ja tiedon, että hän jouluna pääsee kotona käymään.

Katsellen taakseen kauppias Alekseis kolmikertaista kivrakennusta, kunnes se katosi näkyvistä, läksi Topias kulkemaan vanhan kirkon sivutse kotoa kohden.

"Jospa tulisi pohjalainen povariakka vastaan, niin..." ajatteli hän itsekseen, mutta lopetti ajatuksensa keskeneräiseksi kirjakaupan kohdalla ja astui alas rattailta.

Verevä poliisi, jolla oli pulska poskiparta ja mustat kulmakarvat, oli virkatoimissa kirjakaupan lähellä. Hän kävellen seiso tai seisoen käveli kyltin kohdalla. Topias tuns kaupungin lakeja ja asetuksia.

"Menisin kirjakauppaan", sanoi hän poliisille, "mutta..."

"Hevoista ei saa jättää kadulle yksin."

"Ei tässä näy porttiakaan lähellä, mistä ajaa sisään. Ja tämä hevonen on hyvä ja hiljainen, ei pelästy eikä pillastu."

"Hevonen kuin hevonen ja laki kuin laki. Ei käy kuntoon, sanon minä..."

Vaillinaisesti puettu pitkä mies, jolla oli pöhöttyneet kasvot, ja kasvot täynnä pitkänomaisia arpia, tuli samassa poliisin ja Topiaan lähelle, vilkuen ahkerasti ympärilleen ja kävellen vieläkin joutilaammin kuin iltainen kruununsiihteeri eli peräti laahaamalla ja vetämällä pitkää vartaloaan.

"Seisoisitteko hetken hevoseni vieressä?" kysyi Topias mieheltä, lukien samassa arpeja kymmenkunta, niistä pari ihka nuorta ja uutta.

"Kyllä, kyllä seison vaikka viisi...."

Mies asetti kerkeästi nenänsä rommipullon lähelle; mutta se ei ollutkaan poliisin mieleen ja hän sekaantui asiaan.

"Mars tuonemmaksi, veitikas!" tiuskasi hän kiivaasti. "Mars tuonne pääpuoleen, vanha veitikas!"

Mies totteli, mutta hänen muotonsa musteni; nuoremmat arvet ihan irvistivät poliisille, joka jäi seisomaan pullojen liki.

Taivaansiniseen samettipukuun puettu nainen tuli Topiaan edellä ulos kirjakaupasta. Tuuli irroitti riikinkukon höyhenen naisen hatusta ja toi sen suoraan Topiaan syliin. Topias riensi naisen jälkeen, kosketti häntä takaa päin samettiseen hihaan ja lausui:

"Kuulkaa!"

Nainen hypähti, peljästy ja kiljahti:

"Hui, hui!"

Poliisi nauroi hihitteli, katseli vuoroin Topiasta, joka rauhallisena seiso, pitäen höyhentä kädessään, vuoroin naista, joka oli pelästynyt itsensä puolipyörryksiin.

"Älkää, hyvä neitsy, minua pelätkö. Teiltä putosi tämä; tuuli sen repäsi hatustanne."

Topias ojensi höyhenen naiselle. Sanaakaan sanomatta otti tämä sen vastaan ja katsoi antajaa, niinkuin mitäkin hirmua. Kasvonsa olivat valkoiset kuin poutavuoden uutisjauhot ja poskillä hieno, heleähkö puna; puvusta löyhkähti hieno haju. Hän meni menojaan ja Topias tuli poliisin puheille.

"Mitä peljättävää hän minussa näki, kosk'ei sanaa saanut suustaan, ei suurta kiitosta..."

"Kiittäkää onneanne, ett'ei hän pyörtynyt ja ett'ette tarvinneet lähteä lääkäriä hakemaan."

"Hän taisi olla niin korkeata herrasväkeä, ett'ei osannut suomen sanaakaan. Tunsitteko te, mikä hän oli?"

"Hienotar hän oli, kuten itsekin näitte; hienohelma hän oli."

Poliisi lähti jälleen virkatoimelleen kyltin kohdalle. Pitkä mies tuli heti hevosen pääpuolelta rattaiden viereen. Hänelle lausui Topias:

"Kiitoksia vaivastanne! Taidatte olla kivensärkijä."

"Ollaan sitäkin ... vaan ostakaa minulta jotakin."

Mies alkoi kaivamaan lakkareitaan, kiroten aina, milloin veti kätensä ulos tyhjänä. Topias kielsi häntä:

"Älkää kirotko."

"Ei köyhän puhetta muuten uskota."

Mies kirosi yhä enemmän, mutta silloin uhkasi Topias:

"Joll'ette heti lakkaa kiroilemasta, niin minä en ostakaan teiltä..."

Mies totteli ja piti suunsa kiinni kuni naulattu.

Viimeiseltä löysi hän etsimänsä: se oli kellonavain. Hän sitä piteli hyppysissään ja pyysi pyytämistään:

"Ostakaa se, hyvä isäntä, ostakaa."

Topias katseli ja koetteli avainta; se oli ehjä, uusi ja sopi aivan hyvin hänen kelloonsa, joka oli istunut vedonpuutteen.

"Sepä hyvä", iloitsi Topias miehelle, "unhotinkin ostaa avaimen, vaikka omani särkyi eilen."

Sitte haki hän viidenkolmatta pennin rahaa kukkarostaan, mutta ei löytänyt. Pienet rahat olivat niin tyyni, ettei jälellä ollut muuta kuin kymmenen penniä.

"Voi kiusattu!" tuskitteli Topias sormitellessaan rahoja.

"Mikä nyt? Ettekö ostakaan...?"

Miehen muoto julmistui, arvet näkyivät kohta rumempina.

"Minulla ei ole pientä rahaa."

"Eikö yhtään?"

"On, mutta kymmenen penniä vaan."

"Oo, en minä enemmästä välitäkään, minulla on itselläni viisi penniä."

Topias laski kolikon miehen kouraan, iloiten samassa:

"Sepä vasta onni, ett'ette välitä enemmästä ja että teillä itsellänne on viisi penniä. Jos tiemme toisten maailmassa sopivat vastuksiten, niin kyllä muistan maksaa ne viisitoista penniä."

Saatuaan rahan lähti mies hypäkkäjalkaa eteenpäin. Topias nousi rattaille ja teki rientoa hänkin, ehtiäkseen kotiin päiväiseen aikaan. Hän ei ollut pelkuri eikä hevosensakaan ollut vauhko, mutta kuuttomana aikana ovat metsävälit ikäviä kulkea yksinäisen matkamiehen. Jos mikä risahtaa, nostaa hevonen korvansa pystyyn ja rohkeinkin mies kavahtaa.

"Mennään, kun on kerran mentävä", sanoi Topias hevoselle. "Ja mennään niin, että harja sanoo nipsis nipsis, niin ehditään kotiin auringonlaskeissa."

Mutta kauaksi ei päässyt kuin pieni poika jo hänet pysäytti, huutamalla:

"Pitäkää kiinni, rattaanruuvi putosi ja pyöräkin putoo tuossa paikassa."

Topias hyppäsi alas rattailta, ruuvi oli poissa ja pyörä oli sylkkääntynyt akselin päähän, perin putoamaisilleen.

"Kas halvattua, kuinka oli vaara tulossa, kuinka oli vahinko lähellä."

Poika toi pudonneen ruuvin, Topias väänsi sen vahvoilla käsillään kiinni.

"Kyllä se nyt pitääkin", vakuutti hän itselleen, "mutta varmuuden vuoksi, täytyy se ensimmäisessä pajassa kiertää avaimella lujemmasti ja syvemmälle."

Sitte vasta katsoi hän onnettomuuden ehkäisijään. Poika oli paljasjaloin, silmänsä olivat kyneleiset, vaatteensa rikki kuluneet.

"Mikä sinun nimesi on?"

"Josu"

Poika vetäytyi pois päin, peittäen kämmenellään rikkinäistä housuaan.

"Älä mene, olet tarkka poika ja sinulla on sievä nimi; mutta mitä varten itket, mikä sinua itkettää?"

"Minulla ... oli ... viisi penniä."

Kyyneltulva samassa syöksyi ja keskeytti vastauksen.

"Mitä sitte? Sinulla oli viisi penniä. Kadotitko sen?"

"En... Isä otti sen minulta vä ... ki ... sin."

Poika oli sulaa itkuunsa.

"Mitä olisit ostanut sillä viidellä pennillä?"

"Vehnäleipää."

"Älä nyt mene minnekään. Sano, syötkö mielelläsi prenikoita."

Pojan kyyneliset silmät kirkastuivat, suu meni nauruun.

"Kaikki pojat syövät mielellä hyvällä prenikoita."

Topias haki Alekseilta saamansa kaupanpäälliset käsille.

"Tästä niitä saat."

Poika katsoi ihmetyksissään suurta pussia.

"Ja näin paljo!"

"Onhan niitä siinä; mutta saat vielä muutakin."

Topias avasi rahakukkaronsa, otti siitä kiiltävän markan ja pudotti sen pojan laihaan käteen, lausuen:

"Näetkös, nuori ystäväni, sinutta olisivat nuo pullot särkyneet."

Pitäen markkaa ja prenikoita ylhäällä pyörähteli poika kantapäillään ympäri kuin kehrä. Mielihyvissään katseli Topias lapsen rajatonta iloa.

"Oi onnenpäivä! Nyt saa äiti rahaa ja Maiju prenikoita. Hei, hei. Nyt kotiin. Hei, hei."

Jalat eivät paljo painaneet, kuin hän mennä vilisti saaliineen.

"Sillä pojalla vasta kova isä", ihmetteli Topias rattaille noustessaan.

"Että julkesi ryöstää rahan lapselta."

Saavuttuaan ulos kaupungista taittoi hän lepästä oksan, vuoleksi oksasta kaksi neliömäistä palikkaa ja numeroitsi palikkain sivut pisteillä, alkaen yhdestä aina kuuteen asti.

Vaikka syksyinen päivä oli kaunis ja vilpoisa ja vaikka ei Topiaalle matkalla sattunut kynnenvertaakaan vastoinkäymistä, unhotti hän kuitenkin sanoa tavanmukaiset kaupunginterveiset sekä Helalle, jonka ohi ajoi kaivon tykönä, että Tapanille, joka tuli häntä vastaanottamaan, hevosta riisumaan ja tavaroita sisään auttamaan.

Hautajaispitojen loputtua ja vieraiden hajottua tuli Tapani pohjanpuoleiseen kamariin puhelemaan Topiaan kanssa. Topias istui pöydän ääressä, pidellen lepänoksasta vuoleksimiansa palikoita kädessään. Kielekkeen muotoinen kirja oli auki pöydällä ja kirjassa oli pyörän kuvia näkyvillä. Miettiväisen näköisenä katseli Topias niitä.

Tapani istahti vuoteenlaidalle, heitti jalkansa ristiin ja katseli Korsijärveä, jossa tuuli ajeli laineita kukkaruohostojen ja pillistöjen yli. Aurinko pilkisti silloin tällöin törmäin ra'oista, kullaten säteillään kuohujen harjat. Nuottakopin ympärillä vihannoivat vielä nuoret, elonvoimasta uhkuvat koivut. Sirkeä petäjikkö seisoi soreana, tuuli huojuutteli sen tuuheita latvoja; ohutkaarnaiset rungot taivahtivat hiukan tuulen mieliksi, notkuivatpa paksummatkin petäjät.

Topias katseli vaan palikoita ja pyörän kuvia. Hän tunsu veljensä käynnistäkin: askeleet olivat kiukkuisia ja rohkeita, soveltuen sangen hyvin yhteen kasvojen kanssa, jotka olivat terävämmät kuin Topiaan ja heikosti rokonarpiset. Samanlaiset kirkkaat silmät, samanlainen avoin ja suora katsanto oli heillä molemmilla. Tapani alotti keskustelun. Hän muutti oikean jalan vasemman jalan alta sen päälle ja kysyi samalla:

"Mitä kaikkia ostit kaupungista?"

Topias pudotti arpanopat kädestään pöydälle ja vastasi:

"Arpakirjan."

"Eli onnenpyörän."

"Kuudenkymmenen pennin maksavan."

Tapani hymyili ja seurasi tarkkaan arvanlyöntiä.

"Mitä muuta ostit?"

"Kellonavaimen, kymmenellä pennillä."

Topiaan ääni oli laimea ja hän laski yhteen palikkain pisteitä.

Naurahtaen jatkoi Tapani:

"Kitsas mies! Mitä vielä ostit? Sano salaisuus minullekin, minä sanon sen Martalle ja Martta..."

"En minä mitään muuta ostanut."

Topias käänsi arpakirjan lehteä vasempaan, niin että pyörän kuvat peittyivät ja näkyville tuli numeroituja suunnikkaita.

Pettymystä ilmausi Tapanin kasvoille. Katseensa siirtyi Topiaasta ja hänen toimistaan Korsijärvelle, kulki sieltä takasin yhteiseen lepikkömaahan ja soreaan petäjikköön.

"Minä luulin sinun ostaneen jotakin Helalle."

Tapanin sanat menivät Topiaan toisesta korvasta sisään, toisesta ulos.

Arpakirjasta hän vaan luki:

"Tee viisaasti tai tuhmasti, edestäsi löydät."

Puheleminen loppui vähäksi ajaksi, hopeakellon raksutus vaan kuului huoneessa. Topias käänsi toistamiseen pyörän kuvat näkyville ja pudotti palikat pöydälle. Muuttaen vasemman jalan oikean alta sen päälle, virkahti Tapani:

"Niin, no; sinä olet minun veljeni ja sinä olet yhtä pitkä kuin minäkin..."

"Yksitoista", laski Topias noppain silmiä yhteen ja kääntäen kirjan lehteä, niin että numeroidut suunnikkaat tulivat jälleen näkyville.

"Ja sinulla on yhtäsuuret silmät kuin minullakin..."

Tapanin kuvanmalliseen lauseeseen vastasi Topias arpakirjan sanoilla:

"Jos et sitte katso eteesi, niin katso taaksesi."

Silloin Tapani nousi ylös, lähenei arpavehkeitä ja Topiasta. Vasemman käden heitti hän selkensä taakse, oikealla kosketteli hän arpapalikoita. Hän ne asetti päällekkäin, lausuen vitkalleen:

"Niinkauan kun olet kotosalla, niin teet talon työtä ja syöt talon ruokaa..."

"Isännän vieressä ja talon suuressa pöydässä; suorasti sanottu."

"Talon pöydässä niin, olkoon sitte suuri tai pieni, kyllä sopu suo sijaa, sovussa syöty leipä on herkkua..."

"Eikä leipä sure syöjäänsä, joll'ei syöjä sure leipäänsä", koetti Topias viisastella.

"Vaan milloin lähdet kotoa pois", puhui Tapani edelleen ja katseensa siirtyi taas multamaiseen vasikkahakaan ja sirkeärunkoiseen petäjikköön, "niin saat hevosen, lehmän, pari lammasta, saat sahratkin, saat vähä joka lajia kädenkäännettävää, ett'et tarvitse paljain sormin alkaa; vaan" — Tapani katsoi jälleen Topiasta ja asetti nopat vierekkäin — "niinkuin äsken sanoin, niin sinä olet minun veljeni ja sinulla on yhtä suuret silmät kuin minullakin. Ei tässä ole ahdasta, olet yksissä töissä, yksissä..."

"Lämpöisissä."

"Vallan niin, yksissä lämpöisissä niin..."

Veljen asiallinen ja sattuva lisäys miellytti Tapania nauruhaluun saakka.

"Kyllähän lähdet kun aikasi olet."

Hän heitti oikeankin kätensä selkensä taa ja läksi pellolle, kyntämään rukiinsänkeä.

Kolmatta kertaa ei Topias heittänyt arpaa, vaan meni, veljen lähdettyä työmaalle, tupaan. Tupa oli suuri ja korkealla kivijalalla; sen seinät ikimetsän hongista tehdyt ja lainehtiviksi veistetyt. Peränurkassa suuri seinäkello, liidulla uudistettuine viisarine ja numeroine, löi lyöntejään harvaan ja hartaasti...

Poika nukkui kätkyessä, Martta kuumensi juomaa karjalle. Lieden lähellä, seinän vieressä, oli tammesta tehty kaappi, kiehkuroita ja kuvakoristeita veistetty täyteen. Topias otti kaapista aapiskirjan ja liidunpalasen, meni sitte kehdon lähelle istumaan, katsellen kirjan alkulehteen. Martta kohensi padan alle tulta ja nauroi:

"Oletko homeessa?... Ei paljosta puutu, luulen ma, ett'et rupea jo luettamaan poikaa, koska kirjat jo kannat..."

Yskähtäen nauruyskän, nosti Topias vasemman jalkansa oikealle polvelle ja virkahti:

"Vähästä se vääristetään, josta..."

"Kalupuu kasvatetaan. Vähänä vitsa väännetään, nuorena mieli taivutetaan, mutta liika on liikaa sittekin."

Koskettaen liidulla mustaan saapasvarteen päätteli Topias:

"Joka alkaa, alkakoon alusta ja lopettakoon loppuun. Sitte siitä jotain syntyy. Aakkosien alusta piispatkin ovat lähteneet..."

Opetustapansa oli yhtä omakantainen kuin nerokaskin ja johdatti helpommasta vaikeampaan. Hän veti liidulla saapasvarteen kaksi vinosuoraa viivaa lähekkäin toisiaan, yhdisti viivat yläpäistä hevosenkengällä, veti alapäihin koukerot ja iso A oli valmis.

Tyytyväisen näköisenä ihanteli Topias ensimmäistä kirjoituskoettaan.

"Nyt on pää pakolla. Alku vaan..."

"Vaikeata on."

Sitte Topias veti lyhyen viivan, piirsi sen vasemmalle sivulle puolikuun nojaavaan asentoon, teki viivan alapäähän saman muotoisen koukeron kuin äskenkin, niin pieni a oli ison jalkojen juuressa.

Samassa lapsi heräsi ja avasi silmänsä, ja samassa tuli Hela tupaan. Hän meni suoraa päätä kehdon luo, hyväilemään poikaa tuikutuksilla, heittosuukkosilla.

"Ihan sinulla on kummin posket, tui tui," puheli hän pojalle, "ja kummin leuka, tui tui."

Ääni oli hopean heleä, liikkeet vallattoman suloiset, kasvojen iho oli tumma, silmät tuliset ja silmissä pitkät ripset. Syntyperäistä ja luonnollista suloa oli koko hänen olennossaan.

Poika tunsu hyväilijän, äännähteli ilolla ja soperteli sanoja taitojensa takaa.

Sitte vasta huomasi Hela aapiskirjan ja liidunpalasen Topiaan kädessä, ynnä kirjaimet saappaanvarressa. Heitellen suukkosia kehtoon, päivitteli hän:

"No jopahan nyt jotain! Nyt olemme joutuneet tulesta kuumempaan, koska, näen mä, lukemaan ja kirjoittamaan jo poukutetaan. Mikä meitä nyt valaisee? Hukka ja häpeä tulee. Eiköhän vielä osata kummisedän tuutilauluakaan, ei koskaan muisteta sen alkusanaa. Mikä se nyt taas onkaan?"

"Pörhönen", auttoi Topias, survaisten kehdon liikkeesen.

"Pörhönen, niin vainenkin. Tui tui, pörhönen, tui tui."

Pyöritellen sakarisormiaan pojan nenän ympäri, lauloi Hela Topiaan ainaisen tuutilaulun:

"Pörhönen makaa saunanrahilla,
Tuudin ma, tuudin ma lasta."

Laulun loputtua riuhtoi lapsi kätensä peitteen alta ulos ja tahtoi Helan syliin. Martta oli saanut juoman valmiiksi ja Topias lähti häntä auttamaan. Ennen lähtöään leikkasi hän aapiskirjan alkulehdestä levyn taskuunsa; levyn toisella puolella oli kirjoituskirjaimet, toisella puolella kertotaulu.

Helka jäi yksin tupaan pojan kanssa.

"Tui tui", saneli hän tuon tuostakin ja suuteli lemmikkiään.

Mutta äskeinen heleä ilomielisyys oli kadonnut äänestä. Tuitutuksien sekaan varastihe huokauksia. Tuliset silmät katsoivat kaihoten ulos kartanolle; katse jäi vedenviejiin.

Topias edistyi jättiläis-askelilla. Ammentaessaan kylmää vettä kuuman joukkoon, laski hän lukua.

"Kaksi kertaa kaksi on neljä; kaksi kertaa kaksitoista on kaksikymmentäneljä; kaksitoista kertaa kaksitoista on ... sataneljäkymmentä ... neljä."

Vaan tuvassa lauloi Hela kummipojalleen:

"Tärkin rientää nuoruuteni,
Niinkuin laine rakkaus
Polttava on..."

Martta kuuli laulun, mutta Topias ei sitä kuullut, sillä hän laski kertomiensa lukuja yhteen ja sai niistä oikean summan, kaksi kahdeksatta toistasataa.

II.

Talvi teki tuloaan, maa roudittui ja Korsijärvi jäättyi. Lepikkomaa pudotti kellastuneen pukunsa, hieno lumisade peitti rantamat ja kellastuneet alusvarisseet lehdet. Tähdet kimaltelivat öisin ylhäällä taivaalla ja alhaalla Korsijärven pohjalla. Sitte satoi enemmän lunta ja tähtiä ei enää näkynytkään järven pohjalla. Toivottu, ikävöitty talvi oli tullut maille, mantereille. Tuuli puhdisti metsän, petäjikkö näytti valkoisen lumen rinnalla entistä tuorekkaammalta, entistä vehreämmältä, pitkät talvi illat kuuluivat rattoisasti loimoavien pystyvalkeiden ääressä. Lähenevä joului loiti töihin, tehtäviin taikamaista siloa, kiiltoa. Jouluksi kiirehti Hela kodin ja sisaren kankaat kudotuiksi; Jouluksi piti Tapanin kaikin mokomin saada tarha tyhjennetyksi, jopa ennättää ajaa havutkin pohjalle ja Topiaallakin oli omat kiireensä. Paitsi talontöitä, joita teki vähä sitä, vähä tätä, kirjoitti hän kirjettä illat, aamut, jopa sydänyötkin, kirjettä Helsinkiin, Simolle. Paljo työtä, tuskaa, vaivaa maksoi ensimmäinen kirje kirjoittajalleen, monta hiki hernettä se otti otsalta, ennenkuin oli alusta loppuun valmis ja lähtökelpoinen. Päivää ennen Helan lähtöä kaupunkiin joulun tarpeita noutamaan, valmistui vaikea tehtävä. Topias unhotti vaivansa, hikiherneensä, lukiessaan yksinkirjaimin kirjoitettua kirjettä, jossa, monien ajatus- ja kielivirheiden ohella, oli seuraavaa:

"Onnellinen ystäväni Simo!

"Täällä on kaunis talvi, hyvä keli ja ihmiset terveinä. Uusi lumi tarttui sataessaan seiniin kiinni ja ajautui pelloilla harjanteisiin ja lakkapäihin, joten hyvän vuodentulon varmimmista enteistä ei enää puutu muu kuin ruislahojen kaatuminen lakoon pohjoiseen päin. Joulukin tulee jonkerin konkerin kanssa, karkoittaen torkan pienten ja suurten, nuorten ja vanhain silmistä. — Minun elämässäni tulee kohdakkoin tapahtumaan muutos, suuri muutos; minä tulen sinne Helsinkiin elämään, olemaan, syömään leipääni. Viisari minun onneni kompassissa osottaa hievahtamatta yhtä ja samaa ilmansuuntaa, sen kärki on yöt päivät sinne kaupunkiin päin. En voi olla lähtemättä vaeltamaan sen osottamaa tietä; en voi paeta onneani. Jos toisin tekisin, jos toisin eläisin, mitämaks tulisin onnettomaksi. — Älä luule, että minun sieluni palaa hyvien ja pohjattomien rikkauksien perään. Laiskan linnaa ei ole missään ja rikas ja köyhä tulevat toisiaan vastaan, mutta Jumala on molemmat luonut. — Vuokraa minulle puotihuoneusto, johonkin syrjäiseen taloon, jossa on rauhallinen elämä, siivoja ihmisiä ja jossa ei vuokra nouse kovin kalliiksi. Kuin tulet jouluna kotiisi, niin tulet meille ja puhut ensiksi minulle, mitenkä olet täyttänyt sinulle uskomani toimen. Siihen asti pysyköön tämän kirjeen sisältö meidän kahden salaisuutena, niin ett'ei kolmas henkilö, kuka ikänensä olla mahtaakin, saa kirjaintakaan näistä riveistä nähdä tai kuulla.

"— Käteni kirjoittaa kankeasti, ajatukseni vuotaa raskaasti paperille. Jää hyvästi, voi hyvin maatapannessasi ja ylösnuostessasi, toivoo lapsuus-ystäväsi yksinkertainen

"Topias."

Oli ilta ja Hela ompeli kamarissaan valkean valossa, kuin Topias tuli tuomaan kirjettä.

"Istu Topi", käski Helka, laskien neulomuksen kädestään polvelle.

"Kuinka poika on jaksanut tänäpäivänä?"

"Hyvin." Topias katseli harmaata, puolivillaista kangasta, jota oli pöydällä suuremmissa ja vähemmissä osissa. "Söi päivällä ruisjauhovelliäkin ja söi kuin mies, mutta..."

"Oikeenko totta?" Helka nauroi rakastavien onnellista naurua. "Sinä opetat pojasta yhtä vahvan vellimiehen kuin itsekin olet."

"Ei tahtonut nukkua..."

"Pörhösen lauluunkaan!"

"Torumistani totteli toki kun käskin, mutta käännettyäni kasvoni toisaanne, avasi velikulta silmänsä ja katseli minua salavihkaa. Minä taas toruin: silmä kiinni nyt... Ja sitä tekoa tehtiin, siksi että väsyi junkkari leikkiin ja nukkui."

"Juonet ja kaikki sillä pojalla! Mitä pidät kankaasta? Eikö ole mielestäsi kaunista?"

"On, niin tasaisesti vesiharmaata."

"Tapani ja sinä saatte juhliksi samanlaiset vaatteet."

"Vieläköhän ehtinee?" Topias samassa veti syvän haukotuksen.

"Olet uneliaan näköinen; oletko valvonut?"

"Pikkusen..."

"Niinkuin lintunen."

"Minulla olisi asiaa sinulle, Helka."

Jo tuntui Helan sydämessä toivon riemu ja autuuden aika. Jo ahdisti suloinen ahdistus rintaa, jo poltti hurmaava tuli suonissa, poskissa; ja taivas aukeni, jo...

"Puhu vaan, Topi", hän tyyneästi lausui ja raapi neulankärjellä neulomuksen päärmettä.

"Veisit tämän kirjeen..." Topiaan ääni oli velto ja hän pani kirjeen pöydälle, Helan eteen.

Neula meni hyppysissä poikki. Topias kuuli risahduksen ja katsoi taittajaa silmiin; ne olivat iloiset miten ainakin. Somat kuopat leikkivät poskilla entistä vallattomampina.

"Sinä kirjoittelet kirjeitä." Helka katseli leimasinta, johon kopekan kuva oli painettu.

Sitte luki hän sujuvasti osoitekirjoituksen:

"Piharenki Simolle, kauppias Aleksein talossa, vanhan kirkon takana."

Topias sai vuorostaan kummastelemisen syytä. Hän sanoi, milt'ei säikähtäen:

"Osaathan lukea kirjoitusta."

"Pikkusen."

"Niinkuin lintunen."

Helka kuunteli lumen narinaa, Topiaan mennessä kotiin hänen akkunansa sivutse. Rintansa kohosi verkalleen, vesiharmaalle kankaalle putosi suuri pisara haikeista silmistä.

"En enää itsekään ymmärrä itseäni; en tiedä mikä minuun on tullut", sanoi, kätkien kasvonsa käsiinsä...

Posket olivat kuumat, polttivat käsiä...

"En minä ole enää niinkuin ennen... Murheeni, iloni, kaikki ovat muuttuneet... Minä tahtoisin ... niin, mitä tahtoisinkaan?... Tahtoisin olla lapsi, viiden vuoden vanha..."

Mutta kuin yö oli mennyt, niin haikea mielialakin oli mennyt. Aamulla oli jälleen silmissä tulta, liikkeissä vallatonta suloa, äänessä hopean helevyyttä. Rakkaus toivoo aina ja aamulla oli kaikki entisellään.

* * * * *

Ja joulu tuli ja Simo tuli.

"Onnellista joulujuhlaa, iloa, rauhaa, rakkautta," saneli hän kätellessään lapsuustuttaviaan, Yli-Tuomon talon väkeä.

Vahtoavaa olutta toi Martta mielehiselle vieraalle ja virkkoi:

"Hyvin sinä näyt voiman vieraalla maalla ja vieraiden ihmisten keskellä. Et huolehdi, et ikävöi näitä maita, joissa autuaimmat ajat, onnellisimmat päivät olet elänyt; kasvat vaan joka suunnalle, niin että on oikein vaikea tuntea sinua samaksi Simoksi... Minä surisin, niin että kuolisin, jos täytyisin jättää kotikynnyksen. Mutta sinä näytät siltä, kuin olisi koko maailma sinun."

"Mies saa köyhtyä, mutt'ei laihtua", vastasi Simo. "Kyllä sitä sitte käskisi suremaan, kallellaan kulkemaan... Ja köyhän miehen on sama, missä hän makaa."

"Mene nyt järveen köyhyyksinesi!"

Topias puhalteli saippuakelloja pojalle. Huvi oli mielenperähistä molemmille. Kellot kulkivat kauneina pojan nenää kohti, särkyivät äkkiä kaikessa komeudessaan. Poika oli ihastuksissaan, tempasi, kurotti käsiään, saadakseen kiinni monivärisiä palloja.

"Ihminen on kuin taivaan lintu, joka lentoon luotu on", lausui Topias runollisesti puheeseen.

"Niin lauletaan laulussa." Simo tarjosi Tapanille sikaarin.

"Olethan oppinut polttamaan", huomautti Topias.

"Meidän talossa polttavat joka mies. Alottelin huvikseni pölyttelemään, ja tunnustaa täytyy että edistynyt olen... Sinä et taida vieläkään polttaa."

"En ole polttanut siitä pitäin kuin herkesimme pyörtänökärsämoita savuttelemasta ja pistimme pesään harjurin mahorkkaa."

"Josta molemmat pyörryimme. Vaan etpä pyörtynyt sinä Tapani. Kiusottelit monet ajat Topiasta ja minua, tarjoilit tupakinsavuja..."

"Mutta lujia olitte tekin, ette huolineet, niin kunnian päälle kuin kieltonne kävikin."

"Kävi se kunniaan ja miehenarvoon. Aina ho'it meille: Kas siinä kaksi miestä, joilla on huono pää kuin kanalla ja karvaset jalat kuin ryssälaisellä kukolla."

"Siitä asti olenkin pitänyt polttajan viran uskollisesti. Tupakki kukko minusta tuli ja pahin laatuaan."

"Mies se, joka viran pitää, eikä se, joka viran saa." Topias puhalti suuren kellon poikaa kohti. "Katso kuinka kaunis; kunpa se..."

"Vie, Topi, vieras kamariin", käski Martta. "Minä sill'aikaa laitan päivällistä. Olethan, Simo, tämän päivän meillä. Eivätköhän sieltä tule Perttu ja Helkakin seuran täytteeksi."

"Menkää, niin", yhtyi Tapani käskyyn. "Syötyämme laskeimme kyljelleen tuohon pahnolle, käännämme lapsuutemme aikakirjat auki, luemme sieltä jonkun sivun, jonkun lehden."

"Vaikka sen pääsiäisyön, jonka kaikin yhdessä valvoimme noitia vahtimassa kotoni kolmesti muutetun olkiladon katolla", ehdotti Martta.

"Jolloin Vapun nenänpää äkkiä rupesi ankarasti syyhyymään", muisti Simo. "Hotuun meni valvomisemme, Vappu nauroi ensin, sitte Perttu, Helka ja Topi ja..."

"Noidat menivät toisia teitä."

"Lukemista on siinäkin", virkahti Tapani, ottaen olkipillin veljen kädestä ja katsoen poikaa. "Likeinen ja kaukainen on se yö. Paitse monia hautajaisia ei ole mitään erinomaista tapahtunut sen yön ja viime yön välillä ja kuitenkin on tapahtunut määräämättömän paljo."

Topias ja Simo tulivat pohjanpuoleiseen kamariin.

"Annas kuin koetan, onko pääsi pehmennyt." Simo likisti Topiasta otsaan ja takaraivoon. "Ei ikään olekaan. Ja minä luulin sen jo olevan yhtenä liemenä. Kova se on, mutta järki ja ymmärrys hoi! Mihin olette omin luvun menneet miehen päästä."

Topias äimistyi ja Simo rupesi nauramaan.

"Herran nimessä! Sano nyt jotain. Vaivaako sinua toiminnan puute, onnen puute, vai oletko antanut virkaeron kaikelle, mitä sanotaan järjeksi?"

"Ei minua mikään vaivaa." Topiaan ääni oli masennettu. "Kyömähdyit arvattavasti kirjeestäni."

"Oliko se ensinkään täyttä totta?"

"Oli, tunnethan ett'en loruile. Taisit pitää pilaa ja jättää..."

"Älä veikkonen!" Simon ääni oli jo vakavampi. "Kyllä minä pyyntösi täytin."

"Siis vuokrasit huoneet..."

"Totta kai."

"Ja siinä oli se."

"Kalastajakadulla saat sopivat huoneet neljänkymmenen markan vuokralla kuussa. Ovatko mielestäsi liian kalliit?"

"Montako huoneita on?"

"Neljä; ne ovat kellarikerroksessa ja niissä on jo ennenkin ollut kauppaliike; niitä korjataan parhaallaan ... olivat liian hikiset."

"En voi sanoa, että olisivat kalliit."

"Helmikuun alussa saat ne haltuusi. Asuinhuoneesi vieressä on kaksi pientä huonetta, joita voit käyttää varastohuoneina. Puoti on katua vastaan; yhdessä huoneessa on hella; talliin ja liiteriin saat osan samasta maksusta... Kaikki on niinkuin olla pitää. Onneksi olkoon vaan."

"Sinä taidat pitää hulluutena koko..."

"Koska ilveilin niin paljo... Ei siitä ole hellä sanoa sitä eikä tätä. Voi sun käydä hyvinkin, mutta voit myöskin lyödä pääsi seinään."

"Siinä onnen mukaan."

"Olethan kuullut sanottavan, että onnikin on usein miestä mukaan."

"Perusteesi horjuvat; syksyllä sanoit onnea sokeaksi..."

"Niin sanoinkin ja niin uskoinkin. Toinen ihminen rikastuu silmin nähden; hänelle pienimmätkin seikat myöntävät; toinenkin ponnistelee, mutta köyhtyy sittenkin, sillä kaikki käy hänelle vastavirtaa ja vahingoksi. Toisin sinäkin teet, joko köyhdyt eli rikastut."

"Jos se on onneni tien pää..."

"Mutta jos ei olekaan. Sinun sijassasi olisin minä pysynyt kauniisti kotona, kauppiaan toimi on rauhatonta ja vaivanalaista."

"Ei vaivatta valtakuntaan tulla. Minä kaks viis vaivoista, ei mies vaivassa vähene."

"Ja silakka ei suolassa pahene..."

"Mutta rahat voivat vähetä... Vannomatta sentään paras."

Tapani ja Helka tulivat samassa sisään.

III.

Ja joulumieli ja Simo meni.

Joululla on oma suuri merkityksensä talven vaiheissa. Se on rajapyykinä pimeään ja valoisan ajanjakson välillä. Tapaninpäivän jo sanotaan olevan kukonaskelta pitemmän edellyttäjäänsä,

joulupäivää. Juhlainen aika kuluu hupaisesti Paavalinpäivään ja Kynttilään, pimein, ikävin vuodenaika onkin silloin päästy läpi ja kevättä ruvetaan lukemaan, sananparren mukaan: "Yötä Uolevista, päivää Paavalista ja kevättä Kynttelistä." Tullaan niin Matinpäivään. "Matti valkean sytyttää, Matti valkean sammuttaa, Matin silmistä vettä tippuu", sanotaan ylistellen, mielukkaasti Matista. Päivät pitenevät pitenemistään, aurinko siirtää nousuaan yhä enemmän itään, tehden jokapäivä yhä suuremman kaaren ja tullaan Mariaan. Nietokset litistyvät alemmiksi, pienemmiksi, hanki kannattaa aamupakkasessa, mutta sydänpäivällä solskuu lumi jaloissa. Ilma on mietoa, siinä on kevään henki, sillä on kesän tavat: hien loihtii otsalle, ahavan poskille. Kuin ulkoolta tullaan huoneeseen, näyttää silmissä pimeältä, sanotaan silmien jääneen ulos. Ulkoolla on enemmän valoa, sillä jo aikoja sitte on valkeus voittanut pimeyden. Ja voitto alkoi Tapaninpäivänä kukonaskeleella, niin suuri on joulun merkitys talven vaiheissa.

Yli-Tuomossa ja Ali-Tuomossa oli joulu eletty onnellisesti, murheettomasti, ikivanhoja tapoja noudattamalla. Jouluna ei vielä tiedetty Topiaan aikeita, ei osattu aavistaakaan, mitä tulossa oli. Helka rakasti, toisen tunnin iloiten, toisen tunnin huolehtien; Tapani teki työtä ahkeraan, väsyä ei ehtinyt lyhyenä päivänä, jossa hänen sanainsa mukaan ei ollut kuin kaksi hämärää, aamuhämärä ja iltahämärä; Martta väsyi enemmän.

Oltiin kynttilää lähellä; ulkona jo talvi-ilta hämärti. Illan hämärässä kantoi Topias punaiseksi maalatun kirstun yliaitasta pohjanpuoleiseen kamariin. Kirstu ei ollut painava ja Topias ei ollut ruumiinsa rakennukselta huitukka, mutta kuitenkin hengästyi. Kätensäkin vapisivat, ett'ei tahtonut osata avainta lukonkaraan. Sydän löi oudosti ja hätäilemällä; rinnan alla tuntui kuin olisi hän tehnyt pahan, rikollisen työn, tuodessaan kirstun monivuotisesta olinpaikastaan kamariin.

"Houru mies minä olen", puheli Topias itsekseen, avaimen kirahdellessa lukon herttamaiseen levyyn; "perin lapsihan minä olen... Kaarnaveneitä uittamaankos minussa vaan löytyykin miestä?... E-ei! Tässä täytyy karaista luontoansa..."

"Topias, Topias!" huusi sydän korkealla äänellä. "Nyt sinä pelaat kallista peliä, nyt panet arpaan elämäsi, onnesi."

"Minä tahdon vaan rakastaa onneani", intti Topias itsepäisesti. "Ja minä rakennan sen lujalle pohjalle, kovalle kalliolle."

"Petät itsesi", väitti sydän, "ja pakenet onneasi. Näkevin silmin et näe, kuulevin korvin et kuule..."

Kirstun kansi aukesi paukahtaen ja Topias ei kuullut sydämmen vastaväitteitä. Rahat olivat liikkumattomina vanhassa sukansääressä, joka oli molemmista päistä nahkanauhoilla kiinni sidottu.

"Tässä on isän perintö", virkkoi Topias, setelitikkoa käännellen. "Tässä on suuri summa siunattua rahaa, joka on omiaan onneni kivijalaksi, kulmakiveksi."

"Kyllä rahoissa siunaus on", myönsi sydän, "mutta..."

"No muuta ei tarvitakaan", keskeytti Topias. "Jumala on siellä niinkuin täälläkin..."

Tuvassa Martta tuuti poikaa nukkumaan; Tapani paulotti verkkoa, jonka työn Topias oli alottanut, mutta viimeaikoina milt'ei kokonaan laiminlyönyt. Takassa paloi pystyvalkia iloisesti, räiskyen. Liekit yhä yltyivät ja yltyessään valaisivat laineetkin seinien veistoksissa. Yliuonnollista tenhovoimaa on talvi-illan iloisessa valkiassa. Se vilkastuttaa mielikuvituksen ja elähyttää aatokset liitelemään elettyihin aikoihin, tai tuleviin päiviin... Niinpä Tapaninkin mielikuvitus lähti lentämään. Hän puheli Martalle kevään tulosta, kesästä, jotka Yli-Tuomon ja Ali-Tuomon mailla olivat kahta kauniimmat kuin muualla maailmassa. Martta lauloi hennolla äänellä keveämielistä ja tuntehikasta paimensäveltä, lietsoen siten puhujan lauseet moninkerroin sinisemmiksi, lämpöisemmiksi.

"Ja sitte", virkkoi Tapani, jouduttuaan kauas nimipäivästään ja kukonaskeleesta, joista lentoon lähtenyt oli, "järvi tuolla lainehtii, hauki kutee sen rannoilla, lehti kasvaa hiirenkorvalle..."

Kesken Tapanin lausetta astui Topias sisään.

"Kuule Tapani ja kuule sinäkin Martta", lausui hän vähäisellä hilpeydellä ja ponnistetulla mielenmaltilla; "minä aion lähteä ... minä olen vakaasti ja täydellä järjellä päättänyt lähteä isäni majasta, lapsuuteni leikkitantereilta..."

Tapanin sielussa olivat hellimmät tunteet juuri värjäjäneet; hän ei uskonut korviaan.

"Mitä puheita ne ovat?" kysyi hän ja veti vetämistään solmuja. "Niin sinä puhut kuin unenpyörryksissä."

"Pois lapsuuteni leikkiantereilta", kertoi Martta Topiaan sanoja aralla äänenpainolla ja ikäänkuin pahinta peläten, mutta samassa hän voitti pelkonsa ja lisäsi: "Miksi moisia pajunkuoria tulet syöttämään Tapanille ja minulle; eihän semmoista pilantekoa..."

"En minä syötä teille pajunkuoria, enkä puhu piloja." Topias katseli saapasvarteen, jossa kirjaimenkäiväroita kajasti. "Minä lähdän tulevan kuun ensimmäisenä päivänä Helsinkiin ja..."

"Tulet seuraavana huomisenä kotiin kauniisti", ei Tapani malttanut olla keskeyttämättä. "Ethän toki säkkiin mene maantavaraksi."

"Ei Tapani; en tule kotiin, sillä minä ... minä jään sinne ... kauppaemieheksi!"

Käpy putosi Tapanin kädestä; veljen tavaton laskento- ja kirjoitusinto leimahti kuin palava aivoihinsa.

"No voi rieska maito ja hapan taikina!" huudahti hän kummastuksen sekaisella ärtyisyydellä.

"Mitä ihmettelemistä siinä sitte?" koetti Topias välinpitämättömästi lausua. "Onko se nyt niin kumman kummaa?"

Tuokion aikaa oli hämmästynyt Tapani mykkänä, mutta sitte tulvahtikin sananvirta koskenkuohuna hänen suustaan. Topias kuunteli levollisena, vaan kuin sananvirta huimassa menossaan syöksyi sokeasti lonkeroihin ja ahdinkoihin, niin löi hän, ennenkuin veli ehti tasaiselle uralle takaisin ja uutta vauhtia saamaan, ensimmäisen valttinsa ulos.

"Kuule Tapani!" sanoi hän, katsoen veljeä lauheasti rehellisillä silmillään. "Sinä et vielä tiedä, että olen mitannut ja punninnut, arvellut ja tuuminut asian selväksi kuin viisi sormeani ja kypsäksi kuin pakkaisyö pihlajanmarjan; et myöskään tiedä, että olen jo vuokrannut huoneetkin, mutta pitäisi sinun toki tietämän, että minä olen sanani mittainen mies."

Tapani alkoi kääntelemään Topiaan valttia ja käänteli sen kerrassaan kehnoimmaksi hakuksi.

"Olet sanasi mittainen mies", virkahti hän voittoisalla äänellä, "mutta et ajattele mihin moinen sanansa mittaisuus viepi. Riiputko kiinni järjettömässä päätöksessäsi vaan sen vuoksi, että olet sanasi mittainen? Muistatko mitä rovasti saarnasi Heroteksesta, viisaasta ruhtinaasta, joka hallitsi Juutalaisia ja kuunteli mielellään Johannesta, kastajata? Muistat, joka sanan muistat..."

"Mitä Herotes, viisas ruhtinas, tähän kuuluu?" keskeytti Topias. "On niitä muitakin viisaita."

"Kuuluu enemmän kuin luuletkaan. Pidoissa, syömingissä, juomingissa teki hän lupauksen, äkkiväärän ja rajattomasti ajattelemattoman lupauksen. Hän sitä heti katui, koska tuli surulliseksi; ja, ja, mutta, mutta kuinkas kävikään? Hän tahtoi sittekin olla sanansa mittainen mies. Väärä kunniantunto, sanoi rovasti, eli toisin sanoin, juuri lausumasi sanansa mittaisuus, se se kutkutti ja kutkutti niin kovasti, ett'ei rikkonut äkkiväärää ja mielettöntä lupaustaan. Jumalan mies tapettiin, viisas ruhtinas sai maistaa helvetin tuskain esimakua rinnassaan jo täällä maan päällä. Semmoista, niin siitä seurasi, kuin oltiin sanansa mittaisia. Sinä olet nyt aivan Heroteksen tilassa, olet samassa pyörässä kuin viisas ruhtinaskin; sillä päätöksesi on juopuneen järkesi luoma, tuulen tuoma, löylyn lyömä. Riko se, lyö se tyhjäksi nyt oitis. Muista Herotesta ja Johanneksen kaulanleikkausta."

Voitosta varmana levähti Tapani, odottaen myöntävää vastausta.

"Sinä teet hyttysestä peikon", vastasi Topias kylmästi. "Ei tässä nyt ole kysymyksessä sormenkaan leikkaaminen, sitä vähemmin kaulan katkaseminen. Tässä on nyt vaan kysymys minun onneni rakentamisesta."

"Tai onnettomuutesi alustamisesta", hyökkäsi Tapani puheesen, kerran sileälle osattuaan. "Mitä meikäläisistä on kauppiaksi? Ei niin iki mitään. Niitä on Helsingissä jo ennestäänkin, niitä on siellä niin turvattomasti. Sinä menet sinne niinkuin menisit päisin koisin avantoon; sinä menet sinne höyhennettäväksi. Sinne pennisi tippuvat kuin tina tuhkaan, kuivuvat kuin sylki kuumille kiville. Monen rahat, suuremmatkin rikkaudet, ovat sinne kadonneet, niin ett'ei savuakaan..."

Tapani levähti pari sekuntia. Topias käytti ne edukseen ja löi paraimman valttinsa esille.

"Venäjänuskoisella kauppialla Alekseilla", virkkoi hän intoisesti, "ei ollut Helsinkiin tullessa muuta kuin kolme kopekkaa rahaa taskussa ja sarkavaatteet yllä. Nyt on hänellä kolme kolminkertaista kivimuuria ... ja rahaa niinkuin muutakin paperia!"

"Rahaa niinkuin muutakin paperia!" matki Tapani, katkera ajatus huulilla, loukkaava lause kielellä; mutta äkkiä terävään kasvoin ankaruus lieventyi, tuikea katse heltyi ja loukkaava lause jäi sanomatta, katkera ajatus puhumatta.

"En minä tahdo asettua onnesi tielle." Tapani otti pudonneen kävyn lattialta. "Minä olen sinun veljesi, enkä holhoojasi. Tee miten parhaaksi näet... Minä puhuin mitä ajattelin."

Sitten alkoi hän vetämään solmuja, mutta niin ajatellen ja harvakseen, kuin olisi jokaisen solmun lujuudesta riippunut ihmishenki.

Topias oli nyt astunut vaikeimman askeleen, hän oli hypännyt leveimmän ojan yli, joka näkyvissä oli. Hän hengitti helpommin: veljen ja hänen välinsä oli ehjä, yhtä ehjä kuin ennenkin. Tähän asti oli salaisuus ollut raskaana taakkana; se oli painanut hartioita, mieltä, sydäntä; nyt taakka vierähti, vierähti kauas.

Kuusisesta halosta räiskähti pauka kehtoon. Martta, vaikka istui vieressä ei kuullut paukahdusta, ei nähnyt, että se putosi lapsen päälle. Topias meni kehdon luo, heitti paukan valkiaan ja nosti kehdon Martan edestä peremmälle.

"Ei palo ole ennen pahoja tietänyt", virkkoi hän samassa naurahtaen; "eikä se kai nytkään pahaa ennusta."

"Ilma muuttuu", tuumiskeli hän kamariin mennessään, nähdessään padanpohjan kipinöitsevän. "Huomenna paukkuilee ulkonakin."

Levottomalla kiireellä kattoi Martta illallisen pöydälle; meni sitte Helan luo ja viipyi siellä kauan. Kuin hän palasi, oli tupa pimeä ja hiilos räytynyt mustaksi. Hiiloksen vieressä istui Tapani, mietteisinsä vaipuneena. Martta otti valkean ja kosketti häntä olkapäähän.

"Mitä sanoi Helka?" kysyi Tapani hätäisesti.

"Ei uskonut sanaakaan."

Seurasi lyhyt äänettömyys. Tapani veti Martan syliinsä.

"Hän on sinun ainoa sisaresi."

"Ja hän on sinun ainoa veljesi."

Tuvan peränurkassa löi suuri seinäkello yksitoikkoisesti lyöntiään.

* * * * *

Seuraavina päivinä valmisteltiin Topiasta lähtöön. Martta hääräili punaisen kirstun kanssa, pani siihen vaatteita, pieniä kapineita ynnä kolme samanlaista kirjaa kuin Topias Simonkin pöydällä näki. Topias itse oli pannut rahat alle; arpakirjan hän pani päälle.

Tapani toimitti kalukuorman, jossa oli joku tuoli, pöytä ja sänky, ennen lähtöpäivää rautatieasemalle.

Helka ei tullut muuttopuuhia katsomaankaan. Topias häntä kaipasi, vaan Martta selitti, ett'ei sisarensa ollut oikein terve.

Lähtöpäivän edellisenä iltana puheli Tapani kauan Topiaan kanssa pohjanpuoleisessa kamarissa. Vanhempana ja kokeneempana neuvoskeli hän nuorempaa ja kokematonna veljeä.

"Pidä silmäsi auki", varoitti hän, kopistaen piippunsa pesää peukalon kynteen, "yöllä ja päivällä, istuessasi ja käydessäsi."

"Ole tarkka viiden pennin perään", jatkoi hän neuvojaan, pannen samalla uutta tupakkia palamaan; "sillä penni on pennin veli. Mutta älä ime kynsiäsi, kuin on kysymyksessä viisi markkaa tai viisikymmentä markkaa. Niitä ei turhanpäiten liikutella, vaan on silloin aina markka, kaksikin ansaittavissa, voitettavissa."

Eroaminen veljestä oli Tapanille raskasta; hän tuli liikutetuksi, kun vaan sitä ajattelikin.

"Älä koskaan unhota", virkkoi hän heleällä äänellä, sanoessaan hyvää yötä, "että sinulla on koti, syntymämaja, johon olet tervetullut köyhänä ja rikkaana, onnettomana ja onnellisena. Jos asiasi hajaantuvat ja menevät viistoon, jos ympärilläsi menee pilveen ja jos pahat päivät tulevat, niin muistatko nyt aina, että sinulla on koti, että sinulla on veli?"

"Muistan. Mutta muista sinäkin, että yksi silmä valvoo meidän kaikkien ylitsemme. Hyvää yötä!"

* * * * *

Tuli niin lähtöpäivä, raikas, talvinen pakkaspäivä.

Kirstu oli kannettu rappusille; Tapani valjasti hevosta tallin edessä ja Martta oli mennyt kotiinsa Helan luo. Siunattuaan kunkin huoneen, erikseen tuli Topias tupaan. Poika vielä nukkui kätkyessä, sillä oli varhainen aamu. Peite oli kulkenut käsien päältä pois. Topias peitti kädet, lausuen hiljaa:

"En saata herättää sinua. Jos en varmaan tietäisi, että hyvä enkeli alati on vieressäsi, en hetkeksikään jättäisi sinua| Nuku nyt vaan hyvästi."

Sitte tuli hän ulos ja nosti Tapanin kanssa kirstun rekeen.

"Raskas tuo onkin", sanoi Tapani, "vaikka Martta valitti, ett'ei sinne saa sopimaan mitään. No, saammehan täältä vähä vähältä kulkemaan..."

"Ehkä toimeen tullaan."

Sitte he lähtivät. Lumi rutisi reen anturoiden alla, kulkunen soi länkien umpussa heleästi. Ali-Tuomolan pihalla pysäytti Tapani hevosen; Topias hyppäsi reestä ja lausui:

"En viivy kuin pari minuuttia."

Pertun tapasi hän tuvassa.

"Hyvästi nyt, Perttu!"

"Hyvästi vaan!" vastasi tämä, katsoen tylsästi Topiasta. "Mihin sinulla on niin kiire?"

"Minä menen Helsinkiin. Anna nyt edes kätesi."

Perttu antoi kätensä koneentapaisella liikkeellä.

"Jaksa hyvin!" toivotti Topias ja meni kamariin.

Helka katseli Martan kanssa kukkia. Hän oli iloinen ja terveen näköinen.

"Kesällä tulemme Topi ja minä kaupunkiin", sanoi hän vilkkaasti, "ja tuomme sinulle kaikki kukkasia."

"Tulkaa vaan." Topias tarttui tutunomaisella kunnioituksella Helkaa käteen. "Hyvästi nyt, Helka! Muista pitää Topia hyvänä minunkin edestäni. Poikaa ja sinua tulen ikävöimään kaikkein enimmän."

Tummeni taas Helan silmissä; sydän sykkäili, poskia poltti, mutta hän voitti itsensä.

"Kyllä sinä pian unhotat Topin ja minun", lausui hän kirkkain silmin, "kuin rikastut ja rakastut..."

"Kaupungissa katoavassa", keskeytti Topias. "Ehtii sitä niihinkin; kyllä ijässä aikaa on."

"Ja sadassa vuodessa päiviä."

IV.

"Onko tuo teidän oma hevosenne?" Topias ilosilmin katseli ylen lihavaa hevosta, joka seisoi valjastettuna työreen edessä. Reessä oli kirstu, joku tuoli, pöytä ja sänky.

"On, kyllä hevonen omani on" — ääni oli puoleksi kerskaava, puoleksi nauruinen — "mutta talli, jossa sitä hoidan, on vielä vieraan."

"Sepä se." Topias uudestaan katsoi miestä, joka pujotti köyttä kirstunkantimen lävitse. Miehellä oli pienet, ystävälliset silmät, näppyäinen naama ja paksut kädet.

"Kalastajan kadullahan sanoitte..."

"Niin."

"Istukaamme sitte rekeen; kun on päällyssaappaat ja turkitkin yllämme, niin on kankea kävelläksemme."

Topias totteli miehen käskyä ja istui kenopuoleen hänen viereensä. Hiljaa lähdettiin ajamaan, kuljettiin monta katua pitkin, monta katua poikin ja tultiin lopulla Kalastajakadulle. Mies ajoi määrätyn

numeron mukaan portista pihaan. Pihassa oli kaksi rakennusta, suurempi perällä ja pienempi katua vastaan. Pienempi rakennus oli pihapuolelta kaksikerroksinen ja oli siinä yksi kuisti. Suuremmassa rakennuksessa oli kaksi kuistia. Topias meni ensimmäisestä sisään ja tuli kyökkiin. Kyökissä oli neljänkymmenen vaiheilla oleva vaimo ja nuori, kenties kahdenkymmenen vuoden vanha tyttö. Vaimolla oli lempeät kasvot, tytöllä kauniit, haaveelliset silmät ja musta puku yllä.

"Hyvää päivää! Minä olen Yli-Tuomosta ja..."

"Oletteko Topias?" Vaimo loi tutkistelevan silmäyksen Topiaasen.

"Olen ja uusi tulokas..."

"Olkaa tervetullut." Tyttö poistui perähuoneisiin.

"Käske isä tänne", lausui vaimo hänen peräänsä.

Kotvasen kuluttua tuli talonomistaja ja antaen kättä toivotti Topiasta tervetulleeksi. Hän oli lyhyt mies, puheli hilpeästi, mutta matalalla, juohevalla äänellä, pitkät ajat katseli rävähtämättä Topiasta silmiin.

"Mennään nyt katsomaan huoneita."

Isäntä haki avaimet ja tuli Topiaan kanssa pienempään rakennukseen. Puotihuone oli pienenlätä, ehkä noin kaksi Topiaan mittaa sivuunsa, ja oli siitä ovi kadulle. Asuinhuone sen takana oli ruuhenmuotoinen ja puolipimeä. Sen vieressä oli kaksi pientä huonetta, toinen hellalla monistettu.

Ajuri nosti Topiaan kanssa huonekalut ruuhenmuotoiseen huoneeseen ja meni, saatuaan kyytipalkan, pois. Isäntä ja Topias jäivät kahdenkesken.

"Mitä nyt sanotte?" edellinen kysyi.

"Huoneet ovat sopivat ja hyvät, vallan hyvät." Topiaan ääni oli varma ja hän avasi kakluuniluukut; heikkoa lämpöä tuntui tulevan pesästä. "Tämmöisiksi olen ajatellutkin..."

"No, ei näissä kehua käy... Vajassa on pienennettyjä halkoja, ottakaa sieltä käsikaupalla vaan..."

"Kiitoksia!... Tässä näkyy olevan yläkertaakin. Montako huonetta siellä on?"

"Kaksi. Asuuko siellä nyt ketään?"

"Ei; ne ovat rappiolta ja tarvitseisivat perinpohjaista korjausta, Kesäisin ajoin siellä on asunut yksi ja toinen, talvisin ei kukaan. Möisin koko tämän rakennuksen, jos saisin jonkinmoisen hinnan."

"Ehkä minä ... vaan liian aikaista tuo lienee ajatellakaan."

Isäntä naurahti, katsoi hyvän hetken Topiasta.

"Surkea totuus on, että tässä ei ole kukaan rikastunut kaupalla. Tässä oli viime vuonnakin eräs, hän osti ja möi, mutta rahat menivät kuin tuhka tuuleen..."

Että tuo eräs toi sakko sakon selkään kapakoitsemisesta ja että hän itse oli ristinkiusauksessa ennenkuin sai hyllyn pois talosta, sen hän jätti sanomatta.

"Älkää siitä sentään pelästykö. Voihan teillä olla toisenlainen ... onni!"

"Onni on kaikilla ihmisillä."

"Mutta sanotaanhan, että kesä kaikilla, vaan onni harvoilla."

"Paljo tyhjää puhutaan. Ei mikään ole hassumpaa ajatella kuin se, että Luoja olisi luonut toisen ihmisen onnelliseksi, toisen onnettomaksi. Kuin ihmiset hävittävät oman onnensa, jopa lähimmäistensäkin onnen, niin sitte syytetään kohtaloa ja..."

"Jumalaa... Uskotteko sitte senkin, että kuin onnettomuus tulee, niin se tulee..."

"Jumalalta. Kuinkas muuten? Seisoohan kirjassa, että kaikki päämme hiukset ovat luetut..."

Isännän kasvot kirkastuivat.

"Nuori mies", sanoi hän laskien kätensä Topiaan olkapäille. "Minä sanon vielä toisen kerran teille."

Olkaa tervetullut!"

Hänen lähdettyään meni Topias Simoa tapaamaan. Simo kantoi jauhosäkkejä makasiinin yläkertaan.

"Tämä on jo alkuna toiseen sataan, jotka olen tänäpäivänä yhtämittaa kantanut." Hän heitti säkin keveästi kuin herneriovikkeen selkäänsä.

"Älä heippatissa! Jos minä autan sinua näiden loppujen kanssa."

"Älä tee itseäsi jauhoiseksi; mene edellä sisään; minä tulen heti."

Simon huone oli entistä puhtaampi. Oranjekukka oli nostettu huoneen toiselle puolelle ja sen paikalla oli kukkakimppu vesilasissa. Lasin vieressä oli joukko onnitelukortteja, niissä kaikissa joku raamatunlause, kirjoitettu kauniilla naisen käsialalla.

Eräasen oli kirjoitettu punaisella läkillä:

"Isä ja äitikin tahtovat nähdä Teitä. Tulkaa tänä iltana kello kahdeksan 'Pelastuksen portille.' Siinä odottaa Teitä J."

Simo oli hikisenä, kuin tuli sisään. Hän otti pesukaapista olutpullon, avasi sen ja tarjosi Topiaallekin, mutta tämä ei huolinut.

"Juo nyt edes puoli lasia."

"Ei minua janota."

"Oma tahtosi." Simo joi oluen yksin ja sytytti papirossin.

Topias huomasi hänessä jotakin sisällistä rauhattomuutta, jota koki kaikin tavoin salata. Hän ei puhunut mitään päästä päähän, vaan meni asiasta toiseen, istahti, käveli, sytytteli ehtimiseen paperossiaan.

"Jaa, niin, sinä olet nyt Helsingissä." Simo raapaisi tulitikun palamaan. "Juotko lasillisen punssia sitte?"

"En minä juo mitään, haaskaat tulitikkuja; palaahan tuo haikusi?"

"Palaa sen pitääkin. Tulitko jo tutuksi uuden isäntäväkesi kanssa?"

"Isännän kanssa puhelimme vähäsen. Minullakin on tänään kiirettä. Tänään käyn ostamassa itselleni padan, kahvipannun ynnä muita talouskapineita. Tule luokseni illalla, jolloin sulla on aikaa ja sovita niin, että saat olla yötä kanssani."

"Kyllä tulen. Pahuus kuin jätin näkyviin." Simo korjasi kortit pöydältä. "Ja joll'en tule illalla, niin tulen huomenna, kentiesi aamulla jo."

"Aamulla minä menen kirkkoon. Täällähän pääsee kolme kertaa joka pyhä kirkkoon."

"Pääset arkiloinnakin. Kyllä täällä kirkkohalusta pääset. Äitini..."

"Häneltä vainenkin paljo rakkaita terveisiä. Pistäysin pikimmältään luonaan ohi kulkeissani tänäpäivänä. Eukko on tullut uudestaan nuoreksi. Vaikka oli varhainen, niin jo rukki surisi ja valkea paloi. Hän on kehrännyt Helan ja Martan edestä pellavat, villat... Ja hän käski sanomaan sinulle, ett'et lähetä hänelle moniin aikoihin mitään, hän ei niitä jaksanut kuluttaa... Minä menen nyt. Tule niin pian kuin vaan pääset."

Simo kävi jälleen työhön ja Topias lähti astelemaan Kalastajakadulle. Itsekseen virkkoi hän:

"Simo on muuttunut... Hänessä ei ole enää tasapainoa."

Syötyään rieskaa, voita ja kalaa, jotka Martta oli mukaansa pannut viikonvaraksi, kaivoi Topias sukansäären kirstun pohjalta, otti siitä yhden setelin ja lähti, lukittuaan ovet, tarpeellisimpia talouskapineita ostelemaan. Monta askelta hän astui, monta kauppaa hän teki. Väliin tuli hän kotiin hevosella, väliin jalkaisin. Kuin arkipäivä ehti loppuun ja kellonviisarit kuuden kohdalle, olivat välttämättömimmät toimitetut. Yksin sangollinen vettä ja sylys pienennettyjä halkojakin oli kannettu sisään. Odottaessaan Simoa, keitti hän asuinhuoneen kakluunissa ryynivelliä maitoon ja söi hyvällä ruokahalulla. Kului tunti, toinenkin eikä Simoa kuulunut tulevaksi. Topias veti sängyn auki, teki sijan, ja lasihe, kotoiseen tapaan, takaisin levolle.

"Jäin tänä iltana kylpemättä", lausui hän itsekseen, kuin kodin lauantai-ilta kylpyine, puuroine ja pystyvalkeoine, astui ilmielävänä silmäin eteen; "mutta lukua siitä, täällä saa kylpeä vaikka joka päivä."

Vaikka pieniä valkeita oli poltettu huoneessa monena päivänä ennen Topiaan tuloa, hohkasi kuitenkin ilma viileältä. Saadakseen lämpimän otti hän turkit peitteen lisäksi. Turkinkauluksessa oli oma tarinansa, jonka Topias, unosen viivytellessä tuloaan, muisteli. Pyryisenä talviyönä söi kettu myrkyn, käytyään kahtena pyryttömänä yönä sitä kiertämässä, kaartamassa. Vasta kolmantena yönä puri myrkyn poikki, mutta perin päästä, niin että virstan verran vielä jaksoi kompuroida pois surmasijalta piiloon. Vaivoin pysyi hän Mikon jäljillä. Piehtaromasijat ynnä keltainen vesi, jota oli ulostanut, olivat parempina osviittoina kuin sellaiset jäljet, jotka pyry oli melkein umpeen ja näkymättömiin tuiskuttanut. Kuin mielevän Mikon voimat vähenivät siihen määrään, ett'ei kyennyt aidan yli hyppäämään, niin raon haki ja siitä raastoi itsensä lävitse. Ja pääsi niin tiheikköön. Siellä oli sitte asettanut kaulansa kaksihaaraiseen katajaan ja siihen jäänyt seisomaan kuin konsanaankin hengissä. Ja turkin kauluksena oli nyt kaunis nahkansa.

Tarinaa liittyi sisarvainajankin muisto.

Vappu oli riihenpurnusta ruumenia noutamassa, hänen palatessaan tiheiköstä saaliineen. Riihen oven edessä oli kelkassa koppa, kopassa oli ruumenia ja lisää toi Vappu. Sukkela ajatus pistihe hänen päähänsä. Vapun huomaamatta katki hän ketun ruumeniin, meni sitte tupaan ja istui vakaana miehenä pöydänpäähän syömään. Tuli Vappukin koppaneen perässä tupaan ja rupesi nostelemaan ruumenia haudesaaviin. Sieltä tulikin kettu käsiin. Hui, hui! siinäkö kiljaistiin. Akkunaruuutkin helähtivät ja Perttu vakuuttaa vielä tänäpäivänäkin kiljahduksen kuuluneen hänen korviinsa Ali-Tuomon pihalle... Eläisi Vappu vielä, niin tänne Topias olisi viekotellut hänet emännöitsijäksi itselleen. Olisiko tullut? Ihan varmaan! Sadat kerrat päivässä laulelisi Vappu:

"Ja se rakkaus, ja se rakkaus!"

Turkit lämmittivät ja unonen tuli lämpimän kanssa. Topias luki ehtoosiunauksensa ja nukkui.

* * * * *

Palatessaan aamulla kirkosta meni hän Simon luokse, mutta tämä ei ollut kotona. Kun Topias tuli puolipäivän saarnasta, nukkui Simo niin sikeästi, ettei herännyt, vaikka Topias häntä pudisteli ja huuteli hänelle korvaan. Vasta iltakirkosta tultuaan sai Topias hänet hereille ja ylös.

"Isäsi oli aamu-uninen, äitisi on iltauninen, vaan sinä näyt tulleen molempiin." Topiaan ääni oli loukattu, vaikka koetti leikkiä lyödä ja iloiselta näyttää.

"Täydyin valvoa kauan illalla." Simo rohkeasti valhetteli.

"Missä olit aamulla?"

"Isäntäni asioilla."

"Työtoimessa pyhänä, juhlapäivänä!"

"Ei sitä auta sielua säästää, ku..."

"Älä noin puhu."

"No veikkonen; mitäs sitte ahdistat?"

Simo siivosi itsensä, joi pullollisen olutta ja tuli reipasmieliseksi. Topias vaati:

"Lähdetään meille nyt."

"Mennään; minä ensin käyn tallissa."

Simo meni ulos, viipyi tallimatallaan liiemmäksikin.

Kotiin tultua otti Topias kahvikeittimet käsille.

"Älä vaan minua varten keitä." Simo samassa otti punssipullon taskustaan. "Minulla on tässä..."

Topias ei voinut salata mielipahaansa.

"Niinhän sinä juot kuin sateenkaari", sanoi hän ja kaatoi vettä pannuun.

"Ei se tee mitään. Minä olen terve ja teen työtä kuin juhta."

"Totta puhut."

"Ei tämmöinen vattuvesi miestä mäkeen vie."

"Liian keltaistahan tuo on vattuvedeksi."

"Sitäkin on monenlaista. Tuo tänne lasi, juomalasi."

Simon täytyi juoda kahviakin. Keskusteltiin etupäässä kauppaliikkeestä. Simo neuvoi Topiaalle tukkukauppiaan, joka myö parhaita tavaroita helpoimmista hinnoista. Siltä Alekseikin ostaa suuret ostonsa. Topiaan ei tarvitse juuri muuanne mennäkään rahoineen. Rihkamia tosin täytyy ostella sieltä ja täältä, mutta niihin ei suuriakaan mene, niin hyötyisiä kuin kaupassa taas ovatkin. Tukkukauppias on läpiviisas mies ja ken häneltä kerran ostaa, ostaa toistekin. Kenelle hän kerran antaa laskun päälle tavaroita, sen silmille hän ei lennä, vaikka jäisikin maksamatta määräpäivänä. Yhdellä silmäyksellä katsoo hän ihmisen lävitse, siksipä voi hän antaa tavaraa tuntemattomallekin velaksi. Tähän asti on hän katsonut oikein..."

"Minä teen siis vaan elinkeino-ilmoituksen ja ajatan tavaraa tukkukauppiaan puodista, niin olen kauppamies."

"Niin teet ... tuo tavaraa vaan. Ostajat, tietääkseni, tulevat itse."

"Ole huoletta niiden suhteen. Ostajia minä haen vaikka toreilta ja kaduilta, joll'eivät muuten tule."

"Entä muuttokirjasi?"

"Kuulutettiin tänäpäivänä ensi kerran ja Tapani ne tuo kuin tulee kaupunkiin... Jätä se punssipullo."

Simo oli täyttänyt lasin, aikoen viedä sen huulilleen.

"Jos minä sen jätän juomatta, niin minä en puhukaan sinulle..." Samassa hän tyhjensi lasin.

"Puhu nyt suusi puhtaaksi. Minua niin pahoittaa..."

"Puhun kun puhuuki. Käydessäsi viime syksynä täällä en vielä juonut punssia, en oluttakaan, minä vaan ajattelin yöt päivät tuommoista pientä puotia kuin tuon oven takanakin on. Ajattelin kuinka tukkukauppias katsoo minua noitasilmillään, kuin menen vähine rahoineni hänen puheilleen. Minä luotin hänen silmiinsä, että ne taaskin näkevät oikein ja rakentelin, rakentelin lakkaamatta... Mutta rakennukset sortuivat romahtaen kuin näin hänet..."

"Kenet!"

"Puhun sinulle kaikki. Kuule, tämän talon isäntä on rikas."

Topiaasta tuo oli yhdentekevä, hän ei vastannut huomautukseen mitään.

"Kuuletko hän on summattoman rikas."

"Sinähän sitä hoet."

"Ja hänellä on tytär, yksi ainoa tytär, joka saa kaikki ne summattomat rikkaudet, mutta kuuletko...?"

Simo keskeytti lausunnon ja kaatoi punssia lasiin. Topias ei yrittänytkaan estää häntä.

"Mitä mutta? Tämän talon isäntä on rikas; luonnottoman rikas; ja hänellä on yksi ainoa tytär, joka perii kaikki isänsä summattomat rikkaudet. Mitä sitte?"

"Niin on, juuri niin on. Minä tunnen isän hyvin, tyttären paremmin. Isä on laatumies, tytär sula pyhyys, sula viattomuus, mutta..."

Simon muoto synkistyi, hän löi kädellä otsaansa ja työnsi kauniit hiuskähäränsä pörröön.

"Eihän puheestasi tule totta eikä vettä; aina tulee mutta."

"Jumapeukko! kiivastui Simo. Hän on hih ... hih ... hihhulilainen!" Sanat tulivat repäisemällä. "Isät, äidit, tyttäret kaikki he ovat hihhulilaisia, yhtä kovia uskossaan, kuin maalain tuomio päätöksissään."

"Semmoisiako, jotka jakelevat synninpäästöjä toisilleen ja kirkonmenoissa pääasiallisesti suutelevat." Topias oli hänkin kuullut uskonlahkolaisuuksien erinomaisuuksista.

"Juuri semmoisia niin. Jumapeukko! He jakelevat synninpäästöjä ja suutelevat... Kuule, vaihtaisitko sinä uskoa?"

"En, kerralla sanottu."

"Etkö edes näön vuoksi, leikillä?"

"Ei usko ole mikään leikinasia; ei siitä saa leikkiä tehdä."

"Mutta hihhulilaiset eivät suvaitse julkisyntisiä, suuria syntisiä. Heidän seastaan karsitaan juopot, varkaat... Mutta Kiesus auttakoon! He ovat kaikki hihhulilaisia!"

"Ettäkö ovat asiat niin?" Topias oli kuullut ainoastaan pahoin puhuttavan ja parjauksia laadittavan heistä, kuten vääräuskolaisista ainakin.

"Jos olisit köyhä, toisen orja ja jos uskonvaihto, ulkonainenkin uskonvaihto, pelastaisi sinut köyhyydestä ja orjuudesta, etkö sittekään suullasi tunnustaisi...?"

"En, niinkauan kuin henki kulkee rinnassani, niinkauan tunnustan minä isäni uskoa, sydämmellä ja suulla, mielellä ja kielellä."

"Ja kuitenkin pelkään minä sinua."

"Mitä?"

"Kuule, tytär suosii minua ja isänsä ei ole kylmäkiskoinen minulle. Ja vaikka hän olisikin karsas minulle, vaikka hän vihaisikin minua, ei se auttaisi mitään, sillä hän epäjumaloi siksi tyttärtään. Isä määräsi näiden huoneiden vuokran viideksikymmeneksi markaksi. Se on liian paljo, sanoi tytär, neljässäkymmenessä on kyllä. Olkoon sitte, myönsi isä. Eihän nuo hyvät ole. Mutta ne korjataan, lisäsi tytär; edellinen kauppias aina valitti kosteutta... Kuule orjan päiväni loppuisivat, minä en tarvitsisi tehdä juhdan tavoin työtä, sillä tytär tulisi kanssani kihloihin, hän tulisi vaimokseni, mutta yhdellä ainoalla ehdolla; minun pitäisi sitä ennen kääntymän heidän uskoonsa, hih ... hu ... lin uskoon."

Simon ääni oli toivoton, katse tuskainen...

"Äsken sanoit pelkääväsi minua. Mitä sillä...?"

"Niin, näetkös, minä pelkään ... et sinä arvaa mitä minä jo pelkään."

"En, en kuolemaksenikaan."

"Minä pelkään, että kuin hän näkee sinun sielusi sisään, sydämmesi soppiin, niin kylmenee hän minulle. Hän vie sinut, eli sinä viet hänet ja minä jään paitse... Paitse summattomia rikkauksia. Jumal'avita! Järkeni oli pimitetty, silmäni sokaistu, kuin toin sinut tähän taloon, hänen lähelleen. Nyt en minä enää voi nukkuakaan..."

"Olet mieletön, olet juovuksissa..."

"Olenko minä mieletön?"

"Olet."

"Sano tuo kerran vielä, sano oikein kovaa."

Simon posket hohtivat; huulet olivat lujasti yhteenpuristetut; silmissä näkyi kiihkeä hurjuus.

"Sinä olet mieltä vailla; sinä olet hullu."

Simo remahti nauramaan.

"Hullu minä olenkin niin", virkkoi hän sitte makealla äänellä. "Mikä muu minä olisinkaan kuin hullu."

"Täytyykö sinun tuon kaiken tähden juoda punssia ja olutta. Pakoittaako hän sinut juomaan?"

"Sanoinhan sinulle äsken, ett'ei heidän seassaan kärsitä juoppoja, julkisyntisiä. Kuin joudut puhelemaan hänen kanssaan — hänet tunnet mustasta puvustaan, nöyrästä olennostaan ja silmistään. Oi niitä silmiä! Semmoisia ei näe alttaritaulujenkaan kuvilla — ja jos puheissanne satutte minuun, niin älä virka hänelle mitään olutpulloista, punssipulloista. Minä pyydän, älä, Luojan tähden, virka sanaakaan. Etkö?"

"En, joll'ei kysy."

"Puhutko sitte?"

"Puhun; vähän minä valhettelemaan..."

"Nyt on vasta helvetti!"

Vihan vimmassa ja hammasta purren syöksyi Simo ovesta ulos.

V.

Maanantaina ryhtyi Topias toimiin. Hän teki elinkeino-ilmoituksen, osteli vanhoja hyllyjä, vanhan tiskin, vaa'an, punnuksia, vieterikellon ja muita sentapaisia kapineita. Täydellisen kirjanpidon hän heti alotti, merkiten kaikki ostetut paksuun, omatekoiseen kirjaan.

Tiistaina olivat hyllyt paikoillaan, tiskillä oli vaaka punnuksineen, harja, kyynärä, veitsi, sakset, harmaata paperia ja punainen lyijykynä.

Monta markkaa oli kalustoon huvennut. Muutaman pennin oli kukin kapine maksanut ja monta pientä puroa tekevät suuren joen.

Keskiviikkona osti hän tukkukauppiaalta kahvia, sokeria, nisujauhoja, silliä ynnä monta arvokkaampaa ja kalliimpaa kauppatavaraa, mutta ei puoti vielä näyttänyt puodilta: hyllyt olivat niin hyvin kuin tyhjä. Yhdenkin askeleen sai astua, yhdenkin kerran sai kukkaron avata, ennenkuin tukkeutuivat tavaroilla täyteen, ennenkuin jokainen loma oli osansa saanut.

Perjantain iltana oli puoti kauppakunnossa. Oli kultasilmäisiä silmäneuloja, oli virkkalankaa, nappeja, ryynejä, perunajauhoja, siirappia, silakoita, oli vähä joka lajia tavallista tavaraa.

"Paljo vielä puuttuu," sanoi Topias, asettaessaan makeistötterön sikuripöttyjen viereen, "mutta on moni vähemmälläkin alkanut."

Sitte luki hän rahojensa tähteet. Puoti oli pieni, mutta markan poikineen se ahmasi, joten rahavarain jäännös oli pieneksi käynyt. Suurimman osan sai tukkukauppias, sai kahteen tuhanteen... Mitä oli kuitenkin hänen kauppansa tukkukauppiaan kaupan rinnalla? Yhteen nurkkaan mahtuisi koko puoti, vaikka kolmea tuhatta kaikessa pienuudessaan tavoittelee.

Iltatyökseen kiinnitti hän kyltin puodin oven päälle. Suurilla ruskeilla kirjaimilla seiso siinä:

Siirtomaiden tavarankauppa.
Topias Yli-Tuomo.

Lauantai-aamulla, kello kuusi, sytytti hän valkean puodin lamppuun ja meni ulos. Kirjaimet näyttivät niin kehoittavaisilta... Sittehän ihme, joll'eivät tule ostamaan, sittehän ihme, joll'eivät huomaa uutta, äskentullutta...

Jonkun kymmenen askelta käveli hän katua alas päin; tuntui tuulevan suoraan vastaansa, mutta kääntyttyään takaisin ei puhaltanutkaan selkäänsä, vaan oikeaan korvaansa ja ihan puodin lähellä kävi tuuli häntä vasten kasvoja.

"Kas, miten tuuli juonittelee täällä," ihmetteli Topias itsekseen. "Elämästä ei ole mihinkään, joll'ei tiedä, mistä päin kulloinkin tuulee. On kuin hullu myllyssä..."

Muurin ja seinän välistä löysi hän romukaluksi jätetyn, samean läkkipultin. Käyttäen arpakirjaa kaavana leikkasi hän siitä liuskan, käänsi sen toisesta päästään putkeksi. Veisti sitten halosta kepin, teki kepin toiseen päähän tapin ja asetti siihen liuskan putkestaan. Suutenaulan vielä löi tapin päähän niin ei päässyt liuska putoamaan, hukkumaan. Aamuhämyssä, ihmisten vielä maatesa, kiipesi Topias katolle ja naulasi kepin päädynharjaan kiinni.

"Hyvä ja halpa", lausui hän tuulensuunnan perille päästyään. "Yhtä hyvin näyttää tuulen kuin Ali-Tuomonkin tuuliviiri."

Ali-Tuomon tuuliviiri oli kuutta sylvä pitkän tangon päässä. Ja tanko oli Helan kamarin edessä, akkunan kohdalla...

Päivän valjettua ei yhdeltäkään ohikulkijalta jäänyt huomaamatta tuuliviiri. Pienet pojat pysähtyivät joukossa tähystelemään sitä ja uutta kylttiä.

Topias istui tiskin takana matalalla jakkaralla, kädessään oli punainen lyijykynä, edessään harmaata paperia. Elääkseen virallaan, voittaakseen ruokarahat ja hyryyn kaupallaan, tarvitsi hänen myöä joka päivän osaksi tavaroita vähintään viidenkolmatta markan edestä. Muuten...

Kello kilahti vieterinpäässä, ovi aukeni ja ensimmäinen ostaja tuli puotiin. Hän oli keskiaikainen vaimo, ennen aikojaan lakastunut kovissa sielun ja ruumiin kärsimisissä. Kurttujen vaot olivat syvällä otsassa, kasvoissa oli keltaisenvoipa väri, käsissä näkyivät suonet suurina. Hän osti ryyniä, silakoita, kahvia ja sokeria, yhteensä kolmen markan edestä.

Vaimon päästäessä auki esiliinan kolkkaa, johon rahat olivat solmitut, kysyi Topias;

"Oletteko naimisissa?"

"Olen," vaimo hiljaa vastasi.

"Onko teillä lapsia?"

"On kaksi, tyttö ja poika."

"Ovatko ne vielä kylläkin pieniä?"

"Ei ... tyttö käy kansakoulua, poika on nuorempi ja on kotoolla."

"Entä miehenne, mitä työtä hän tekee?"

Vaimo ei vastannut, katsoi vaan lattiaan. Topias uudestaan kysyi;

"Onko hän sairaana?"

"Ei ... hän on Katajanokassa ... vankeudessa..."

Henkäämällä lausui vaimo sanat. Ei ollut voimaa siirtää silmiä lattiasta, ei ollut voimaa lähteä menemään. Vilmehti niin silmissä, polvet tahtoivat pettää siinä seisoissakin...

"Ja teillä on kaksi lasta, poika ja tyttö. Odottakaas hiukan."

Topias meni toiseen huoneeseen, toi sieltä Martan lähettämät kalat ja kaksi rieskaa.

"Katsokaa, tässä on aivan hyvää rasvaista lahnaa, mutta minä en ole suolaisen kernas. Ottakaa te nämä, muuten kuivuvat ja pahentuvat."

"Tuhatta kiitosta!" Vaimo kääri kalat ja rieskat esiliinaansa. "Tuhatta kiitosta!"

"Ei kestä kiittää... Te olette ensimmäinen ostaja. Tulkaa täst'edeskin, tulkaa rahattakin, sillä tänään jää minulta juustonkappale, huomenna lihanpala. Minä en heitä niitä hukkaan, vaan säästän teille, käykää vaan useasti..."

Ostajia ei tullut satamalla, mutta tipahteli niitä päivän pitkään tuon tuostakin. Poikkesi puotiin työmiehiä ostamaan venäjänlehtiä, tuli pesijävaimoja ja pieniä tyttöjä ostamaan saippuaa ja kahvia markkasen ja puolimarkkasen edestä.

Penni on pennin veli. Kuin Topias illalla, kellon lähennellessä kuutta laski rahat, ensimmäisen päivän sisääntulot, sai hän kolmetoista täyttä markkaa ynnä pennejä päälle. Tulos tyydytti häntä, kymmenen prosenttia niistä teki täsmälleen yhden päivän vuokran. Ruokarahojakin olisi tullut, ainakin yhden aterian osaksi, jos olisi ollut antaa kaikkea mitä pyydettiin. Yksi pyysi kalapippureja, niitä ei ollut, toinen kirjoitusmustetta, sitäkään ei ollut. Puuttuvat tavarat kirjoitti Topias toisaalta paperille, päättäen lähimmässä tulevaisuudessa tuottaa niitäkin ynnä muuta lisäksi, sen verran kuin itse muistaa ja kukkaro kannattaa.

Kellon ollessa neljännessä vailla kuusi kirjoitti hän erityiseen pääkirjaan: Helmikuun 8 p. kolmetoista markkaa, siis vaillinkia kaksitoista markkaa.

"Kesän tultua," lausui hän sitte ja korjasi kirjan, "käy kauppa tietysti paremmin, sillä silloin tulee Pohjanmaalta ja Savosta miehiä tänne työnansioille pilvenpimeensä."

Topias aikoi jo sulkea ovet ja sammuttaa lampun, kuin kyökissä näkemänsä nuori tyttö, mustane pukuneen ja kauniine haaveellisine silmineen, tuli puotiin.

"Minä olen oman talon väkeä," sanoi hän, "ja tulen kuitenkin vasta näin myöhään ensi kerran ostamaan teiltä. Ei syyttä sanotakaan, että likimatkaiset useinkin myöhästyvät kirkkomatkalla..."

Vaatimatonta, tavoittelematonta ylevyyttä oli tytön olennossa, teeskentelemätöntä suloa äänessä... Omituisella avomielisyydellään lausui Topias:

"Simo on minulle puhunut teistä."

Haaveelliset silmät näyttivät vieläkin haaveellisimmilta.

"Onhan teillä perunajauhoja."

"On, on kultasilmäisiä silmänepuloja ja paidannappejakin."

"Sittehan teillä on kaikkia, mitä tällä erällä tarvitsenkin."

Topiaan punnitessa perunajauhoja tuli joku pyytämään viittä pulloa olutta.

"Ei ole olutta", vastasi Topias.

Hakija lähti.

"Ettekö otakaan puotiinne olutta kaupaksi?"

"En; ei olut ole mitään tarpeellista."

Topias meni ulos, löi akkunaluukut kiinni, ja tuli sisään, sulkien puodin ovet tullessaan.

"Joko te nyt lopetatte kaupan?"

"Jo; kello käy seitsemättä ja lepopäivä on alkanut. Juotteko teetä kanssani? Minä osaan olla emännöitsijänäkin."

"Älkää pahastuko, en minä nyt voi jäädä, mutta tulkaa te meille iltaa viettämään... Simokin ehkä tulee myöhemmällä. Ja" — hän tarjosi kätensä Topiaalle — "sanokaa minua nimeltäni Johannaksi."

"Mielelläni... Tämän viikon muina iltoina olenkin ollut väsyksissä, vaan tänään en väsynyt, tänään ei ole työ tappanut."

Topias otti käteensä lampun ja saattoi Johannaa pimeään huoneeseen ja pimeään eteisholvin lävitse pihalle. Siinä tämä uudisti kutsun.

"Tulkaa noista takimmaisista rappusista," sanoi hän, osottaen suurta lasikuistia rakennuksen perällä, "ja kääntykää ensimmäisestä vasemmasta ovesta sisään."

Käytyään kylpemässä keitti Topias puuroa iltasekseen. Kylpy oli ollut hyvää ja hyvältä maistui puurokin. Topi vaan puuttui. Olisi poika viittäkin vuotta vanhempi, niin...

Siistittyään itsensä meni hän vierailemaan Johannan luo. Vastaanotto oli sydämmellinen. Vanhempi vaimo, jonka kyökissä oli nähnyt, oli Johannan äiti. Hän ja miehensä puhuivat eri murretta kuin Topias, ja yleensä vähän vanhempaa ja vahvempaa suomea... Vaimo oli yhtä pieni kuin miehensäkin. Topias katseli heitä kuin perhoispariskuntaa. Suurenpuoleinen huone, johon Johanna hänet vei, oli sisustettu maukkaasti. Aistikkaisuutta oli joka puolella, vaan loistoa, ylellisyyttä ei missään. Albumeja, hengellistä ja kaunokirjallisuutta oli pöydällä punaisissa ja mustissa kansissa. Kylmä kauneus oli kadoksissa, kodikasta, viihdyttävää oli joka nurkassa. Värit olivat sokin sokin. Punakantinen albumi oli mustalla pöydällä, mustakantinen kirja valkoisella pöydällä. Jäykkä järjestys ja säännöllisyys oli poissa sekin. Yksinäisiä tuoleja oli siellä täällä lattialla ja sohvan edessä, monen pöydän lähellä seisoi suuria kukkia. Huoneessa tuntui rauhalliselta ja tuo rauha kuvastui asujamissakin. Äkinäiset tunteen ilmaukset, mielenpurkaukset, hätäiset liikkeet olivat kuulumattomia, näkymättömiä. Yhtä hiljaisella äänellä kuin he puhelivatkin yhtä hiljaa ja meluttomasti kulkivat ovissakin. Mutta tasamielisyys, maltillisuus ei ollut kuolettavaa, kylläännyttävää. Siinä oli sielullista ja korkeampaa rikkautta. Uskonnollisuus oli heissä lihana ja verenä, ulkonaisena ja sisällisenä ihmisenä.

"Olitte viime pyhänä kolme kertaa kirkossa," virkkoi isäntä, kun he olivat asettuneet teepöydän ympärille.

"Olin", vastasi Topias. "Vanhassa kirkossa kuulin semmoista soittoa ja laulua, ett'en muistanutkaan olevani maan päällä."

"Onko teillä sisaria ja veljiä?" kysyi emäntä.

"On minulla veli, hän pitää taloa kotona, oli minulla sisarkin, vaan hän kuoli; vanhempani ovat myöskin kuolleet."

"Onko veljenne nainut?"

"On; hänen vaimollaan on sisar, minun ikäiseni."

"Mikä hänen nimensä on?" kysyi Johanna.

"Helka. Veljeni nimi on Tapani, vaimonsa nimi Martta. Martalla ja Helalla on veli, Perttu."

"Vai Helka... Minä tahtoisin tuntea hänet. Onko teillä hänen valokuvaansa?"

"Ei ole; mutta kyllä hän tulee tänne kesällä..."

"Onko veljellänne lapsia?" kysyi isäntä.

"On yksi poika, Topias niinkuin minäkin, kävelee ja puhuu jo jotakuinkin."

Isäntä johti keskustelun Simoon, Topias kertoi lyhykäisesti Simon onnenvaiheet. Hänen kertoessaan nousi Johanna kaatamaan teetä kuppeihin.

"Älä enää", kielsi emäntä, "menee jo lautaselle..."

"Kovuutta on Simo saanut kokea maailman hartioilla," puheli isäntä, "mutta voimia on lainattu ylhäältä samalla mitalla, niin ettei hän ole sortunut. Korkeimman sormi on käynyt lankana hänen elämänsä lävitse. Jokaisen ihmisen elämässä löytyy lanka, semmoinen ohjaava käsi... Sen turvissa ei huku. Lanka on ehjä, vahva, sormi juuri silloinkin mukana kuin me jo luulemme olevamme syvimmissä syvyydessä, auttamattomissa. Uskottekohan...?"

"Niin minä juuri uskonkin. Kuin ei vaan ihminen hellitä sormesta, niin kaikki tapahtuu parhaaksemme, hyväksemme. Sattumaa ei ole sitte ensinkään, vaan se suurempi viisaus, se ohjaava käsi, lanka, sormi on aina kohtalon määrääjänä, onnen määrääjänä."

"Parikymmentä vuotta sitte tulimme vaimoni, Johanna ja minä Pohjanmaalta tänne kaupunkiin. Johanna oli silloin rintalapsi, vaimoni ja minä olimme maallisesti ja hengellisesti köyhiä. Nyt on meillä yllin kyllin, nyt ei meiltä puutu kumpaistakaan... Simonkin..."

"Simo rakastaa paljon äitiään," keskeytti Johanna, autuaallinen riemu haaveellisissa silmissä.

Isännän oma tekemä harmooni oli huoneen perällä. Topias sitä katsoi usein ja kertoi sitte kuinka Tapani ja Helka osaavat soittaa kanteletta, edellinen virsiäkin numerojen mukaan, jälkimäinen kansanlauluja korvakuulosta. Teeskentelemättä meni Johanna harmoonin eteen, soitti ja lauloi hengellisen laulun: "Mä tiedän portin avoimen, mi kultasaliin johtaa."

Hänen laulaessaan säettä: "Kuin portti auk' on mulle myös," tuli Simo sisään. Säkeen kertauksessa muutti Johanna yhden sanan. Katsoen Simoa silmiin lauloi hän:

"On auk', on auki *sulle* myös."

Simo ei sietänyt katsetta, vaan loi silmänsä laattiaan. Johanna silloin nousi ylös, meni ja toi hänet teepöydän ääreen Topiaan ja emännän väliin, jossa itse oli istunut.

Puhe kääntyi kauppias Alekseihin rouvaan. Tämä oli onnellisesti kestänyt hengenvaarallisen leikkauksen, josta leikkaaja lääkärikään ei rohjennut mennä edesvastaukseen.

"Lääkäriin poismentyä tänä aamuna lahjoitti kauppias tuhatta markkaa kaupungin köyhille," tiesi Simo.

"Liekö sitte Jumala saanut äyriäkään, ei kenkään huoli kysyä," muistutti isäntä.

"Isä, isä! Kuinka niin sokeasti tuomitset?" torui Johanna. "Sydän on salattu kappale. Isä, isä!"

Aika kului nopeaan; kello oli paljon, kuin vierailijat nousivat lähtemään.

"Minä jään kanssasi yöksi," virkkoi Simo Topiaalle.

"Tuletko sitte huomennaamulla?" kysyi Johanna, antaessa kättä Simolle.

Tuskin kuultavasti vastasi Simo:

"Tulen."

Sanomaton onni näkyi haaveellisessa katseessa, jonka Johanna, lupauksen saatuaan, loi Simoon.

Tämä sieti katsetta kauemmin kuin taannoin.

Simo ja Topias valvoivat vaan lyhyen hetken vieraisilta tultuaan ja asettausivat sitte levolle. Huone oli pimeä, hopeakello raksutti pöydällä ja Topias nukkui muistellessaan Johannaa ja perhoispariskuntaa.

Mutta Simo ei nukkunut ennen aamupuolta hiukkaistakaan, käänteli vaan rauhattomasti vuoteella.

"Ei, minä en mene," sanoi hän tuskallisesti, kääntyen oikealta kyljeltä vasemmalle, "sillä minä en voi, minä en julkea tehdä häntä onnettomaksi. En saata särkeä, sortaa, murtaa... Ei, minä en mene."

"Mutta minä menen, minun täytyy mennä," jatkoi hän samassa, kääntyen vasemmalta kyljeltä oikealle, "sillä minä tahdon tulla rikkaaksi, minä täydyn välttämättä rikastua..."

"Olisinhan mieletön, joll'en menisi. Tulkoon lopuksi mitä tahansa. Ainakin köyhyys ja orjan päivät loppuvat..."

Keitettyään aamulla kahvin, valmistihe Topias lähtemään kirkkoon. Simo oli ollut harvapuheinen heräämöstänsä saakka, katseli yhteen paikkaan pitkät ajat, katseli Topiastakin niinkuin kummitusta.

He erosivat pihalla. Siinä kysyi Simo:

"Puhuitteko minustakin illalla?"

"Puhuimme."

"Mitä?" Simon ääni oli pelonsekainen; hän katseli epäilevin silmin Topiasta. "Mitä puhuitte minusta?"

"Puhuimme Jumalan sormesta askeleissasi, elämässäsi."

Simon katse muuttui, ääni rauhoittui.

"Vai Jumalan sormesta askeleissani, elämässäni. Vai semmoisia puhuitte. Minä menen nyt Hannan kanssa. Tästä lähin käyn joka ilta luonasi. Hyvästi nyt! Tänään tavataan vielä."

"Mene vaan Hannan kanssa, mene niin useasti kuin työstäsi joudat. Ja käy luonani joka ilta, ole kanssani joka yö."

Topias kiirehti kadulle. Ihmisiä riensi kirkkoon, kirkonkellot alkoivat soimaan. Harrasmielisesti nosti hän, syntymäseutunsa tavan mukaan, lakkiaan juhllisille äänille.

Laiha herra, kiiltävine housunpolvine ja kyynäspäine ynnä ohrariihen tomun värisine, taitteellisine hattuine, käveli kadun toisella vierellä, vaanien ja kurkistellen Topiasta aina Vanhan kirkon ovelle asti. Siihen hän jäi. Topiaan palatessa kotiin seurasi herra häntä taaskin Kalastajakadulle, aina portin kohdalle asti, tarkasteli kylttiä, tuuliviiriä ja pyörsihe vasta sitte menemään, tyytyväinen hymy huulien sopissa.

VI.

Uudet olosuhteet eivät saattaneet Topiasta luopumaan Yli-Tuomon tavoista. Tänäänkin oli hän noussut ylös pari tuntia ennen päivän kajastusta, eli samaan aikaan, jolloin Tapani tavallisesti meni talliin hevosille eteen panemaan.

Kaksi tuntia olivat kuluneet kirjeen kirjoittamisessa kotiin. Kirje oli vielä auki; kuoressa oli Helan nimi.

Päivemmällä taas eksyi ostajia puotiin. Topias, tottunut kuin oli luomaan iloa, hupia, omasta kohdastaan, tuli puolitetuksi jok'ainoan kanssa. Mitatessaan, punnitessaan kyseli hän ostajan kotiolot, ammatin, jopa toimeentulonkin. Pieni vihjaus sitte vaan ja kauppias kertomaan itsestään, alottaen tietysti Yli-Tuomon talosta ja lopettaen Topiin, joka viiden vuoden kuluttua tulee sedän luokse asumaan ja kouluja käymään.

Tietämättään ja tahtomattaan Topias sillä lailla varasti sydämiä.

"Se on puhelias mies ja hyvä mies," päättelivät vaimot ja miehet yksimielisesti.

Päivä oli puolessa; Topias silmäili rahaloodan pohjaan.

"Jos näin hurjaan kilahtelee iltaan saakka." sanoi hän, "niin vaillinki saa kun saakin kápälät, pitkät kápälät."

Sitte meni hän puuhaamaan itselleen päivällistä ja jätti oven puotiin auki. Iltasella keitettyä puuroa oli vielä vadissa.

"Siitä tulee oiva päivällinen, kun sen vaan paistaa voissa," sanoi hän ja teki valkean ruuhenmuotoisen huoneen kakluuniin.

Topiaan syödessä tuli laiha herra puotiin sangen törkeän näköisenä.

"Kas, kruununsihteeri! Hyvää päivää vaan!"

Sihteeri tuli ilomielelle, hykerteli käsiään, muutteli jalkojaan, keikisteli ja pokkuroi.

"Että vielä tavattiin! Minä olen monta kertaa ajatellut teitä; minä puhuin komisariuksellekin..."

"Kuka olisi viime syksynä uskonut, että täällä piti tavattaman? En ainakaan minä."

"Enkä minä, vaikka sata suuta olisi sitä vakuuttanut. Oletteko kauankin olleet täällä kauppamiehenä?"

"Parahiksi viikon."

"Vai viikon vasta... Olkaa hyvä ja punnitkaa minulle..." herra siristi silmiään ... "puoli naulaa naatriota!"

"Naatriota; mitä se naatrio on?" Topias katsoi keltaisempaa silmää.

"Se on semmoista ainetta, joka palaa ainoastaan vedessä."

"Löytyykö semmoistakin ainetta?"

"Löytyy hyvinkin."

"Ei sitä meillä vaan ole."

"Vaivattu! Ja kävelin näin pitkän matkan." Hän astui samassa askeleen sillitynnyriin päin.

"Te olette tainneet käydä isot koulut." Topias yhä katsoi keltaisempaa silmää.

"On sitä tehty sitäkin."

"Kenties akatemian oville asti."

"Valehtelematta."

Herra astui toisen askeleen sillitynnyriin päin. Topias katsoi häntä sinisempään silmään ja kysyi:

"Pidättekö sillistä?"

"Pidätkö sillistä? Oh! Enhän minä muuta söisikään, komisariuskin..."

Topias ei kuunnellut loppuun, sillä sanat olisivat ehdottomasti saattaneet hänet katsomaan sihteeriä keltaisempaan silmään, vaan valitsi suurimman sillin, jonka käsiinsä sai, ja nosti sen vehnäleivälle.

"Syökää, syökää leivän kanssa, sillä paljaaltaan on se liian suolaista."

Kursilematta murjasi herra sillin poikki ja alkoi syömään mieliruokaansa! Se meni sitä kyytiä; hän ehti syöneeksi ennen Topiasta.

"Ettekö tekin pidä sillistä?"

"En; ennen minä syön puuroa; puuro ja velli vasta ruokia ovatkin."

"Eivät janotakaan; minua jo janottaa. Antaisitteko yhden pullon olutta? Minä kaikella kunnialla..."

"Ei ole olutta." Topiaan ääni oli melkein ynseä. "Vettä on karahviinissa."

Sihteeri huomasi tehneensä virheen, mutta hän paranti sen oitis.

"Eikä ole oluesta lukuakaan," sanoi hän ja korjasi kalanroiskeet. "Vesi on parempaa, terveellisempää."

"Sitä juovat herrain hevoksetkin."

"Puhutte viisaasti kuin Salomo. Vesi on ... vettä, vanhimpia voitehista piti sanomani."

Herra ei hätäillyt lähtemään, vaan katseli, kiitteli tavaroita ja kyseli hintoja. Kaikki oli hänestä hyvää ja mieluisata, yksin värjäämättömät kahvipavutkin olivat muka kuninkaallista laatua.

"Sanokaapa, oletteko olleet oikein ylioppilainen?"

"Hm!" yrähti sihteeri tavattoman salamyhkäisesti.

Topiaasta tuo oli yhtä kuin suullinen vakuutus ja hän kysyi josko sihteerillä olisi aikaa ja halua opettaa hänelle luvunlaskua, yhden tunnin päiväänsä.

Sihteerillä oli molempia. Yhdessä vuodessa lupasi hän tehdä ihmeitä, opettaa kaikki suuretieteen salaisuudet Topiaalle.

"Jos tunnin päiväänsä laskemme, niin tulevana vuonna tähän aikaan te kykenette tekemään vaikka almanakan!"

"Minun aikani vaan ei sovi muulloin kuin aamusilla. Illalla minua unettaa ja päivällä on minulla, paitse kaupantekoa, senkin seitsemää sivutyötä, pitää keittää, tomuttaa, pestä ... vaan aamulla kuudesta seitsemään..."

"Sopii ihmeen hyvin, kun sovitetaan. Aamulla ovat ajatuksetkin terävämmät."

"Sitä minäkin. Tulkaa sitte huomenaamulla, kello kuusi."

"Minuutilleen tulen."

"Kai palkasta sovimme."

"Sovimme niinkin." Sihteeri loi ahneen silmäyksen sillitynnyriin.

Hän oli jo lähtemäisillään, toinen käsi ovenripussa, toinen takinlakkariissa, kuin Topiaan huomio kiintyi hänen pukuunsa, samaan syksyiseen vaatteukseen.

"Kuinka te tarkenette noin ohuissa?" Äänessä kuului pelkkää sääliä.

Hämille vähääkään joutumatta selitti sihteeri, ett'ei maailmassa ole muita kuin syitä ja seurauksia. Hänessä oli keuhkotaudin vikaa, ei toki arveluttavassa määrässä ja lääkäri oli määrännyt taudin alun tukehduuttamiseksi ohuen, keveän puvun käyttämistä ja raittiin, kylmähkön ilman nauttimista. Kahmaten takkinsa rintapieltä vakuutti hän olevan täysivillaista likinnä ihoa.

"Taitaa olla tehokaskin parannuskeino, hyväkin lääke."

"On kyllä, mutta uskoa siinä vaan kysytään."

Illemmällä tuli isäntä ja emäntä tervehtimään Topiasta. He nauroivat ... että Johannakin olisi tullut, mutta Simo on kieliteltyt ja mieliteltyt. Tuolia ei muka löytyisi neljälle hengelle...

"Totta se onkin, kolme tuolia meillä vaan onkin."

Topias tarjosi vierailleen kahvia leivän kera. Hiljaisella, vaan ylenpalttisella ilolla kertoi isäntä veljestään. Veli oli merimies ja oli sairastanut Liverpoolissa useampia viikkoja. Eilen tuli kirje veljeltä ja kirjeessä oli ilosanoma, suuri ilosanoma, veli paranee, on jo terve. Avoveden tultua pyrkii hän tänne, kotirannoille. Vuosikymmeniin ei ole käynytäkään kotomaassa. Johanna ja setänsä eivät ole koskaan nähneet toisiaan, muuten kuin valokuvissa, eivätkä puhutelleet toisiaan muuten kuin kirjeissä. Hengenelatuksen eteen taistellessa ohjasi Herra nuoremman veljen meriä purjehtimaan, vieraita valtakuntia ja vieraita kansoja näkemään, vanhemmalle totiselle soi Hän vakaantuneet, perheelliset olot, omassa maassa, oman kansan keskellä. Johanna on monet kerrat vaatien pyytännyt setää tulemaan edes yhdeksikin vuodeksi asumaan heidän kanssaan, on helpottanut vaatimuksensa kuukaudeksi, viikoksi. Ja nyt toivonsa toteutuu. Meri ja Johanna ovat veljen rikkaus, hänen kaikkensa. Kuin hän elämänsä ehtoolla luopuu toisesta rakkaasta, tapahtuu se toisen rakkaan eduksi. Johannan ja heidän luokse tulee hän silloin asumaan, kertoilemaan Johannan pienokaisille, mitä kaikkia hän on nähnyt avarassa maailmassa. Kunpa vaan kevät tulisi, kunpa vaan laineet rupeisivat loiskimaan.

"Johannan kärsivällisyyttä se kovin koettelee... Minulla on tässä teille tuomisia." Emäntä antoi Topiaalle pienen vastakirjan, jonka Johanna oli tehnyt ja jonka kannessa seisoivat isännän ja Topiaan nimet. "Huomisesta alkaen ostamme yksinomaan teiltä, sikäli kuin tarpeemme soveltuvat teidän tavaroihinne."

"Ja tilin teemme kerran kuukaudessa. Saitteko hyvät tuomiset?"

"Sain, hyvät sain." Topias katseli kauniin pyöreitä kirjaimia vastakirjan kansilehdessä.

"Kyllä Johanna pitää huolen, että sivut täyttyvät, sivu ja päivä siitä olen varma, hänellä on tuhatta tarvetta viikossa. Hm, ei se neljäkymmentä markkaa ole suuri herra. Se on kuin kädessä, että saatte minulta joka tilissä toiset neljäkymmentä lisää; minä tunnen väkeni."

"Tuttavamme työmiesperheet tulevat myöskin ostamaan teiltä, kirjoittakaa nyt kotiinne, ett'eivät sure siellä..."

"Minä jo kirjoitin, mutta en ole joutanut viemään sitä postiin."

"Mennään meille; Johanna toimittaa sen omansa ohessa."

Johanna kirjoitti kirjettä, heidän mennessä samaan suurenpuoleiseen huoneeseen, jossa lauantai-
ehtoon olivat viettäneet. Pöydällä oli albumi auki; siihen hän katsoi milloin vaan nosti silmänsä paperista.

"Tuo tuossa on veljeni," sanoi isäntä, osottaen Topiaalle pienikasvuisen miehen kuvaa Johannan kuvan vieressä.

"Minulla on huonoja uutisia sinulle," jatkoi hän nostaen Johannaa leuasta, kuin tämä jo oli saanut kirjeen valmiiksi, "ja sangen huonoja uutisia. Sanonko ma?"

"Sano nyt."

"Ajattele, kauppamiehen tuuliviiri on pyörinyt koko päivän ympäri yhtään päin juuri kuin myllyn päällimäinen kivi. Äsken vaivasimme päätämme mitä tuo mahtanee merkitä ja pääsimme kun pääsimmekin viimein asian perille. Se tietää sitä, että..."

"No sais kuulla."

"Jäät tänä keväänä lähtevät kovan, hirmuisen kovan pohjatuulen, pohjanmyrskyn kanssa. Tuuli, myrsky, ajaa veden samaa tietä kuin jäätkin. Liverpoolista ei päästä, pohjaltaan pehmeämutaisen meren yli minnekään ei reellä eikä rattailla. Kaikki meret päiväntasaajan yläpuolella ovat kuivina ja setäsi on vankina. Tuuli ei käänny kuuteen kuukauteen. Ja kuin kerran kääntyikin, niin neljänkymmenen asteen pakkanen käy perässä, jäädyttäen..."

Johanna hänet keskeytti, asettamalla etusormensa hänen huulilleen.

"On se niin ... mutta kauppamiehellä on ja kirje."

Topias otti kirjeensä esille, isäntä huomasi, että se oli vielä auki.

"Tule tänne istumaan," sanoi hän vaimolleen, "Johanna lukee ensin oman kirjeensä, sitten..."

Johannan kirje oli pitkä ja lapsellisen puhdasta iloa täynnä; mutta viimeinen arkki loppui samassa kuin alkoikin ja Johanna sulki joutuin kirjeensä. Isäntä heti nauramaan:

"Kerronko teille kenestä siinä viimeisessä arkissa puhuttiin? Siinä puhuttiin yhdestä nuoresta, kauniista, sievästä..."

Johanna otti Topiaan kirjeen käteensä, katseli paksuja kirjaimia sen kuoressa.

"Helka Yli-Tuomo... Saako tätä lukea?"

"Nythän tulitte valeesta kiinni; kotiinne sanoitte kirjoittaneenne."

"Kyllä sen lukea saa, mutta ei siitä saa vähällä selvää."

Katseltuaan kirjeen kertaalleen lävitse luki Johanna:

"Rakkaat Omaiseni!"

"Minä voin hyvin ja olen joutunut hyvien ja kristillisten ihmisten katon alle. Lauantaina alotin myömään puotissani. Tule Tapani kaupunkiin ja tuo minulle jauhoja, ryynejä, herneitä, voita ja mitä

muuta sentapaista vaan on aitoissasi liikenemään. Ota Pertulta lisää, että saat lajia suolaiseen kalaan asti. Helka voi myöskin lähettää tänne valkoisia ja puolivillaisia kankaitaan myötäväkseni. Katso perään Martta ett'eivät pane Topia reikätuoliin, jossa voi vioittaa rintansa ja kävellä jalkansa vääriksi; tati älköön puhelko vaillinaisia sanoja, vaan sanokoon sanat täydesti, ett'ei vaan tule pojasta sorakielinen. Teitä siunaamatta ei nuku milloinkaan.

"Topias."

"Menette nyt yhdessä viemään kirjeet postilaatikkoon", puheli isäntä ja auttoi Johannaa pukeutumaan. "Ehkä parasta, että menette sinne Vanhan kirkon puoleen. Luullakseni Simokin juuri tällä minuutilla lähtee viemään kirjettä äidilleen... Tulkaa sitte kaikki kauniisti tänne, täällä on illallinen valmiina."

Hän työnsi Johannan ja Topiaan menemään.

* * * * *

Vaillingit pienenivät pienenemistään. Viikon keskipaikoilla pääsi Topias jo kahteenkymmeneen markkaan, lopussa täyteen toivottuun summaan. Iloissaan kuin sisääntulot harppasivat viiteenkolmatta markkaan, kestisi Topias opettajaansa; kruununshteeriä, sinä ehtona keittoruo'alla ja kahvilla. Sihteeri kiitti ja kunnioitti talonpoikia maasta taivaasen. Talonpojat ovat maan suola, maan voima, talonpojilla on talot ja rahaa, viisautta ja jättereitä!

Seuraavan viikon alussa tuli Tapani kaupunkiin. Topias otti veljensä avosylin vastaan. Tapani ehti vaan yskähtelemään kuin Topias riisui hevosen, vei sen talliin, toi vettä kaivosta, heiniä ja leipiä reestä.

"Mennään nyt sisään... Kuinka poika jaksaa?"

"Hyvin, ei muuta sanoa tule."

"Entä Helka; onko hän vielä sairas?"

"Ei juuri."

"Mutta ei tervekään; niinkö."

"No ... vähä pahoinvoipa ... joskus."

"Miksi ei tullut kanssasi lääkärin luo?"

"Ei ihminen pidä joka janoon juoman eikä joka hätään huutaman."

Tapani huomautti vielä, että karja on hoidettava, askareet tehtävät. Ei kotoolta joudeta lähtemään milloin vaan...

"Mutta jos tulee yhä huonommaksi."

Veli sitä ei uskonut. Ja jos niin käy, pahenee eikä parane, niin sopiihan sitten tulla; jonakuna kevätkauniina päivänä, jolloin karja jo on laitumella.

Kesken keskustelua piupahti kello vieterinpäässä.

"Minäkin tulen katsomaan sinun rihtäsi!"

Tapani tuli puotiin. Oivallinen järjestys, joka siellä vallitsi, teki hyvän vaikutuksen häneen. Puoti tosin oli pieni ja tavaraa vähäsen, mutta kokonaisuudessaan se oli sievä. Tavarakin oli hyvää, ei ollut turhia korukaluja eikä rahanviettelijöitä.

Kello kilahti taas. Hyvin veli osasikin puida rihtänsä, lyödä sitomansa...

"Vieläkö väität ett'ei meikäläisistä ole kauppamiehiksi?"

"En, en sano enää... Sinä olet ikäänkuin luotu kauppiaaksi, solkutat suutasi jokaiselle ja lasket lukua kuin vanhakin patruuna."

"Minäpä tunnenkin ostajani ja luvunlaskussa saan opetusta."

"Mutta pienet, kovin pienet ovat täällä paikat. Tuo asuinhuoneesikin on soukka, pimeä. En minä vaatisi vihamiestänikään asumaan siinä."

Mitä Topias siitä huoli, kosk'ei haitannut kauppaa, itse elinehtoa. Kauppa vaan käy, niin viiden

vuoden päästä asutaan Kauppatorin lähellä, suurissa huoneissa. Ja Topi tulee kouluja käymään...

"Ohhoo! Etpä sinä vähiä tuumailekaan."

"Provastiksi minä koulutan pojan."

"Kyllä sinä olet hyvällä alulla ja alku työn kaunistaa, mutta, hm..."

Tapani ei voinut pelkältä rahallisesta kannalta arvostella veljen uutta tointa. Koko heidän suvussaan ei ollut maansa myöjää, onnensa tavoittelijaa, vaan vanhoja auramiehiä olivat kaikki, tyvestä oksiin saakka. Mikä sitte veljen noitui? Ahneusko? Ei sekään. Kukaties ajattelemattomuus. Eipä sekään. Joka hänet tuntee, tietää myöskin, ett'ei tuhmuus liioin... Jos ei se ole yksinkertaisuutta, lapsellista toiminnan halua, joka piankin murenee, niin sitte sitä ei tule eikä ymmärrä...

Johanna lähetti isänsä kutsumaan heitä talonpuolelle. Tapani vastusteli, mutta isäntä ja Topias poukuttivat siksi että saivat hänet lähtemään.

Johanna, joka Tapanissa oli odottanut saavansa nähdä Topiaan, ehkä vielä suurennetuissa muodossa, ihan hämmästytti tervehtäessään pienikätistä, sirovartaloista ja liukasliikkeistä miestä, yhtäläisyyttä ei huomannut muualla kuin silmissä. Katsanto ja silmät olivat täydellisesti samat kuin Topiaallakin.

Koko illaksi anasti Johanna itselleen keskustelun ohjakset. Hän pyöritteli puhetta Helan ympärillä, mutta niin hienosti ja taitavasti, ett'ei kukaan hoksannut, miten yhä puhuttiin yhdestä ja samasta henkilöstä. Väliin oli peittona Topi, väliin Martta, väliin järvi, mikä vaan milloinkin paremmin verhosi.

"Poika osaa ikävöidä sinua," lausui Tapani. "Ensimmäisinä päivinä lähtösi jälkeen puhui hän maatapannessaankin sedästä."

"Pelkään vaan, että unhottaa," epäili Topias.

"Mitä vielä?" väitti Johanna. "Helka pitää muiston vireillä, puhuu monta kerta päivässä sedästä."

Tapani ei tyytynyt harmoonin katselemiseen loitommalta. Hän meni sen viereen istumaan, paineli valkoisia näppäimiä alas. Isäntä meni harmoonin eteen ja soitti yhdellä sormella virren nuotin.

Sitte vaati hän Tapanin ja Topiaankin soittamaan.

"Olisi Helalla aikaa tulla tänne joiksikuiksi viikoiksi," toivoi Johanna, "niin soittaisimme virsiä ja lauluja."

"Ja sitte sinä hakisit Topiaan nostamaan tätä peliraukkaa rekeen," virkkoi isäntä, "Helan rekeen. Ja sanoisit minulle: Nyt isän täytyy ostaa tuhannen markan pianon, Sillä lailla sinä kiertäisit tarkoitustesi perille. Enkä minä sano sen vuoksi, että minulla itse asiassa olisi sitä vastaan. Tällä ijällä ihminen ottaa useinkin pitkän silmän oman silmän avuksi. Jos harmoonin niin käy, kuten Johanna toivoo, niin näen minä nyt jo pitkällä silmälläni, että se jonkun vuoden kuluttua seisoo suuren tuvan perällä. Tupa oli ihkasten uusi ja sen akkunasta nähdään Korsijärvelle. No ... sitte on Joulukuu. Olkia on lattialla, pystyvalkia palaa, nuori vaimo soittaa jouluvirttä. Kuinka se kaikuu suuressa tuvassa! Samassa ajetaan hevosella pihaan, Nyt ne tulivat, huutaa Topias ja ryntäikse vaimonsa kanssa pihalle. Siellä on hevoskuormallinen kaupunkilaista herrasväkeä, pientä ja suurta... Entä vanhat? kysyy Helka. Tuonne jäivät Yli-Tuomoon, vastaa Johanna. Nyt näette, ett'ei minulla itseasiassa ole mitään sitä vastaan. Tulkoon Helka meille muutamiksi viikoiksi ja laskekoon Johanna sitte Topiaan nostamaan harmoonia... Tuolta Simokin tulee, kysykää häneltä, hän lukee teille saman luvun..."

Emäntä meni Simoa vastaan.

"Vahinko, ett'et tullut viittä minuuttia ennen", sanoi hän ja otti molempiin käsiinsä Simon käden. "Teimme nyt juuri hauskan matkan, oli Joulukuu ja tähtitaivas..."

"Olinko minäkin mukana?"

"Olit ja ensimmäisessä reessä."

Vieraat viipyivät kauan onnen ja rauhan kodissa. Hyvästijättäissä ei Johanna antanut kättä Tapanille, jotta ei tämä millään muotoa voi huomenna, ennen kotiinlähtöä, olla käymättä talonpuolella.

Topias luovutti sängyn Simolle ja veljelleen, asettuen itse maata lattialle, johon oli tehnyt sijan omien ja yövieraiden turkeista. Hän nukkuikin heti. Simo ja Tapani puhelivat vielä hyvän kuoron. Viimemainittu tunnusti, että kotoolla on oltu puolisairaita, siitä asti kuin veli tänne lähti. Mutta huomenna, kuin hän ennättää kotiin, haihtuvat kovimmat huolet. Oli Jumalan onni, että veli joutui tämmöiseen taloon.

Kuin Simo huomasi, että Tapani epäili hänen jollakin tavalla vaikuttaneen Topiaan lähtöön, kertoi hän kirjeestä, jonka äkkiarvaamatta sai ynnä epäilyksistään ja puolinaisista kielloistaan, jotka julki lausui uhkarohkealle.

Tapani uskoi Simoa. Jos talossa olisi edes kaksi tytärtä, niin sitte olisi juonet olleet juonessa...

Isäntäväestä Simo sitte vielä jutteli paljo, mutta yhden asian hän kokonaan salasi: heidän uskonsa.

Aamulla, ummelleen kello kuusi, tuli kruununsihteeri. Katsellen häntä karsaasti kysyi Tapani pöyhkeällä äänellä:

"Kuka Toohonen te olette?"

"Hän on kruununsihteeri, minun opettajani," selitti Topias. "Hän kirjoittaa nelistämällä ja laskee lukua kynättä paremmin kuin muut kynällä."

Sihteeri sai heti tilaisuuden näyttää ylistettyjä taitojaan, sillä Simon mentyä pyysi Topias häntä kirjoittamaan hintaluettelon Tapanin tuomille maantuotteille ja Helan kankaille.

Mahdikkaassa asennossa, pää viisusasteettain vähän oikeaan kallellaan, juoksutti hän Tapanin sanat paperille sitä mukaan kuin ehtivät ilmoille. Yhteissumma, jonka Topias tuli niistä maksamaan, oli samassa sekun valmis.

"Hyvin meni," kiitti Tapanikin; "meni kun kuopiolaisen hevosen juoksu."

Käytyään isäntäväen puolella hyvästi sanomassa — Johanna lähetti tulikuumia terveisiä Helalle ja vanhukset kielsivät suremasta veljen perään — ja ostettuaan veljen puodista ostokset, rupesi Tapani kiirehtimään lähtöä. Sihteerikin oli avuliaana valjastamisessa. Erotessa antoi Topias Tapanille loistavan paperiin käärityn paketin, muistuttaen samalla:

"Kuljeta sitä varovasti."

"Mitä vaarallista siinä sitten on?"

"Onpahan vaan namusia ja leikkikaluja Helalle ja pojalle."

"Hienoa on päällä, mitä sitte sisässä lieneekään?"

"Hienointa, kauneinta mitä olla saattaa. Monta jalkajuonta on toinenkin poika sen kautta tehnyt."

Tapani arvasi kuka se toinen oli ja katsoi ystävällisemmin, joka oli kaiken aamun ollut kuin armojen alla.

"Onko kirjoitusta muuallakin kuin kuoressa?"

"On, ja viljasti onkin."

"Kuka takaa vaikka olisi rakkauttakin."

"En ainakaan minä", rohkeni sihteerikin yhtyä pilapuheeseen. "Rakkaus, rikkaus kukoistavatkin vaan talonpoikain riveissä!"

Hyvästijättäissä antoi Tapani kättä sihteerillekin. Topiaalle sanoi hän:

"Älä torku toimissasi, äläkä laske silmiäsi minuutiksikaan häppärään täällä muurahaispesässä. Joka täällä torkkuu toimissaan, hänelle tulee piankin luu eteen.

"Ja sauva käteen."

VII.

Hyvinä kaupanlisikkeinä olivat jauhot, ryynit eli kaikki Tapanin tuomat maantuotteet. Myymäpalkkiokseen otti Topias niistäkin kymmenen prosenttia, mutta harvoin niitä saatiin torilta samalla hinnalla kun Kalastajakadun kauppapuodista. Vaillinkipäiviä ei enää tullut ainoatakaan, päinvastoin tuli yllähoja viikon kuutena päivänä niin paljo, että pyhäpäivänkin osaksi tuli sisääntuloa

toivottu viisikolmatta-markkanen.

Työmiesperheet, jotka ostivat puodista, sanoivat kauppiaan olevan ihan heidän väkeänsä, kosk'ei myynyt viinejä, oluvia ja koska pyhitti lepopäivän. He toivat tuttavien muassa ja siten muodostui rengas, jonka tarkoituksena oli Topias Yli-Tuomon menestyminen ja edistyminen. Helan kankaatkin menivät pian kaupaksi. Isäntä ja Simo ensimmäiseksi ehtivät saada vesiharmaasta vaatteet itselleen.

"Mikähän lienee? Kaikki muut tulevat uudestaan, mutta hän ei tule," lausui Topias itsekseen eräänä aamuna.

Se, jota kaipasi, oli ensimmäinen ostaja, kellertävällä värillä kasvoissaan. Päivä oli mennyt, toinen tullut jo monta kertaa ja kuivan ruo'an tähteitä oli häntä varten koossa.

"Mikähän lienee syynä, ett'ei tule?" kysyi Topias toistamiseen itseltään, vieden samalla ruoan tähteet kylmään huoneeseen, ett'eivät kuivuisi ja pahentuisi.

Sitte meni hän talonpuolelle ja pyysi Johannaa puotiin siksi ajaksi kuin itse kävisi kaupungilla kauppatoimissa.

Kotiin tullessaan tapasi hän kivensärkijän laahaamassa kaduilla ja porteissa pitkää vartaloaan. Kasvonsa olivat vaaleammat kuin syksyllä eikä niissä näkynyt yhtään nuorta arpea. Hän tunsu heti Topiaan ja kysyi siivolla äänellä:

"Saisinko puhua teille asiani?"

"Puhukaa, puhuen seikat selvenevät."

Mies alkoi puhumaan työmiehen kurjasta tilasta työttömänä aikana. Kivimies, jos kukaan ihminen, on talvella kylmässä kelkassa, hädän, puutteen...

Topiaalla ei ollut aikaa kuunnella loppuun.

"Jos asianne on kiireellistä laatua," sanoi hän ja lähti menemään, "niin tulkaa puotiin Kalastajakadulle."

Tunnin kuluttua seiso i mies puodissa. Topias maksoi hänelle vanhan velkansa, viisitoista penniä ja virkkoi puheen aluksi:

"Ostakaa te nyt minulta jotakin."

"Ei ole rahaa, kuin ei ole työtä."

"Niin, kivet ovat lumen alla."

Topias aikoi juuri kysyä miten on keuhkojen terveyden laita ja onko lääkäri määräyksissään voinut mennä noin pitkälle vaatteuksen suhteen, kuin jo mies pyysi markkaa lainaksi.

"Eihän minun rahaa sopisi, mutta..."

"Jos nyt tämän kerran."

Topias pisti etusormensa punnuksen hakaan, nosti siitä vitkalleen monta kertaa. Pitikö hänen antaa, vaiko ei? Markka on pieni raha, mutta — ajatus tuli kuin huumaus — sillä saa monta lasia palo ... viinaa!

"Ei, en minä anna rahaa, mutta... Topiaan ääni oli päättäväinen; punnuskin kolahtaen putosi ristille.

"Miksi ette anna? Pelkäätekö ett'en maksa?"

Topias ei virkkanut mitään, pisti taas etusormen hakaan ja nosteli punnusta. Jos olisi pyytänyt tavaraa, vaikka viiden edestä... Miksikä juuri pyysi rahaa? Raha on kovasti hupaa, harva sitä osaa hoitaa, ani harva osaa sillä menetellä järkevästi. Mutta, toisaalla ajatellen, jos ulkonäkö pettää, jos hän ei olekaan joutava, ratti; entäpä jos onkin tositarvis. Mitäs sitte? No sitte hän maksaa sen. Siinäpä nähdään mikä hän on. Jos se menee paloviinaan, niin se menee mentyään ja mies on kunnoton, anturajuoppo.

"Hekää, tässä on." Topias antoi miehelle teräväsyryjäisen markan, myntätyn samana vuonna, jolloin Topi oli syntynyt.

Polvet letkassa ja pää luuhassa lähti kiviensärkijä pois. Hän oli löytänyt paistin, lihavan paistin, josta leikkaa kerran suuren kimpaleen. Aikaa vaan tarvitaan ottaa avuksi, ett'ei pääse luisumaan käsistä. Malttia vaan!

Parin päivän perästä sai Topias markan takaisin ja kiitoksia kasvuiksi. Markassa oli terävät hampaat ja sama vuosiluku.

Kaksimarkkaa, jonka lainasi seuraavalla kerralla, maksoi mies niinkään viivyttelystä.

"Kas vaan, on samallinen lovi numeron vieressä kuin siinäkin, jonka teille lainasin." Topias näytti sormellaan lovea; kiviensärkijä ihmetyksissä katseli, ottipa rahan käteensäkin, käänteli sitä sinipunaisen nenänsä edessä.

"Totta tosiaankin! kuinkahan onkin niin sattunut?"

Sitte hän lainasi viisi markkaa; piti sitä lainassa viikon ja maksoi taas. Topias sai kouransa kolme markan kappaletta, pieniä hopeita ja kuparia. Kaikista päättäen ei mies ollutkaan ratti, anturajuoppo. Tulkoopa toinenkin, jotta on niin vähä vaatteita yllä ja niin paljo arpeja naamassa ja maksakoon velkansa yhtä rehellisesti.

Kului taas viikko. Ulkoolla oli kova pakkanen ja kylmä tuuli. Kiviensärkijä tuli kiersilmäisen miehen seurassa puotiin ja pyysi saada puhutella kauppiasta kahteen kynteen. Topias vei hänet asuinhuoneeseen, jättäen oven auki perässään. Kuin tuomittu seiso kumppani paikalla liikahtamatta vieterikellon alle.

Supattamalla kertoi kivien särkijä vaimonsa kuolleen yöllä. Voidakseen saada vainajan kunniallisesti haudatuksi tarvitsisi hän rahaa kaksikymmentä markkaa, voidakseen käydä surusaattoon, tarvitsi hän saada lainaksi vaatteetkin. Työt ovat olleet onnetoman huonoja, vaimovainaja oli ollut kivulainen ja sairastanut pitempiä aikoja, useampia vuosia. Kaikki on syöty, pisin sormi on aina täytynyt pistää suuhun. Surkea totuus on, että vihkimäsormus ja vaatteetkin ovat siten vähä vähältä, yksi toisensa erään tipahtaneet ... taikinakaukaloon!

"Kyllä saatte." Topias otti piirongista rahat. "Mitä vaatteita sitten...?"

"Saisin nuo turkit, päällyssaappaat ja..." Mies katsoi umpikuorista kelloa, joka oli pöydällä.

"Niin, niillähän voittekin mennä surusaattoon. Onkin tuima metsämiehen ilma, ei nyt karvanen paina... Ottaisitteko kellonkin?"

"Ottaisin. Muutamia harvoja tuttaviani vaan kotoutuu luokseni vainajan muistoa viettämään; mutta pienienkin pitojen isäntä näyttää nääliöltä kellotta."

"Eihän tuo siitä pahene."

Rahojen lisäksi antoi Topias miehelle turkit, saappaat ja kellon.

"Tuokaa ne vaan pian takaisin, tarvitsen niitä joka päivä."

"Kyllä tuon ylihuomenna. Ja rahanne saatte keväällä, heti kivitöiden aljettua."

Kiersilmäinen kumppani otti kantaakseen saappaat. Näytettyään ystävällistä naamaa Topiaalle, lähtivät miehet tiehensä.

Illalla tuli Simo Topiaan luokse. Hän oli iloherkkänä kuin viritetty viulu. Nähtyään ett'ei turkkia ollut naulassa eikä kelloa pöydällä, sanoi hän:

"Kuule mies! Mitenkä olet elänyt?"

Topias alkoi puhua lumesta, kivistä ja kivulaisuudesta ja taikinakaukalosta. Hänen äänensä oli uskollinen, mutta Simo nauroi, niin että hyrski.

"Voi jotta mun illalla! Ja minkä muotoinen hän oli?"

"Pitempi minua ja..."

"Pitempi sinua! Älä uskomattomia puhu."

"Vähä pitempi minua ja arpeja kasvoissa."

"Arpeja kasvoissa! Soita sormillasi nyt kuin kellosi joit."

"Etteikö toisikaan takaisin?"

"Niinkuin ne kädestäsi annoit, niin ne menivät. Hari kontista kelloa, turkkia ja kahtakymmentä markkaa."

"Vastaatko mies puheesi?"

"Vastaan, teen vaikka kirjat päälle."

Topias rupesi puhumaan yhdestä markasta, kahdesta markasta ja viidestä markasta. Ulkonäkö niin pian pettää, se oli vähällä pettää hänetkin. Ja yksi synti varkaalla, mutta yhdeksän kuulijalla.

"Rahan hän saikin pitemmäksi aikaa, mutta ylihuomenna tuo hän turkit jo..."

"Kun ei olisi vaan laulua."

"Pois pahat puheet, panettelut. Onko hauska sulhasena?"

"On; ei sitä osaa vaan sanoin selittää."

"Juodaanko teetä?"

"Juodaan."

"Ja kerrotko sitte minulle, miten jouduit tutustumaan Annasi kanssa?"

"Enkö ole siitä jo puhunut?"

"Ei, et sanaakaan..."

Topias ryhtyi toimeen, teki tulen ja pani vettä pataan. Kuin he sitte joivat teetä, kertoi Simo:

"Se oli syksyllä, vähän sen jälkeen kuin olit ollut täällä kaupungissa. Olin tehnyt koko päivän rajusti työtä, mutta väsymystä en tuntenut laisinkaan. Illalla sain toimekseni viedä muutamia kirjeitä postilaatikkoon. Ilta oli kaunis, tuhannet lähdet tuikkivat taivaalla, ohut hämäryys oli kaduilla, mutta moniaan minuutin perästä nousi kuu. En mennytkään kotiin. Ajattelin äitiäni, muistelin lapsuuteni aikoja ja kävelin. Mitään päämäärää ei kävelylläni ollut, astuin yhdeltä kadulta toiselle kadulle, käännysin vasempaan ja oikeaan, aina miten vaan sattui. Sitte tulin syrjäkaupungille. Meri levisi eteeni. Laivoja oli ankkurissa, niistä yksi kolmimasto rannempana muista. Lyhdyn valkea loimotti sen kannelta. Katsoin kelloani; se ei ollut vielä kahdeksaakaan. Oli kuitenkin mielestäni sopiva aika kääntyä kotiin. Lähdin niin kävelemään, mutta en pitänyt kiirettä. Katu, jota kävelin, oli syrjäkatu. Yhtään ihmisolentoa ei näkynyt. Minulle se oli nautintoa. Olin kulkevanani Korsijärven kuusikkoa, hongikkoa, olin näkevänenä järven, sen poukamat, sen niemekkeet."

"Mutta yht'äkkiä kuulin laulua. Seisahdin ja katsoin etäämmä. Humalaisia miehiä oli tulossa vastaan. Käynnistä ja lakeista tunsin heidät merimiehiksi. En ole pelkuri. Miestä ja miehen voimaa en pelkää, mutta teräkalua, sitä minä pelkään. Tiesin varmasti, että jos käyn heitä vastaan, niin alottavat riidan. Yksi painava syy oli jo se, että kävelin samalla puolen katua kuin hekin, toinen ja painavampi se, että ylivoima oli heidän puolellaan."

"Koska onnikin oli niin suotuista, että olin seisahdunut portin kohdalle, niin kytkin sisuni ja puikahdin portin taa. Raosta saatoin nähdä heidät. Portin lähellä seisahdivat he sytyttämään papirossiaan. Eellimäisinä oli kaksi leveänaamaista karhua, perässä kaksi nuorta heitukkaa ja keskellä soria mies, käsi nuoren tytön kaulalla. Laskekaa, hyvät miehet, minut pois, laskekaa Luojan tähden, tyttö sammaltaen rukoili. Laskemme, kun tulet ensin kanssamme käymään tuolla kolmimastossa, sanoi ensimmäinen karhu. Ja kun juot minun kanssani siskonmaljat, lisäsi toinen. Ja istut minun polvellani, pitkitti soria mies. Hyvät miehet! Eikö teillä kenelläkään ole sisarta? Voi taivaan Jumala...!"

"Enempää en kuullut. Samassa sekunnissa seisoin minä karhujen edessä silmä silmää vastaan. He hämmästyivät. Minä käytin hämminkiä hyväkseni. Silmänräpäyksen ajassa makasi toinen karhu verissä päin porttipatsaan juuressa, toinen kadulla katkotuin käsin. Soria mies hellitti kätensä tyttöstä. Kolme pulloa putosi yhtä aikaa päähäni. Tyttö katsoi minua kuin enkeli. Ylellinen säikähdys oli hämmäntänyt tajunnan. Pakene, pakene, käskin minä, sillä silmissäni alkoi pimenemään ja korvissani suhisemaan. Hän lähti, juoksi kaksi askelta, käveli kolmannen ja seisahdun taas taakseen katsomaan. Mene, mene, huusin hänelle. Ja hän meni. Näin hänen juoksevan, lankeavan ja jälleen ylösousevan."

"Minulla oli vaan enää kolme vihollista. Pojanheitukoita en pelännyt, mutta soreassa miehessä huomasin löytäneeni vertahiseni väkevyydessä ja notkeudessa. Kuitenkin näkyi hän kammoavan rehellistä taistelua eikä laskenut minua käsiksi itseensä. Minä katsoin taasenkin tyttöä. Musta pukunsa vielä haamoitti kadun päässä. Silloin toinen heitukoista paiskasikin pullon minua kohden; se sattui ohimoihin, jalkani rupesivat menemään ristiin ja minä peräydyin horjuen seinään päin. Mutta samassa näinkin minä jotain kiiltävää vaarallisen vastustajani kädessä. Teräkalun ottaminen tappelussa hurjistuttaa minut aina. Siinä on jotaki konnamaista. Raivona lensin häntä kohden, pääsin häntä kurkkuun kiinni ja sain jalkansa sekaisin. Hänen täytyi kaatua alleni; pojat lähtivät karkuun. Ansaitsisit

kuolla, sanoin julmistuneella äänellä ja näytin puukkoa, joka oli pudonnut viereemme. Minä mahdoin olla hirveän näköinen, koska hän sulki silmänsä ja mainitsi Jumalan nimeä. Veitsen vielä muistan heittäneeni kauas, sitte en muista mitään. Kun heräsin oli puolenpäivän aika, olin kotonani, rouva seiso vuoteen vieressä, minä olin veressä, vuoteeni oli veressä. Rouva ei puhunut mitään, katseli vaan surullisesti ja nuhtelevaisesti minua ja meni pois. Hetkisen kuluttua tuli lääkäri. Hän pesi haavani ja otti lasinsirpaleet pois. Minä nukuin uudestaan ja aamulla olin terve, aamulla menin työhön. Illalla kutsutti rouva minun luokseen. Hän vakuutti uskovansa, että se oli ensimmäinen ja viimeinen harhaus. Minua oikein säählitti, sillä niin liikutettu oli hän. Vielä tänäkin päivänä uskoo hän, että olin ollut huonoissa paikoissa.

"Ja tyttö, jonka pelastit, oli Johanna."

"Hanna se oli, niin.. Minä sitte eräänä päivänä ajoin tavaraa asemalta ja hän tuli vastaan. Hän puhui paljo, mutta minä en yhtään kuullut sanojaan, Erottuamme en tietänyt edes hänen nimeänsä, enkä missä hän asuu. Siitä päivästä aloin hutiloimaan töissäni, sain nuhteita useampi päivä. Tiesi miten olisi rouvatta käyntykään. Ja kaiken lisäksi tuli työltä kirje. Hän oli loukkaantunut, kuin en mennytäkään kotonaan käymään, kuten olin hänelle luvannut. Minä en lupausta muistanutkaan. Parin päivän perästä hän kuitenkin leppyi siihen määrän, että rupesi lähettämään onnittelukortteja. Niitä tuli joka päivä. Mutta minä tein yhä työni nurin narin. Missä minä sain tunninkin teuhata, siellä oli kaikki mullin mallin. Hevonenkin sai kärsiä vuorotellen nälkää ja janoa. Joll'ei Aleksei olisi luullut, että aivoni kenties tärähtivät kovista iskuista, niin ei olisi enää rouvankaan esipuheet auttaneet, vaan olisin minä armotta saanut mennä talosta. Tuli toki loppu sillekin ajalle, sillä erään kerran tuli kortti, mutta kortissa ei ollutkaan raamatunlausetta, siinä oli pyyntö, että tulisin 'Pelastuksen Portille' sinä iltana, kello kahdeksan. Minä menin ja menin hänen kotiinsa. Vanhukset syleilivät minua ja itkivät ilosta."

"Pahaa aavistaen oli isä samana iltana pukenut ylleen kello yhdeksän, kuin ei tyttärtä jo kuulunut kotia, ja mennyt ulos. Rappusien juuressa oli tytär maannut kädet ristissä, silmät auki."

"Eräs nais tuttava oli ollut vieraisilla heillä ja tytär oli lähtenyt saattamaan tuttavaa. Paluumatkalla tulivat merimiehet vastaansa. Yksi heistä otti väkisin tytön käden kainaloonsa ja kun tämä yritti huutamaan apua, rupesivat miehet laulamaan. Ihmiset, joita ensin osui tulemaan heitä vastaan, välttivät jo ajoissa toiselle puolelle katua ja joka ei välttänyt luuli että tyttö oli humalassa kuin ei kyennyt omin voimin kävelemään. Syrjäkadulle tultua ei ollut enää toivon kipenääkään..."

"Ja sitte me tapasimme toisemme usein, ja sitte Hanna rakastui minuun. Minä lakkasin hutiloimasta... Nyt tiedät mitä ei kukaan muut, paitsi he, tiedä. Se saatiin pysymään niin salassa."

"Rouvalle sinun pitäisi kertoa..."

"Annetaan olla. Mikä on tapahtunut se on tapahtunut. Se olisi pitänyt kertoa silloin, että olisi saanut pahan mielensä takaisin... Katsos nyt, mitä varten minä kampaan hiukseni otsalle."

Simo lykkäsi kehärät ylös. Pitkä ja syvä arpi kulki ohimoiden päällitse, lähellä hiuksien rajaa.

"Kyllä on ollut kova isku."

"Niin sanoi lääkärikin ja ihmetteli, ett'en paikalla kykertynyt... Mennään maata. Tällä lyhyellä ajalla olen jo sinusta oppinut iltauniseksi."

Hetkisen kuluttua oli huoneessa hiljaa. Ei kuulunut kuin tasainen hengitys ja hopeakellon raksutus.

* * * * *

Meni ylihuominen päivä, meni yhdeksän muutakin päivää, mutta kivensärkijä ei laahannutkaan itseään Kalastajakadun kauppapuotiin, ei koko kadullekaan. Topias oli kummissaan ja harmissaan. Moinen muistamattomuus ja leväperäisyys vivahti hänestä hiukan niinkuin epärehellisyyteen.

Simon kautta tuli asia tiettyviksi talonpuolellakin. Eräänä päivällistuntina tulivat isäntä, Johanna ja Simo puotiin.

"Mennään nyt edes onnenkokeiksi hakemaan niitä pois," virkkoi ensin mainittu. "Tottahan edes turkit..."

"Menkää niin," käski Simo, "mutta minä olenkin unhottanut sanoa, ett'ei tuo laps'kulta edes tiedä missä se kunnonmies, se pitkä roikale, asuukaan."

Simo nauroi tyrskien.

"Laps'kulta, voi laps'kulta sinua."

"Älä nyt hopota niin paljo." Johanna koetti näyttää vakavalta. "Sano, isä, mitä me nyt teemme?"

"Mitäs me teemme? Hautaamme naurulla..."

Topias sattui samassa katsomaan ulos. Kadulla näki hän poliisin, poliisilla oli mustat kulmakarvat ja pulska poskiparta.

"Tuo tietää, missä hän asuu." Topias hyppäsi kadulle ja huusi poliisin sisään.

"Tiedättekö," kysyi hän sitte, "missä se mies asuu, joka syksyllä vartioitsi minun hevoistani kirjakaupan kohdalla?"

Poliisi koetti parhaan perään muistutella, vaan ei saanut tapauksen päästä kiinni.

"Minkälainen mies hän oli?"

"Pitkä kuin humalistosalko; vähä vaatteita yllä ja kasvoissa arpia."

"Ahaa!" Poliisi muisti asian kuin eilisen päivän. "Mitä se veitikka on jo ennättänyt tehdä?"

Topias kertoi järjestyksessä kivensärkijän teot, tunnollisuudet ja kunnottomuudet. Poliisi tuli rauhattomaksi niinkuin olisi seisonut neuloilla.

"Voi veitikas! Tulkaa nyt kanssani. Voi vanha veitikas!"

Toiset jäivät puotiin; Topias lähti poliisin kanssa. Tunnin kuluttua palasi hän, pyyhkien kylmää hikeä otsastaan.

"Mitä minä jouduin näkemään ja kuulemaan!" Topias veti hiuksiset kellonperät taskustaan pöydälle. "Siinä on kaikki mitä sain takaisin, nekin menivät poikki, mutta sainpa kun sainkin ne pois paholaisen luolasta, parhaat toki sain pois. Minua oikeen viluttaa..."

"Nuo vitjat ovat Helan tekemät. Täällä on kuumaa kahvia. Hanna keitti tällä ajalla. Juo, että lämpenet", pyysi Simo.

"Vai ovat ne Helan tekemät." Johanna otti vitjat käteen. "Minä jatkan ne, niin hyvin kuin vaan taidan."

Juotua kahvia kertoi Topias:

"Tiellä jo poliisi ilmoitti minulle, että se mies, se kivensärkijä on tuonoin astunut vankilan portista ulos. Silloin minä jo pelkäsin jatkaa matkaani, mutta menin yhtä kaikki. Ja me tulimme suureen kivirakennukseen. Mustia miehiä, mustia naisia tuli vastaamme joka sopessa, joka nurkassa. Kaikki he kävelivät horjuen, kaikilla heillä oli pistävä katsanto, kaikki he haisivat paloviinalta. Käännyttään pois, sanoin minä poliisille, sillä minua pelottaa tämä talo ja tämän talon ihmiset. Täällähän on erillaista kuin.. Mies ei saa koskaan pelätä, vastasi poliisi; käykää kanssani vaan... Me nousimme rappuja ylös aina kolmanteen kerrokseen. Sitte pysähdyimme ja poliisi rupesi jyskyttämään nyrkillä oveen. Ryskytykseen vastattiin kiroomalla, vinkumalla. Poliisi löi yhä kovemmin, uhaten särkeä sapelilla lukon, joll'ei paikalla avattaisi. Vanha akka, jolla oli silmät kuin koiralla, avasi kiroten oven eteemme. Tulkaa pois Herran tähden, sanoin minä poliisille, mutta hän tuuppasi minut edellään huoneeseen. Kaksi miestä makasi lattialla, kivensärkijä ja hänen kiersilmäinen kumppaninsa. Turkkia, saappaita ja kelloa ei siellä ollut missään; siellä oli vaan viinaa, viinaa ja tunkiota ylt'yleensä. Koiransilmäinen akka kiroili ja haukkui meitä. Hän käski meitä tappamaan itsensä, paistamaan hänet elävältä. Oi, voi, hän käski meidät syömään silmät hänen päästään. Poliisi tarkasti huoneen. Hän nosti yhtä likaista ryysyä, laski toista ja helisti kolmatta, kakluunin tuhvasta löysi hän kellon; hän näytti sitä minulle. Ei se ole minun kelloni, sanoin minä, minun kelloni oli umpikuorinen ankkuri. Sitte minä katsoin taakseni. Mustia ihmisiä oli tullut tungokseen asti avoimen oven eteen. Tulkaa pois, tulkaa Herran nimen tähden pois täältä, sanoin minä poliisille ja törmäysin samassa mustaan joukkoon. Kauhean pitkä mies sattui eteeni. Miehellä oli silmät, odottakaas, akalla oli silmät kuin koiralla, niin jo muistan, miehellä oli pikkaiset, naskalimaiset silmät, semmoiset kuin tiikerilläkin. Ja hänellä oli nuo vitjat kaulassa. Tuolla on minun kelloni, sanoin minä ja tartuin vitjoihin. Linkkuveitsi, tavallinen kääntöpää, tuli liivinlakkarista eli mistä lie tullutkaan ulos. Mies pihatti ja iski kyntensä rintoihini. Mutta minä räimäsin hänet toisella kädelläni aina kolmannen oven alle yhteen mykkärään, toiseen käteeni jäivät vitjat. Ja sitte minä lähdin. Minä tulinkin Jumalan tuuli, aina kahdella hypyllä raput. Taakseni en katsonut ennenkuin kadulla, En minä osaa sitä puhua, mutta semmoista en minä ole nähnyt maailman päivinä."

Korvat hörpässä oli Simo kuunnellut Topiaan kertomusta.

"Nyt kirjoitat kotiisi," sanoi hän, nauraen että oli tukehtua, "ja mainitset kirjeessä kaiken tuon. Olen varma, että Helka heti pyörtyy ja Martta ja Tapani sairastuvat keltatautiin. Parannuttuaan tulee Tapani

tänne kaupunkiin, vankkureilla ja luokkavaljailta viemään kotiin sinua, laps'kulta!"

"Älä nyt ijäksi." Johanna taas kielsi, töin tuskin voiden itsekään hillitä nauruaan.

Isännän kellossakin oli sama ääni. Huolimatta Topiaan vakavuudesta nauroi hän:

"Helpolla siitä asiasta löytää hyvänkin puolen. Mies oli kaikissa tapauksissa tunnokas, armelias mies. Olisi hänen sopinut ajaa hevosella tuohon oven eteen ja kauppias olisi kiltisti nostanut rekeen kahvia, nisujauhoja, sokeria... Epäilemättä!"

"Kuinka teissä on miehiä ilvehtimään." Johanna oli pannut vitjat kaulaansa ja tuli ihan Topiaan lähelle. "Mene saattamaan Simoa ja ostakaa sitte yhdessä sinulle uusi kello. Minä olen niinkauan puodissa."

Ottaessaan rahaa lompakkoon, päivitteli Topias:

"Ei se kipeä, mutta se häpeä. En pitänytään silmiäni auki, vaikka Tapani niin moneen kertaan varoitti ja takoi päähäni:

"Tule jo, jok'ei katso silmillään, katsokoon kukkarollaan."

Illalla tuli poliisi puotiin, kirjoitti kellon numeron muistikirjaansa, kyseli saappaiden ja turkkien tuntomerkit. Toruttuaan kauppiasta aika lailla siitä ett'ei tämä heti ilmoittanut asiasta poliisille, meni hän pois, päätellen mennessään:

"Veitikas! Mitä otti ja teki! Mutta sitte minä olenkin Matti, jos en ennemmin tai myöhemmin tuo niitä käteenne. Vanha veitikas! Sitte syö kissa kauruja, jos en tuo. Voi...!"

Vasta nyt selvisi Topiaalle kiviensärkijän viisas kavaluus. Markan terävät hampaat ja kahdenmarkan lovi eivät myöskään olleet sattumia. Rahat olivatkin samat. Myöntää täytyy, että mies oli viisas ja kavala, mutta kaikessa viisauudessaan ja kavaluudessaan tuhma, sangen tuhma...

Onnistuukohan poliisi käsittämään ne? Tuskin. Simolla lienee oikein. Hyvää huomenta niille saa sanoa, niin turkille ja saappaille kuin kellollekin.

Pitkö asia salata kotiväeltä? Ei. Ilmi se kerran kuitenkin tulee.

Topias haki puodista paperia ja rupesi kirjoittamaan kirjettä Helalle. Kirjoitettuaan kaupastaan kuinka se yhä paremmin alkaa kannattamaan, ilmoitti hän myöskin saaneensa jo maksaa ensimmäiset oppirahat, kuin lainasi epärehelliselle ihmiselle kellonsa, vaatteita ja pienen summan rahaa.

VIII.

Talvi oli mennyt ja päivät olivat jo keväisiä.

Tähän asti ei Topias ollut tuntenut ikävää nimeksikään. Tointa ja työtä oli hänellä puuttumatta. Varhaisina aamuhetkinä lueskeli hän kirjoja, joita Johanna hänen luokseen toi, päivillä oli hän kauppiana puodissa, emäntänä ja piikana kotonaan. Mielsä oli pysynyt kiinnitettynä aineellisuuteen, käytännöllisyyteen. Pääkirjan numeroilla oli ihmeellinen lumousvoima silmiin, mieleen.

Mutta kevät teki muutoksen. Päivät, jotka olivat ennen joutuneet iltaan pian kuin puro putouksessa, alkoivat tuntumaan pitkiltä ja pääkirjan numerot menettivät ihmeellisen lumousvoimansa. Ajatukset katkoivat aineellisuuden kahleet ja puodilla, kaupanteolla ei ollutkaan enään suurta arvoa. Topias koetti ajatuksiaan vangita, mutta ei voinut. Jos niitä toiselta viereltä solmesi pääkirjaan, niin toiselta jo mennä viuhkittivat järvelle, kummipojan kehdon viereen ja Helan kamariin. Monta puuta, monta kiveä, monta mätästä, joiden olemassa oloa ei hän ennen ollut huomannutkaan, keksivät ajatukset istumasijoiksi itselleen, levähdyspaikoiksi lennolleen.

Kevätpäivä oli illassa, aurinko alenemaisillaan.

Luettuaan rahat, päivän sisääntulot, otti Topias pääkirjan tiskille, kirjoitti numerot kirjaan. Kauppa oli käynyt vilkkaasti kaiken päivää, tuskin puolta tuntia oli puoti ollut tyhjänä. Kuka jätti markan, kuka kaksi ja niin korkeni summa yli yhdeksänkymmenen!

Tukkukauppias ja Simo olivat kehoittaneet häntä laajentamaan liikkeensä ja muuttamaan

keskikaupunkiin. Mutta Johanna oli kieltänyt kovasti ja samassa saarnannut tyytyväisyydestä ja ahneudesta. Mitäpä jos ei huolisikaan Johannan kielloista? Mitäpä jos laajentaisi liikkeensä ja muuttaisi valtakaupunkiin...? Pääkirjan numerot muuttuivat; yhdeksänkymmentä markkaa suureni yhdeksäsisadaksi markaksi!

Vieterikello oli vaiti; aurinko paistoi huoneesen oven pienistä ruuduista. Nojaten kyynäspäillään tiskiä katseli Topias yhä kirjaan. Hänen huulensa menivät hymyyn, sillä kopeat numerot samenivat, himmenivät ja niitten sijassa näkyi pitkäripsiset silmät!

"Vielä ei ole päivä lopussa, vielä voisi yksi ja toinen käydä kaupoilla, mutta minun mieleni on sairas ja ruumiini veltto. Kyntäminen tai halkojenhakkaaminen olisi minulle nyt hyvin terveellistä."

Topias korjasi kirjan ja rahat, pani oven salpaan ja meni ulos. Lumi oli roskana ja räystäältä lori vesi. Meren valkoiseen vaippaan oli aurinko hioittanut sinisiä pilkkuja. Tuulikin oli pehmeätä, tuoreelta ja makealta tuntui huulissa. Valtakaupungissa se ei olekaan semmoista; siellä on tulessa asfaltin hajuakin... Mutta täällä, Kalastajakadulla, se on puhdasta, etenkin kuin tuulee tuolta mereltä, kuten nytkin. Ja meri, sehän on kuin Korsijärvi. Kenties jo tulevalle viikolla sulaa järvi ojan suusta, Tapani vie siihen rysiä ja niitä käy kokemassa tietenkä Helka!

Taas näki Topias tuliset silmät pitkine ripsine.

"Minä menen Johannan luo, ehkä ikäväni sitten..."

Johanna tuli häntä ovesta vastaan, ilon, onnen taivas silmissä.

"Hyvä että tulit, aioinkin juuri tulla..."

"Minua vaivaa koti-ikävä. Ikävöin järveä, poikaa..."

"Laps'kulta!"

"Jos menisin viikoksi, kahdeksi kotiin."

"Laps'kulta!"

"Ei minun pääni yhtään kiellä, vaikka lähden huomenna."

"Laps'kulta!"

"Nähtyäni järven, pojan ja ... pitkän matkan."

"Kirjoita Tapani tulemaan vankkureilla ja luokkavaljailla."

"Naura vaan, parempi katsoa nauravan suuhun kuin... Sinulla on silkkihiina päässäsi, minne...?"

"Mennään Simoa vastaan."

"Näin aikaiseen!"

"Tänään hän tulee aikaisemmin. Eikö hän ole puhunut sinulle..."

"Ei Simo enää kykene mitään järjellistä puhumaan. Hän on niin onnellinen."

"Onko hän niin onnellinen?" Johannan haaveellisissa silmissä oli verraton riemu. Hän tarttui Topiasta paksuun peukaloon kiinni. "Onko hän niin onnellinen? Sano!"

"On, on. Onnellinen on sulhasesi."

"Huomenna on kihlajaisemme."

"Tule sitte, kultanen!"

He kävelivät puolittain kiirehtimättä. Topias lupasi kirjoittaa Helalle, että jättää kaupunkiintulonsa tuonnemmaksi, häiksi. Tapani ja Perttu voivat tulla maata myöten, Helka ja Topi junassa, päivää, kahtakin ennen. Jakaisi vaan odottaa...

"Kuukauden. Simo tietää jo mitä rengin leipä maistaa. En minä anna hänen olla kauemmin kenenkään käskettävänä." Johanna tuli lähemmäksi, loi kauniit silmänsä Topiaasen ja likisti paksua peukaloa. "Sinä sanoit hänen olevan niin onnellisen. Älä lue sitä minulle viaksi" — ääni muuttui hiljaiseksi — "mutta minä olen ylpeä hänestä ... ja sinusta! Oi, minä olen ylpeä kaikista teistä, joiden seurassa hän on

kasvanut. Tiedätkö, toisinaan on Simo juuri niinkuin sinä."

"Kaikki me olemme ylpeitä Simostakin. Marttakin sanoi jouluna..."

Topias keskeytti lauseensa ja hiljensi äkkiä askeleitansa. Heidän kohdallaan kadun toisella puolella, oli kolme pientä poikaa kuumassa käsikähmäkässä keskenään. Kaksi isompaa näkyivät olevan liitossa, joten pienin taisteli ylivoimaa vastaan. Pieni urho, joka torjui lyöntejä ja antoi lyöntejä, oli Josu. Päätäten sanoista, joita kahakassa vaihdettiin yhtä tiheään kuin iskujakin, oli riidanaiheena joku löytö, josta liittoutuneetkin vaativat osaa. Topias kiirehti apuun ja kehoitti poikia:

"Sopikaa riitanne."

Ahdistajat tekivät aselevon ja suurempi alkoi selvittämään riidan syytä. He olivat nähneet lakritsipyssyn kadulla ja lähteneet yhtä haavaa kaapaisemaan sitä, mutta Josu oli vikkelin ja ennätti ennen.

"Vaikka on pienin."

Mitäpä tuo pienuuteen kuului? Vaikka onkin pienin niin on semmoinen jehu! Tahtoo nytkin pitää yksin kaikki, vaikka jakaminen olisi vaan oikeus ja kohtuus, koska se kaikin nähtiin.

"Kuinka te sen kaikin näitte?" virkkoi Josu, sovittaen itseään parempaan puolustusasentoon; "edellänihan te kävitte."

Topias uskoi jo totuuden olevan Josun puolella, mutta toinen velikulta tokasi:

"Jos me edellä olisimme olleet, kuinka me sitte olisimme nähneetkään?"

"Että löysit..."

"Kun olin niin hullu, että sanoin."

"Sama mieskin; sinä nyt olisitkin..."

"Sama jehukin; sinä nyt vaan..."

Huomattuaan asian haarat ristiriitaisiksi, rupesi Topias rauhanvälittäjäksi. Hän sanoi osaa vaativille.

"Tyydyttekö siihen, että minä annan teille kummallekin viisi penniä ja te sitte puolestanne annatte Josun pitää löytönsä?"

"Tyydymme; tuohipäitähän olisimme, joll'emme..."

"Oikeita nautoja olisimme..."

Topias antoi rahan kummallekin pojalle ja kysyi samassa:

"Ja oletteko nyt sopumiehiä?"

"Olemme. Hyvä Jussi minä olenkin!"

"Enkä minäkään ole mikään paha Paavo!"

"Uskon minäkin sen. Lakritsi vaan on ylen makeata ja... Tule Josu huomenna käymään minun puodissani Kalastajakadulla. Minulla on asiata sinulle. Tule siihen puotiin, jonka päädyssä on tuuliviiri."

Kertoen Johannalle syksyistä kohtaustaan Josun kanssa, jatkoivat he taaskin matkaansa kiirehtämättä, mutta Simo ehti jo hyvän matkan heitä vastaan. Topias tervehti häntä suorin sanoin ja runolla:

"Sinäpä ehdit häistä läksiäisiin... Sulhanen suuressa onnessa, etsivi, rientävi, löytävi..."

Simo siitä nauramaan:

"Luetko arkkiveisuja, vai osaatko omasta päästäsi. Hitoissa! Ei täällä muut kauppiat ainakaan runohengestä rikkaita ole."

Topias aikoi vielä jatkaa Maan kyyhkyselästä ja öljypuun lehdestä niinkuin sulhasen ja morsiamen vertauskuvista, mutta ei voinut naurusta hankkua.

"Hupeloita me ihan olemme", Johanna koetti hillitä nauruaan. "Ei olisi liikaa, vaikka ihmiset osoittelisivat sormillaan meitä."

"Sano, että olemme hupsuja ja sano että osoittelevat varpaillaan meitä, en minä välitä rahtuakaan. Miksi en nyt saisi nauraa ja olla iloinen? Huomenna on minulla vapaapäivä, kentiesi ensimmäinen vapaapäivä ijässäni. En ole herrastanut, en ole vetelehtinyt päivääkään, niin pitkälle kuin itse muistan taakse päin vuosiani. Onko liikaa, jos nyt olen hupsu? Lue, Topi, veisujasi, olkoot sitte arkista tai omasta päästäsi." Simo otti käsivarrelleen Johannan, huolimatta kadullakulkijain uteliaista silmäyksistä.

Aamulla tuli Josu puotiin. Topias ja Simo tutkivat hänen tietojaan. Poika osasi kirjoittaa ja laskea lukua kuin kruununsihteeri. Kun hän oli suorittanut kymmenmurto-esimerkin, kysyi Topias:

"Oletko käynyt koulua?"

"Kävin minä kansakoulua..."

"Kauankin?"

"Yhden päivän, tuntia vailla sekin."

"Kuinka sanoit? Yhdenkö päivän vaan?"

"Minä en tykännyt koulusta eikä koulussa tykätty minusta, ei alussakaan. Siellä tuli heti riitoja ja sekaannuksia, tuli jos jotakin."

"Kuinka sinä sitte osaat..."

"Minä opin kotoolla sen minkä Maiju oppi koulussa, laskennossa menin hänen edelleenkin."

"Onko Maiju vielä koulussa?"

"Ei, hänen täytyi mennä palvelemaan kuin äiti kuoli... Maiju oli jo viimeisellä luokalla."

Josu tuli perin toiseksi mieheksi puhuessaan Maijusta. Ilveellinen puhetapa muuttui tunteelliseksi, puoli kesyttömille kasvoille ilmaantui lapsellisen hellyyden värähdyksiä.

"Ja Maiju on sinun kultamurusesi." Topias tarttui takintapaisen vaatteen kaulukseen. "Kuka on isäsi?"

Josun sydän meni syrjälleen, silmät katsoivat alas lattiaan ja siitä oveen. Takintapainen vaatteen kaulus oli vähällä jäädä pitelijän käteen.

"Minne sinulla on niin kiire? Mitä tuolla ulkoolla teet?"

"Mitä milloinkin, kuta kulloinkin. Enimmäkseen olen vapaana miehenä."

"Seiso nyt siinä."

Topias ja Simo poistuivat toiseen huoneeseen. Molemmat olivat mieltyneet poikaan. Poika oli katsonut karttamatta, silmät olivat viisaan näköiset. Mitä hänellä oli pahoja tapoja, ne olivat päällä, näkyvissä. Harjailee vaan, niin tulee hyväkin...

"Ja tuo puolivilli näkö katoaa saippualla, vedellä ja ravitsevalla ruo'alla. Ota Josu puotipojaksesi, mutta kamita se kruununsihteeri, niin ett'ei katso taakseen koko Kalastajakadulla."

"Älä veikkonen syyttä suotta..."

"Jonkin kolttosen hänkin sinulle tekee, kuten..."

Kello samassa kilahti ja Topiaan oli meneminen puotiin.

Josun kohtalo oli nyt päätetty. Topias käytti häntä suutarin ja räätälin luona, osti pienen sängyn, pöydän ja tuoleja varastohuoneeseen. Johanna toi pöydälle kukkia, satukirjoja, Simo kuvia, leikkikaluja.

Ja Topiaan koti-ikävä meni sitä tietä, sillä Josusta sai hän ilon ja surua, vieläpä runsaasti molempia. Vapaan katuelämän vapaista sukkeluuksista ja nokkaviisauksista ei poika heltinytkään niin vähällä harjaamisella kuin luultiin. Maata selkimäseljällään tiskillä ja siinä maatessa syljeskellä kattoon oli yksi hänen mielitehtäviään. Joskus ehätti Topias puotipoikansa pitämässä leikkiharjoituksia sillien kanssa. Sillit olivat asetetut tiskille riveihin, pintooneihin, kullakin neljä tikkua jalkoina ja nuppineula ratsastajana. Ilveileminen oli Josun heikoimpia puolia. Jos ei ostaja ollut ikäihminen tai muuten erin vakava ulkomuodolleen ja jos Josu sai vapaasti menetellä niin luki hän kauppojenalkajaiseksi "hospodipomiloon" asianomaisine sormiliikkeine, kauppojentekijäiseksi näytti hän mielellään jonkun sirkuskonstin, joko sitte nostamalla molemmat jalat niskan taakse tai, katsojan suureksi hämmästykseksi, puhaltamalla kymmenpennisen kämmeneltään näkymättömiin.

Vaarallisimmiksi pahenuksiksi tulivat entiset kumppanit, vapaat miehet. Kalastajakatu näkyi äkkiä tulleen katupoikien luvatuksi maaksi. Topias Yli-Tuomon puodin lähellä niitä oli aina, aamua varhain, iltaa hiljaan. Siinä he söivät, siinä he joivat, siinä oli heidän hyvä olla. Puotiin puhuttiin viheltämällä, yskähtelemällä, viittoilemalla. ainoastaan rohkeimmat uskalsivat tulla sisään tervehtimään Josua, onnenpoikaa. Vainu oli heillä ihmeen tarkka, mutta sattui sentäänkin, että se petti ja kauppias olikin itse puodissa. Mutta rohkealla olikin sillä kerralla asiaa, hän kaupitsi kissankultaa ja harakankiviä.

Josukin oli monenmuotoisissa asioimisissa heidän kanssaan. Yhdelle oli hän velkaa korvatillikan, toiselle nyrkkilyönnin, kolmannelle molemmat, hypätä ulos kadulle ja maksaa velkansa korkojen kanssa oli minuutin työ.

Topias oli avutoin, hän torui Josua, käski isällisin sanoin poikia asettamaan leirinsä muuanne, turhaan molemmat. Pojat olivat paatuneita velikultia ja Josu ei voinut luonnolleen niin mitään.

Mutta Simo keksi keinon. Hän toi Alekseihin puodista pitkän rottingin, piti sillä erään kerran havaannollisen näyteluennon, mitenkä menetellä poikien kanssa. Se vaikutti silmin nähtävästi. Josun entiset kumppanit ihan kiersivät Yli-Tuomon puotia.

Helalta tuli kirje, vastaus hääkutsuun. Johanna näki posteljoonin poikkeavan puotiin ja hän tuli kuulemaan, lukemaan kirjettä. Topias oli nyrpeällä mielellä, sillä hän juuri pääsi pauhaamasta Josua.

"Mitä poika on tänään taas tehnyt?"

"Mitäkö tehnyt? Muistakoon joku toinen hänen työnsä, mutta en minä. Ensimmäiselle ostajalle saarnasi hän pitkän saarnan Pukkilan pappilan apupapin papupadasta, toiselle kasvatti hän kuusta sokuritopan huipulla, kolmannelle näytti hän pitkää kynttään, joita ei ole leikannut puoleen ajastaikaan. Kynsi on kuulumaton taikakalu. Sillä katoaa naarannappi, se tietää säät, tuulet, ostajan rahavarat eli toisin sanoen: maailmassa ei tapahdu mitään, joka ei jo seisoi kirjoitettuna hänen kynnessään. Päivää ennen toista vedenpaisumusta putoaa se itsekseen pois, ken sen ennen leikkaa, sarvinaudaksi paikalla muuttuu. Neljännen ostajan kanssa meni hän ulos kadulle, heitti itseään kiekkona, niin että tukka pölyi. Ei siinä vielä läheskään kaikki tämänpäiväiset vehkeet."

"Mainio poika!"

"Ja mikä minua enin harmittaa on se, ett'en saa oluksi kova sille peijoonalle, en voi täydestä sydämmestäni sanoa ainoatakaan ankaraa sanaa. Ei minusta olekaan hänen kasvattajakseen."

"Ohoi! Älä nyt niin korkealle kiipee. Näethän pojan silmistäkin jo, että siellä sisässä on hyvää. Pahat tapansa ovat katupojan pahoiksi tavoiksi pikemmin hyveitä. Tottahan tervesieluinen poika osaa hauskaa pitää. Vai vaatisitko että hänen pitäisi istuman ja torkkuman? Ja sinä juuri olet omiasi hänen isännäkseen, hoitajakseen. Hyvyttä, hellyyttä poika raukka tarvitseekin, sillä kovuus, ankaraus turmelisi kaikki. Vähennä vaatimuksiasi nyt alusta ja muista, että hän on ollut vapaa mies. Korota sitte vähä vähältä, ett'ei huomaakaan muutosta."

"Taidat olla oikeassa, ja oletkin."

"Lue jo kirje, olen utelias nyt kuten..."

Arastellen, ikäänkuin varoen, ett'ei vaan rikkoisi kirjaintakaan, avasi Topias kirjeen. Helka kirjoitti:

"Minä ja yks' nuori mies tulemme Simon häihin tulisella hevosella, rautaisilla rattaila. Simon äiti ei uskalla tulla meidän matkaamme, vaan hän ja Tapani tulevat hummalla. Martta jää kotiin Hannansa kanssa ja Perttu ei lupaa astua askeltakaan kenenkään kuolevaisen ilon tai surun tähden. Pelkään, että nuori mies jonka nenässä jo selvästi näkyy samanlainen pykäle kuin isänsäkin, ei enää tunnekaan setäänsä..."

"Onkohan se mahdollista?" kysyi Topias kesken lukemistaan.

"Se on nyt kuin kädessä", vastasi Johanna kiusalla. "Tietysti poika vierastaa sinua, huutaa ja kirkuu, jos yrität ottamaan syliisi."

"Huonot häät minulla sitte..."

"Lue nyt eteen päin, laps'kulta."

"Martta on terve ja Hannansa samoin", luki Topias edelleen. "Tapani on tullut entistä ylpeämmäksi. Minusta ja sinusta puhun hän niinkuin lapsista puhutaan. Jos väittelen hänen kanssaan, joka ei tapahdu harvoin, sanoo hän heti ylpeästi: Mikä sinä olet? Ei mikään muu kuin

lapsi. Ja minkä muun luulet ison Topin olevan? Hän on lapsi niinkuin sinäkin. Ja lapset eivät tiedä ennenkuin tiellä käytetään. — Kevät on ollut kaunis, lumi ja jäät menivät kuin härmä. Tätä ktrjoittaissani on akkunani auki, oraspellot vihannoivat, käki kukkuu petäjikössä, leivo livertelee ylhäällä ilmassa, järven pinta vilmehtii. En osaa kirjottaa tähän mitä näen, mitä tunnen. Lähden nyt verkkoja kokoomaan järvelle. Metsän puille ja järven laineille laulan mitä sydämmessäni tunnen. — Nuori mies oli yötä kanssani ja hän nukkuu vielä. Päivällä piirustan tähän hänen kuvansa ynnä jonkun haarukan yhdistynein voimin. — Yks' tyttö hupakko oli mustasukkainen Johannalle, mutta älä sitä kenellekään sano, sillä salaisuuden tietää ainoastaan Helka."

"Pian he jo tulevat." Johanna otti kirjeen, ruveten lukemaan sitä itselleen uudestaan.

Simo oli Alekseihin piharenkinä kihlusaikansakin. Topias ja Johanna tekivät joka ilta kävelymatkan häntä vastaan. Oli iloa, oli onnea.

Ikäväkseen huomasi Topias Josun tupakoivan. Huoneessa haisi aamusilla tupakilta ja rottingin pää oli musta. Topias seurasi Johannan neuvoa eikä ollut tietävinäänkään asiasta, antoi vaan huomionsa vanhettua, mutta ei unhottua.

"Poltatko sinä tupakkia?" kysyi hän sitte erään kerran päivällistä syödessään mutta niinkuin sivumennen ja niinkuin ei poika olisi ollut niitä miehiäkään.

"Poltan." Josu katsoi rohkeasti Topiasta silmiin.

"Minä ostin sinulle säästölaatikon ja panin sen pöydällesi. Milloin olet päivän polttamata pudotan siihen viisi penniä. Se tekee viikossa kolmekymmentä viisi penniä, paljonko vuodessa?"

"Kahdeksantoista markkaa ja kaksikymmentä penniä", vastasi Josu vikkellästi.

"Rahoilla voit ostaa kirjoja tai voit niillä käydä kouluakin, voit ottaa tunteja laskennossa ja kirjanpidossa. Nuorena on hyvä oppia."

Sen enempää ei asiasta sillä erällä puhuttu. Muutaman päivän kuluttua otti Topias laatikon käteensä: siellä kilahti, mutta ei muuta kuin yksi ainoa raha.

"Se on kallis raha." Topias asetti laatikon paikoilleen. "Ei kukaan voi arvata kuinka kallis raha se on."

Samana iltana tulivat he kävelyltään Topiaan luo teetä juomaan. Simo oli tottunut elämöimään pojan kanssa ja hän huusi:

"Josu hoi! Tule tänne, tule hätään."

Poika tuli; ovelle asti käveli hän jaloillaan, siinä muutti hän kätet jaloiksi, käyden niilläkin suoraan kuin seiväs.

"Katsos; minulla on tässä uudenaikuisia paperosseja. Näiden päässä on tulivehkeetkin. Katsos, minä raapaisten vaan, noin ... ja nyt se palaa, nyt siitä tulee savut. Veisaatko taas sen vuorolaulun: 'Onko Keiturilta ketään kirkoss?' niin saat itse raapaistakin sen palamaan."

Josun silmät kiilsivät; hän putisi, tutisi, niin teki mieli.

"No saat kaksi. Tiedätkö, näissä on yhdeksän makua: karamellin, neilikan, piparikakun, punajuurikkaan... Manna ei ole näiden rinnalla..."

"Minä en enää polta tupakkia; minä ostan kirjoja ja käyn koulua." Josu heitti itsensä seisoaltaan ovensuuhun kolmella ympäriheitolla taaksepäin, jäi joka kerralla jaloilleen ja meni ovesta ulos.

"Hauska kapine, tuo poika."

"On se. Ei sen kanssa ikävä tule; sillä on yhdeksin kopekit."

Ensimmäisten ulkomaalaisten laivojen tullessa Helsingin rantaan tuli isännän veli. Johannan tyyneys ei kestänyt, kuin lyhyt mies, heiluvien askelin astui sisään erään pyhäpäivän ehtoolla.

"Setä, setä!" huudahti hän ja hyppäsi merimiehelle kaulaan. "Viimeinkin tulit."

Merimiehen rohkeat silmät kostuivat, kiinteät lihakset auringon polttamisessa kasvoissa värähtivät.

"Semmoinen olet, jommoiseksi olen sinut ajatellut, Johanna!"

Mutta rauhallisena, tyyneenä kävi perhoispariskunta kaivattua vierasta vastaan ja vei Simon eteen.

"Meillä on nyt kaksi lasta."

"Ja yhtä rakkaita ovat molemmat."

Merimies laski aarteensa Simon syliin.

"Teidänkin minä tunne", sanoi hän Topiaalle, "sillä Johanna on viimeisissä kirjeissään aina puhunut teistä, koska olette sulhasensa lapsuustuttava. Tuo pieni mies..."

"On minun puotipoikani, Josu nimeltään."

"Sinä Josu soisit varmaankin minun nyt heti alottavan puhelemaan englantilaisten nyrkkitaisteluista ja kuumen Indian suurista kaupungeista, mutta tänä iltana en minä vielä niihin ehdi, minulla on lähempänä sydäntäni muita kerrottavia. Odota kiltisti toiseen kertaan..."

Myöhäiseen iltaan kertoili merimies, mitä hänellä oli lähinnä sydäntä. Kertomus siirtyi ajassa taaksepäin kaksikymmentä vuotta, paikasta kauas Pohjanmaalle. Silloinkin oli kevät ja pyhäpäivä, kuten nytkin. Matalassa, turvekattoisessa majassa vietettiin häitä. Hääväkeä oli kolme henkeä, morsian, sulhanen ja kertoja. Viulua ja seppelettäkään ei ollut, mutta oli uskoa ja rakkautta. Ainoastaan hän ja sulhanen muistavat miten oli kaunis turvekattoisen mökin morsian. Hääilta oli tienhaarana kahdelle veljelle. Kaksikymmentä vuotta on kumpikin veli kulkenut tietänsä...

Ja sitten tuli Helka nuoren miehen kanssa. Johanna, Topias ja Simo olivat häntä asemalla vastaanottamassa. Topiaalta ratkesi tilaisuudessa kaikki malttinsa rikki. Hän teki sata tarpeetonta käännöstä, pyörähdystä Helan ja pojan ympärillä, käveli milloin oikealla, milloin vasemmalla puolella heitä, puhui ajatuksia, joilla ei ollut mitään yhteyttä keskenään, nauroi ja ihmetteli, vaikk'ei mitään naurettavaa ja ihmeteltävää ollut. Vasta väkevimmän puuskauksen ohi mentyä muisti hän ottaa Helalta pojan syliinsä. Poika paukahtikin itkemään.

"Härkä laulakoon ja karhu tanssikoon! Katso kuinka koira karjaan menee, lirkun lirkun kotiin tulee. Kissa vieköön! Täss' on kello, kaunis katsella."

Topias veti kellon lakkaristaan, sommitteli sanojaan kaiken kauneiksi. Ja poika tyyntyi, suu meni sokeriseksi ja käsi kiertyi Topiaan kaulalle.

"Setä!"

"Kenen poika?"

"Tädin."

Kotoolla sai Topias Josusta apulaisen ja Topi oli ilonpäivissä heidän käsissään. Puskettiin härkää, hypeltiin harakkaa, pidettiin piilosta. Josu kasteli kielellään karamellia, pisteli niitä pojan kasvot täyteen. Otti sitte revolverin, tähtäsi sillä pojan nenänpäähän. Helka kaljahti, lipsahdus kuului ja paperossi lensi luotina ulos. Aseella, jonka oli saanut Simolta, oli hän jo monta aikaa pelättänyt. Poika, ollen muutenkin matkasta väsynyt, nukkui kesken aikoja iloonsa. — —

Häävieraiden joukossa oli myöskin kauppias Aleksei rouvineen. Viimemainitulla oli alhainen käytöstapa ja lempeät silmät. Suositellen Topia itseensä istui hän Tapanin ja Simon äidin seurassa, puheli asiantuntevan tarkkuudella maanviljelyksestä, karjan- ja taloudenhoidosta. Josu, silmät kiiluvina kärkkyi siinä neljäntenä. Lempeä ja ihmisystävällinen rouva voitti pojan suosion; Topi istui hänen syliinsä, piteli sormuksia, kelloa.

"Minulla on tätikin; onko sinullakin?"

Tapani häpesi, kuin sinutteli rouvaa. Hän kompastellen torui:

"Poika sinä, johan sinä..."

"Kuka sinun tätisi on?"

"Helka. Äidillä on jo sormus ja tädillä on kello."

Mutta Josu ei ollutkaan keinoja vailla.

"Mennään kuvia katsomaan Topi", sanoi hän vilkkaasti, "siellä on hevonenkin, pieni liinaharja."

Hevonen voitti; kello ja sormus menettivät arvonsa. Topi kurotti käsiään Josulle.

"Menkää nyt", myönsi Tapani, "mutta tulkaa sitte tänne jälleen."

Harvat, valitut henkilöt olivat ne, joiden kanssa kauppias Aleksei suvaitsi puhua sanan, kaksi. Huomattavassa määrässä tyytymättömän näköisenä istui hän kamarissa albumia selailleen, omia sikarejaan polttaen. Työmiehiä ja talonpoikia, karkeita ja ruskeita kasvoja näki joka puolella, minne vaan silmänsä kääntikin.

"Joka kestäisi tätä tunnin, kaksi."

Mitäpä siitä, vaikka hän itse oli kansan alimmista kerroksista, koska oli sivistynyt ja rikastunut. Hän taisi useampia eläviä kieliä ja oli kuulu kavaljeeri. Hänen rikas, karjalainen luonteensa hurmasi häneen hienotkin seuraimiset...

Josu tuli Helan ja pojan kanssa kamariin kuvatauluja katselemaan. Aleksei istui selin heihin.

"Katsos hepoa!" Josu hirnasi ja Topi häntä matki moneen kertaan. Aleksei istui yhä selin heihin.

"Tulkaa tänneemmäksi; täällä on kaunis kuva." Helka vei Josun ja Topin toisen taulun eteen. Siinä oli puutarha, lintu oksalla, poika ja tyttö pisteaidan ulkopuolella. Omenapuita ja viinamarja-pensaita kypsien hedelmien oli puutarhassa. "Sano Josu, miksikä poika ja tyttö ovat seisautuneet tuohon puutarhan lähelle. Mitä he siinä tekevät?"

Hopean heleä ääni herätti Alekseini; hän kääntyi kuvatauluun päin.

"He katselevat noita omenia ja viinamarjoja", vastasi Josu, "harmittelevat mieleessään, ettei pisteaita ole harvempi ja matalampi."

"Sinä vekkuli! Haha-ha!"

Aleksei laski albumin kädestään pöydälle ja katsoi Helkaa.

"Sinä vekkuli! Etkö näekään sulosuuta laulajaa, jota poika ja tyttö ovat seisautuneet kuulemaan. Sinä vekkuli!"

"Maalaistyttö tuo on, hopeaääninen kaunotar, pitkin silmäripsin, tummine kasvoine? On, on. Lyhyet helmetkin sen todistavat..."

Aleksei nousi ylös ja läheni heitä. Kysymys katsoi raukeilta kasvoilta ja liehakoitseva miellyttäväisyys karkoitti varjon korkealta otsalta. Kasvojen veltot piirteet elostuivat, kiihoittuivat; kiihko näkyi silmienkin valossa. Hän rupesi puhumaan Helalle metisiä sanoja ja kukitettuja lauseita, niinkuin olisi ollut edessään vaan mainittu kaunotar.

Muutamalla ihmisellä on selittämätön viehätysvoima. Kaikki heidän puheensa ja liikkeensäkin ovat viehättäviä. Viehättäväisyys on luontaisena sädekehänä heidän olennossaan. Luonnottomassakin, äkkiarvaamattomassakin asemassa, johon sattuma tai kohtalo viskaa hänen, osaa hän viehättää. Helka ei ollut seurustellut koskaan hienommissa piireissä, mutta kuitenkin osasi hän käyttää itsensä tekemättä virhettä kauneus- ja hienoussääntöjä vastaan ja näyttämättä typerältä maalaistytöltä. Väliin oli asia, josta puhuttiin, hänelle kokonaan hämärä, väliin oli ihailijan sana kaksikielinen, tuhatmielinen, vaan silloin salainen viehätysvoima ja vaistomainen kauneudentunto tulivatkin avukseen ja hän lausui sukkelaan sanan, teräksisen ajatuksen hämärästä kohdasta. Juuri silloin kuin liehakoitsija odotti palkintoa medestänsä, kukistansa, juuri silloin osasi hän nauraa hopeisimman naurunsa...

Kauppias Aleksei juopui ensin Helasta.

Mikä ihmeellinen talonpoikaistyttö! Avoin kuin kirja, mutta kysymysmerkkejä siltäkin joka sivu täynnä, Suloutensa ei ole opittua, tavoiteltua, se on luonnollista, olennollista. Mutta ei hän sentäänkään ole tiedoton sen mahdollista. Hän hurmaa ehdoin tahdoin. Ihmeellinen talonpoikaistyttö!

Aleksei oli pelännyt saavansa ikävää työkansan seurassa ja sentähden jo ennen häihin tuloaan sopinut rouvansa kanssa tunnista, jolloin kiittäisivät ja sanoisivat hyvästi. Uhraten kaikissa omat ilonsa tuli rouva kellonlyömällä Alekseini luo, valmiina lähtemään, jos pelätty ikävä vaivaisi tätä. Mutta Alekseini pelko olikin ollut ennakkoluuloa. Hänellä olikin hauskaa, haus Kempata kuin missään tapauksessa olisi voinut toivoakaan. Täällä näki hän monesta ajasta alkuperäistä maakansaa ja tyyppejä...!

Rouva loi mieheensä kiitollisen katseen ja meni jälleen Tapanin seuraan. Tapanilla oli vetovoima, Topi. Rouvan omasta onnesta puuttui paras, hänellä kuin ei ollut yhtään lapsia.

Sitte Aleksei juopui viinistä.

Hornan taivas! Ihmeellinen maalaistyttö vältti häntä, mutta vältti tulisin silmin, kuten suuren

maailman nainen, saadessaan kultakalan verkkoon. Ja mies, jonka seuraan hän pakenee, jolle puhuu, nauraa, on pulleaposkinen pökelö, maalaistonttu, härkimys! Tekisikö hän niin kietoakseen vaan lujemmaksi, sytyttääkseen vaan syvemmälle? Jumal'avita! Niin hän tekeekin. Ja kysymysmerkit selvenevät. Laske vaan verkkosi meteen, sytyttele vaan...

Mutta, kuka on tuo mies, joka katsoi häntä ja katsoi kuin kuolema, kaunokaisen nauraessa hänen iloöljyllä voidelluille sanoilleen. Häntä pelotti katse, jonka terävänäamainen ja rokonarpinen moukka häneen iski. Se piru on syönyt hyvän ja pahantiedon puusta, olkoon sitte keijukaisen suosikki, veli tai... Ykskaikki!

Viiniä, enemmän viiniä!

Tummanpunanen puku tuon vartalon ympärillä, ah! Muodinmukainen tanssijaispuku korsetin kanssa, rinta ja käsivarret paljaina, ah!

"Kerrankin sain saarretuksi teidät aitaukseen. Nyt ette pääse edes ettekä takaisin. Lupaatteko istua alallanne siinä istuimen vieressä, niin haen limonaatia."

"Erehdytte minun suhteeni..."

"Kuinka?" Aleksei vaaleni hiukan ja otsalle levisi varjo.

"En minä mihinkään karkaa, hahaa. Ei minua kukaan kaipaakaan."

Hän istui uutimen viereen, ojensihe vartalonsa ja löi etusormen päitä toisiinsa.

"Mikä hävyttömyys hienon pinnan sisässä! Kyllä minä limonaatin maksan, maksan siinä sivussa muutkin makeat. Hahahaha! Äskeinen silmänräpäys jo oli kylmää vettä, mutta nyt tulee vielä kylmempää... Jos minä tämän alotin, alotin sen tietämättäni, loppukoon jo..."

Voittaja palasi, kaksi lasia tarjottimella.

"Kas tässä; siinä on vähä viiniä seassa. Te nauroitte täällä; nauroittekohan vaan minua? kauniit naiset useinkin..."

"Minä nauran aina, milloin minun on vaan hauska."

"Onko teillä nyt hauska ollaksenne?"

Hän vastasi hopeanaurulla.

"Kauneuden malja! Rikkaus ja rakkaus on katoovaista, kauneus kestää kuolemaan asti. Te olette kaunis, olette liian kaunis kuolemaan, kuivamaan maalla. Tiedän minä mitä siellä on, tuhmia ihmisiä, lunta ja lokaa. Viekää kukka puutarhasta korpeen, ei se siellä kauankaan kukoista. Ei mikään hedelmä tuleennu.

"Raakako minä olenkin."

"Ajatelkaapa navetan sijaan muotimakasiinia, koruompelua tai..."

"Kyllä, (nyt minä maksan) mutta silloin minä ajattelen myöskin... Sanonko minä mitä ajattelen?"

"Sanokaa."

"Minä ajattelen turhuuden ja himojen markkinoita."

"Nythän te olette kummallinen." Aleksei jo maistoi tappion esimakua; hän vaaleni enemmän kuin äsken.

"Ja te olette *kunnoton*! Hahaa. Teidän maljanne!"

Hän nousi äkkinäisellä liikkeellä ylös. Silmät iskivät tulta, haavoitetun sielun inho ja sääli, viha ja suru lähtivät silmistä luoteina.

Aleksei astui ehdottomasti askeleen taaksepäin. Nauru kaikui vielä hänen korvissaan. Oliko se hopean heleä? Jos ihminen silloin nauraisi kuin sydäntä revitään rinnasta, niin juuri semmoiselta mahtaisi nauru kuulua.

Mutta hän kohotti olkapäitään ja oli samassa taas kuulu kavaljeeri.

"Perhanan hyvä, ettei ollut täällä ketään, jonka kanssa olisin voinut mennä vetoa lyömään. Olisin tuosta raakaleesta pannut yhden kivitaloni..."

Aleksei etsi rouvaansa. Oikein harmiksi pisti kuin löysi hänet kapeanaamaisen moukan seurassa, lapsi sylissä ja vanha ämmä vieressä!

"Tuolta noin tulee tati; tädillä on kello ja äidillä on sormus."

Helka ei ehtinyt kynnyksellekään kuin Aleksei jo rouvaneen meni ulos toisesta ovesta.

"Olisimme olleet kauemminkin", sanoi hän morsiusparia hyvästijättäissään, "mutta minun on oltava tullikamarissa puolen tunnin sisään."

Simo saattoi entiset haltijansa kuistille.

"Kiitän kunniaista, että..."

"Älä sano niin, älä hulluja... Olisimme olleet kauemminkin, mutta asiat vaativat..." Aleksei tarjosi käsivartensa rouvalle ja läksi.

Simon äidin oli pakosta jääminen Helan kanssa kaupunkiin pariksi päiväksi vielä häiden jälkeenkin, sillä salaliitto tehtiin ja Tapani lähti salaa maata myöten. Lähdestä ei virkettu eukolle sanaakaan, oltiin vaan menevinään kaupungilla käymään. Kun hän huomasi sitte petoksen, niin siitäkös hänelle hätä käteen. Matkustaa vanhalla ijällään junassa, joka käy veden ja valkian voimalla! Onkos kuultukaan? Huimasi päätä jo. Paljas ajatuskin, entä sitte itse matka. Juna pihisee, puhisee ja lentää; se louskuttaa ja lentää. Mikä sen hillitsee, kuka sen hallitsee? Mikä siitä eteen tulee, mikä lopuksi lankee? Mikäs muu kuin tuomiopäivä!

Nuorten kesken oli ilo ja riemu ylimmillään aamusta iltaan.

"Nyt menette valokuvaamaan itsenne", vaatii Johanna Topiasta ja Helkaa, "ja maksatte minulle velkanne."

Topias otti pojan syliinsä ja sanoi Helalle:

"Mennään, ja yksillä oven aukasemisilla."

"Niin kolmisinko?"

"Niin kai. Topi sopii istumaan polvillesi ja minä seison takanasi, kuten Simokin seisoo tuossa kortissa Johannan takana."

"En minä anna sinun seisoa takanani, seiso yksin."

"Akkonesi", oli Simo valmis ivaamaan.

"Tuommoista puhetta", nauroi Johanna, "sanotaan neitojen kesken rukkaniksi."

"Sanottakoon vaikka töppösiksi, mutta nyt sinä lähdet," Topias vei Helan kun höyhenen.

Kaksi päivää ei ole pitkä aika, varsinkaan riemun vuossa. Simon äiti luki matkustavaisten rukouksia maalla ja merellä, kävellessään iloisassa seurassa Kalastajakadulla asemalle. Siinä vasta tuli kovin eteen. Pelko vei vähät voimat, niin että Simon täytyi kantaa hänet vaunuun.

"Älkää pelätkö, mummokulta", lohdutti Johanna häntä. "Tässä menette, että hupsis vaan!"

Ero ei tullut heille kenellenkään karvaaksi, sillä Topiaan päähän läiskähti sukkela tuuma.

"Tänä vuonna on Juhannus torstaina", sanoi hän ja rinkuloitti sormellaan Helan olkapäähän niinkuin olisi kirjoittanut siihen sanansa. "Aattona tulen kotiin. Kahta päivää varten en viitsi kiirehtiä takaisin, vaan olen siellä maanantaihin asti. Muista sanoa Tapanille, että tulee asemalle ottamaan minun. Kuule Simo, mikä estää teitä...?"

"Ei mikään. Tuletko Johanna?"

"Tulen; ilolla tulen. Sinä Topi osasit vasta sanan sanoa."

"Tule nyt pieni mies sedän syliin, niin saat suukkoja. Kas noin, yks, kaks, kolme. Ja nyt antaa tati. Ota vaan, minä pidän kiinni. Kas noin, yks, kaks, kolme. Nyt saat sedältä vielä yhteen kertaan. Laske, laske vaan poika minulle... Kas noin, yks, kaks, kolme. Ihmeen makea suu sinulla olikin!"

Josun mieliin ei ollut aiottu huvimatka. Jota lähemmäksi Juhannus-aatto tuli, sitä väkäräisemmäksi ja koukkuisemmaksi näyttihe hän puheissaan, olennossaan. Lausuipa kerran Topiaallekin:

"Minä vilistän tieheni, ett'ei kuu kuule eikä päivä näe, joll'ette siksi ajaksi palkkaa poliisia tuohon puodin eteen."

Topias oli hyvinkin ymmärtävinään mitä poika pelkäsi. Hän katsoi rottinkiin ja huomautti samassa:

"Onhan tuo tuossa; on pitkä ja vahva."

"Minä seitsemäntoista niistä, mutta..." Siihen selitys jäikin. Silmät katsoivat lattiaan, häpeän puna nousi poskille.

Topias silloin puhui puoleensa päin:

"Mitä niitä hopsotuksia sitte? Kuka nyt niin arkalasta on, ett'ei uskalla tämmöisenä valoisana vuodenaikana yksinkin asua talossa. Saavathan takaovet olla..."

"Niin mutta..."

Omaksi onnettomuudekseen lausui Josu nuo kaksi sanaa. Topias hänet pöngitti ylten ympäri.

"Tulisi Maiju ehkä äitisi kanssa, jos kehtaisi pyytää. Mutta kuka kehtaa? Sanoisi pian jänishousuksi ja katsoisi almanakasta syntymäpäivää, joka kohta yhdennentoista kerran..."

Ja Juhannus-aattona he menivät ilouhumussa ja jättivät Josun yksin kotiin.

IX.

Kalastajakadun kauppapuodissa oli jo tapahtunut se, jota Josu oli vapisten ajatellut.

Maanantai aamulla oli kruununsihteeri asemalla huvimatkoilijoita vastassa ja heille murhesanomina tuomassa. Kuin syöstyri oli Josun isä lauantai-ehtoolla puikahtanut puotiin, rahalootaan. Poika yritti vastustamaan, huutamaan, mutta isä löi häntä, löi niin kovasti että veri juoksi raukan suusta, sieramista. Luulletikin näkyvät sinervät ja sormensijat vielä tänäkin hetkenä pojan korvissa ja silmien alla. Kämpälämäkeen sitten rahoineen sen vilkkinän kanssa. Josu perästä itkien, huutaen apua ja poliisia. Mihinkä poika, pikkanen taatiainen, pitkän ryövärin jälessä pääsi? Ei mihinkään, ei kuhunkaan. Mutta niinkuin suuhun ja käteen, niinkuin sallimuksesta joutuikin hän apuun täpärimpänä sekuntina, Kalastajakadulle näkyi vaan enää rosvon haamu. Hän likisti hattunsa syvemmälle ja lähti tuulispäänä ryövärin jälkeen. Ja kiinni hän hänet sai, vaikka tosin yhdennellätoista hetkellä, sillä liki suuren kivirakennuksen porttia jo ehti sissi. Sinne sisään jos olisi ehtinyt kääntymään, niin ei olisi enää maksanut vaivaa muuta kuin huutaa eläköön perään. Mutta oli hänkin siksi vikkellä. Poliisin huostassa on nyt rosvo ja kauppiasta vaan odottavat rahoja perimään ja päättämään...

Topias kelmeni.

"Jumalan onni, ett'ei tappanut poikaa. Minkähänmoinen peto, minkähänmoinen julmuri onkaan se Josun isä? Nyt minä hullu, vaivanen jo ymmärrän miksi poika pelkäsi yksin kotiin jäädä. Tulkaa sihteeri kanssani."

Sihteeri tunsu tarkoin paikat ja vei Topiaan muutta mutkitta oikeista ovista sisään. Huone oli alaston, rautaristikot ikkunain takaalla lisäsivät synkeyttä. Topias näki jalkarautoja, käsirautoja seinillä. Ja hän oli mennä seljälleen kuin näki edessään kiviensärkijän.

"Herra auttakoon! Tekö olettekin Josun isä? Ja jaloissanne on jo raudat."

"Armahtakaa, armahtakaa!"

"Hämeen herrat köyhän miehen lasta", lisäsi kylmäverinen ja säälimätön konstaapeli konnan rukoukseen. "Niin lauletaan Hallin Jannenkin laulussa."

Univormuun puettu herra toi Topiaalle kiviensärkijän rosvoamat rahat. Siinä oli seteleitä, kuparia ja hopeaa puoleensataan markkaan.

"Kaiketi tahdotte asian oikeuden eteen?"

"Armahtakaa, armahtakaa..."

"Lupaatteko", kysyi Topias änkyttäen kiviensärkijältä, "ett'ette tämän erän perästä jalallannekaan astu Kalastajakadulle, ette puoleen piiriinkään?"

"Lupaan; armahtakaa..."

Sihteeri ei malttanut pysyä erillään keskustelusta, vaan meni syyhyttä saunaan. Kallistaen päätään oikeaan sanoi hän saarnaavaisesti:

"Kiittäkää onneanne, että jouduitte tekemisiin näin hyvän miehen kanssa. Olisi nyt joku toinen, niin ei teitä auttaisi rukous eikä raha."

"Suus kiinni, sinä nälkäroukku! Armahtakaa..."

"Sitä sappea, kun sillä miehellä on. Älkää häntä päästäkö noin vähällä; vaatikaa..."

"En minä vaadi mitään muuta kuin sen, ett'ette tule käden ulottumaani ... oi, voi tätä huonetta!" Topias syöksyi suin päin kadulle, hengitti vasta siellä vapaasti.

"Oi voi sitä miestäkin, sitä kiviensärkijää! Kaivamalla kaivaa hautaa itselleen. Josu poika! Onkohan sinussa enää ehjää luuta? Minä hullu..."

Puolijuoksussa tuli Topias Kalastajakadulle. Puodin ovet olivat kiinni... Mutta näkiköhän vaan oikein? Kiinni ne ovat... Juhannus-aattona jäi Josu piirustamaan kuvaa, jolle oli nimeksi pannut: "Hellät Toverit." Se esittää kahta suutarin oppipoikaa tukkanuotan vedossa. Poikia lähestyy takaapäin ja salaa mestari, voitonriemu silmissä ja laskahihna kädessä. Kuva pani naurutuulelle katsojan, niin oli luontevasti tehty...

"Josu tule avaamaan." Topias löi oveen. "Tule Josu."

Ovia ei avattu; ei vastattukaan mitään. Topias meni pihanpuolelle, Poika on joko hartaassa työssä toverein kanssa ... tai vuoteenomana.

"Josu hoi! Tule avaamaan. Ei täällä pahaa miestä nyt ole. Josu, Josu! Etkö minua tunne äänestänikään?"

Simo samassa tuli kuistin rapuille, huusi sieltä:

"Älä kolhi käsiäsi tyhjänpäiten. Ei siellä..."

"Onko hän sitte siellä?"

"Ei; ei ole siellä eikä täällä..."

"Mistä sen tiedät?"

"Tule kuulemaan."

Topias meni, sydän kurkussa, pahin pelko povessa. Heti lauantai-ehtoisen tapahtuman jälestä oli Josu tullut kyökkiin, avaimet kädessä, vanhat vaaterievut yllä. Emäntä oli yksin kyökissä ja hänelle antoi Josu avaimet. Ei ollut itkeneen näköinenkään eikä muutenkaan erittäin surullinen, sanoi menevänsä vaan Maijua tapaamaan ja ehkä yönkin hänen kanssaan olemaan, Emäntä ei osannut mitään aavistaa, ei vaatteistakaan, poika kuin oli ylen tarkka ja säästäväinen omalleen. Mutta aamulla tulikin Maiju heille ja hän ei ollut nähnytään Josua sitte Juhannuspäivän, jolloin yhdessä kävivät kirkossa. Tyttö parka itki jo tullessaankin. Emäntänsä oli taaskin kurittanut häntä syyttömästi. Isäntä on juoppo ja riitelee vaimonsa kanssa joka päivä. Vaimo purkaa kiukkunsa palvelustyttöön, lyö hänkin sitä joka tohtii. Molemmat ovat rangaistut häpeällisistä rikoksista.

Johannan äiti ei julennut laskea tyttöä takaisin synninpesään, vaan otti hänet omalla edesvastauksellaan kesken kuukautta palvelukseensa. Maiju on kyökissä keittämässä kahvia kotiintulleille.

"Hätäkös tässä sitte, kerran Maiju on täällä."

Topias meni kyökkiin. Siellä oli neljäntoista vuoden vanha, hento tyttö, jonka silmät ja kasvojenpiirteet muistuttivat ensimmäistä ostajaa, ennen aikojaan lakastunutta vaimoa. Hän oli itkenyt silmänsä turvoksiin Josun tähden eikä huolinut Topiaan lohdutuksista.

"Ei hän tule, ei hän taivu", virkkoi hän surullisesti pudistaen päätään ja hilliten kyöneleitään. "Josu on..."

"Kuin muistaa miten hyvä hänen oli täällä, niin tulee piankin. Jahka vähän kärsii, koettelee."

"Ei, ei... Te ette tunne Josua. Nälkää, vilua ja janoa Josu kyllä on mies kärsimään, mutta totella ja taipua ei hän voi. Josu ei koskaan ole totellut ketään muita, paitsi äitivainajata..."

"Minä näin äitisi kerran. Eikö hän kuollut maaliskuussa?"

"Kuoli. Jos hän eläisikin vielä, niin kyllä Josukin tulisi." Maiju ei voinutkaan enää hillitä kyyneleitään...

"Älä nyt itke. Huomenna tulee uusi päivä ja huomenna Josu jo katu ja tulee."

Topias ei odottanut kahvia, vaan meni edellä kotiin. Josun huone oli siivottu; vaatteet, paidasta alkaen, olivat naulassa, säästölaatikko, kirjat, revolveri ja Toverit pöydällä. Uudet saappaatkin, joita säästi niinkuin olisivat olleet kultaa, seisoivat pesukaapin ja muurin välissä.

Pääkirja oli piirongissa; kahden päivän sisääntulot olivat siihen merkityt ja rahat asetetut eri komeroon rahalaatikossa.

Simon ja Johannan tultua menivät he puotiin. Pieninkin kapine oli paikoillaan. Lootassa oli rahaa toistakymmentä markkaa.

"Katsokaas", huudahti Topias osottaen sormellaan lattiaa; "tuossa on verta, ja tuossa, ja tuossa. Voi kaiken kauheata miestä!"

Hyytyneitä verilätäköjä olikin lattialla monessa kohden. Kuin he katselivat tarkemmin, niin huomasivat että verta muuannekin oli pirskunut pisaroittain.

"Voi mua hullua...!"

Sinä ehtoonä valvoi Topias kauemmin; mieli ei tyyntynyt, ajatukset eivät rauhoittuneet. Ennen maata menoaan kävi hän vielä Josun huoneessa, katseli kirjoja, kuvaa, etsi veripilkkuja vaatteista. Lähtiessään pudotti hän säästölaatikkoon viisi penniä.

Nukkuissaan hän näki ilkeitä unia. Hän oli taas olevinaan suuressa kivirakennuksessa. Siellä kolmannessa kerroksessa näki hän Josunkin, muita mustempana, muita likaisempana. Suuri rakennus sitten muuttui äkkiä pieneksi alastomaksi huoneeksi, jonka seinillä oli käsirautoja ja jalkarautoja ja jonka akkunan takaalla oli rautaristikko.

Aamu tuli ja kaikki olikin vaan unta, pahaa unta. Jumalan kiitos, ett'ei toki totta ollut. Oli jo surua tarpeeksi; vähemmässäkin.

"Missä raukka yönsä lepäsi? Kukaties paljaan taivaan alla, kovalla kalliolla. Mitä hän päivällä tekee? Pahuutta. Mitä hän kuulee ja näkee ympärillään? Pahuutta."

Semmoisia kysymyksiä versoi Topiaan päässä; ne katkeroitivat hänen mielensä ja muuttivat hänen tyynen luonnonlaatunsa kärtyiseksi, äreäksi.

Vaan olihan kaupungissa poliiseja. Topias puhui niille onnettomuuden tapauksen. Lopuksi lausui hän käskeväisesti ja niinkuin vihoissaan:

"Etsikää poika vaikka harmaan kiven sisästä; kyllä minä maksan vaivanne."

Poliisit ryhtyivät etsimään paraan perästä ja heitä auttoi sihteeri, Hänkin huini poikajoukkoja toreilla, satamissa, mutta kului viikko, toinenkin eikä vaan Josun jälkiä haistettu. Topias tuli kärsimättömäksi yhä, ei jaaritellut ostajien kanssa niinkuin ennen ja harventi käyntejään talonpuolella.

Päiväsurunsa oli toki hänelläkin. Erään kerran loppui kahvi ja oli lähdeävä kaupungille uutta toimittamaan. Tukkukauppiaille luki silloin Topias suolaisen arvostelun muurahaispesän järjestyksestä ja vertaili sitä kyläkuntain järjestykseen. Edellinen oli keho jälkimäisen suhteen. Maalla jos katosi ihminen, niin liikkeelle lähtivät kylämiehet eikä ajateltukaan heretä ennenkuin kadonnut oli löydetty. Kuinka toisin täällä! Vaikka on sotaväkeä ja muuta väkeä, jotka joutaisivat hakuun lähteä, niin tietävinäänkään ei olla pojan katoamisesta. Se on sydämmentöntä välinpitämättömyyttä kuin annetaan heikon ja turvattoman...

Minkäpä sille teki tukkukauppiaskaan, vaikka oli säälivä luonto hänellä. Ja pojassahan itsessä syy. Miksikä karkasi?

Topias ei suvainnut Josua sanottavan syylliseksi puolella sanallakaan. Isän, konnan kaikki syy. Se hirtehin oli taikinanmurena, josta sitten hapatus kävi.

Olihan se niinkin. Mutta mitään muuta keinoa kuin odottaa talvea ei ollut. Kylmä ja nälkä pehmittävät, ottavat sisun pois. Odottaminen siis...

Tuosta jo Topias suuttui; hän avasi tukkukauppiiaan silmät ja korvat lausumalla:

"Ja minä sitten istun kädet ristissä odottaen talvea, kylmää. Niinkö sanoitte? Ajatelkaa, että poika olisi oma lapsenne. Odottaisitteko sitten vaan talvea, istuisitteko kädet ristissä...?"

Kysymys ei kuulunut säädyttömältä, nenäkkäältä, niin lämmin oli siinä henki ja niin sydämellisesti lausuttiin sanat.

"Kyllähän tulee kuin aikansa on. Eihän maa niellyt, eihän meri vienyt poikaa. Toivotaan vielä." Tukkukauppias puristi Topiaan kättä. "Minulla on kiirettä. Hyvästi! Toivotaan toki..."

"Toivossa aikakin kuluu." Topias lähti kävelemään kotiin päin.

Ilma oli rasittavan tyyni ja kuuma. Keskikesän aurinko paahtoi pilvettömältä taivaalta; säteet heijastivat laseista, seinistä, trottoareista ja polttivat kävelijän kasvoja. Keskikaupungissa ei liikkunut tuulen värettäkään. Hitaasti ja niinkuin aprikoiden askeleitansa, käveli Topias; ruumiinsa oli kuuma mutta mielensä kylmä. Kuin hän vaan näki pienen pojan, niin heti sen Josuksi luuli ja luokse riensi, ilonsirma silmissä, toivonsirma sydämessä.

Pettymyksiensä lisäksi tuli hän vielä käyneeksi harhaan. Merenlahti jo näkyi, mutta katu ei ollutkaan Kalastajakatu.

"Sekö vielä tässä!" napisi hän itseksensä.

Mutta samassa näkikin hän kaksi poikaa lahden rannalla; pojilla oli onget olalla ja tuohiset kädessä.

"Annas ollaksensa! Eikös nuo olekin Josun silloiset riitaveikot?" Topias taas kiirehti ilon ja toivonsirmaneeen.

"Narttu vieköön! Samat velikullat ovat ja ongelle menossa. Sitte minä olenkin ämmä, jos ei tästä nyt..."

Topias lähti juoksemaan poikien perään ja huusi heille:

"Kuulkaa, hyvät Jussit."

Pojat seisahdivat. Jo matkan päässä otti Topias rahakukkarostaan kaksi markan kappaletta. Saavutettuaan pojat hypitteli hän markkoja kämmenellään ja kysyi:

"Näettekö, mitä minulla on tässä kädessäni?"

"Näemme; siinä on kaksi herraa!"

"Kaksi nuorta ja kaunista herraa!"

"Nyt on seikka semmoinen, että te saatte nämä rahat, nämä nuoret ja kauniit herrat, jos vaan tahdotte ansaita ne."

"Jos me tahdomme ansaita ne! Käskekää meitä ja me menemme vaikka mihin, vaikka tervatynnyriin."

"Ja me teemme vaikka mitä, syömme vaikka naulan rohtimia."

"Minä osaan polttaa tupakkaa, niin että savu käy korvistani."

"Ja minä saan savun tulemaan kynsieni alta."

"Minä osaan itkeä ja nauraa yht'aikaa."

"Ja minä osaan näytellä humalaista."

"Pahanpohtimet! Sanokaa jo mitä tahdotte."

"Sanokaa niin mitä tahdotte. Pahanpohtimet."

Pojat haltioissaan ja uteliaina odottivat mitä heidän piti tekemän. Saatuaan suunvuoron virkkoi Topias:

"En minä ollenkaan epäile taitojanne, mutta nyt niitä ei tarvitakaan. Jos tahdotte ansaita nämä, niin hankkikaa minulle tieto Josun nykyisestä olopaikasta ja hankkikaa se hyvin pian."

"Ettekö mitään muuta vaadikaan?"

"Siinäkö koko työ onkin?"

"Mutta teidän pitää menetellä niin viisaasti ja varovaisesti, ett'ei Josu saa haistaakaan. Uskallatteko..."

"Käännetty ja väännetty! Ettei tuota nyt..."

"Luettu ja laulettu! Ettei tuota nyt..."

"Siis sovittu asia. Te otatte selvän missä Josu nyt oleksii ja minä annan teille kummallekin markan. Tuohon käteen."

Pojat eivät virkkaneet sitä tai tätä; katselivat vaan onkimatoihin.

"No ettehän uskallakaan."

"Kyllä me vaan uskallamme, mutta..."

"Asioissa on niin monta mutkaa."

"Käskitte meitä äsken tekemään sen hyvin pian."

"Jos me nyt menemme tuhlaamaan aikaa juonikkaiden särkien ja ahvenien kanssa, niin ymmärrättehän, ettei tulekaan työstämme valmista hätään. Mutta jos te uskotte antaa meille kummallekin etukäteen kymmenen penniä, niin..."

"Ostamme korppuja syödäksemme ja heitämme ongellemenon... Tiedättekö, särki ei olekaan niin yhdenpäiväinen; se närppii silloin tällöin ja tarttuu onkeen koska muistaa. Jotta nyt pääsisimme paikalla toimii, niin antakaa meille kummallekin etukäteen..."

"Kymmenen vaivaista!"

"Eli kymmenen viheliäistä!"

Topias antoi kummallekin pojalle kymmenen penniä, lausuen antaissaan:

"Täysinäisen herran saatte kumpikin sitte."

"Mutta ettehän vaan syö sanaanne?"

"Ja juo lupaustanne."

"Älkää, hyvät ystävät, sitä epäilkö."

"Me lähdemme nyt sitten katsomaan missä Josu oleilee."

"Ja huomen-illalla tulemme sanomaan teille missä hän asustelee."

Kello kolmesta saakka istui Topias seuraavana päivänä, milloin hänellä vaan oli joutilasta aikaa, puodin kynnyksellä ja tähysteli siinä poikain tuloa. Silmänsä eivät väsyneet katselemiseen ja mielensä pysyi jännityksessä. Kello ehti kahdeksaan, liike hiljeni kaupungissa ja Kalastajakadulla; kello yhdeksän aleni aurinko taivaanrantaan, merenpinta punerti. Yö, kaunis kesäyö hiipi kaduille käsikädessä hiljaisuuden kanssa.

Kello kymmenen tulivat pojat.

"Tässä me nyt olemme ja nyt me tiedämme missä Josu on."

"Ja nyt me tulimme sanomaan teille missä hän on."

"Nyt on hän talossansa."

"Nyt on hän linnassansa."

"No ilmattu ihme!" Topias vei pojat huoneeseen.

"Annettuaan heille voileipää ja maitoa syödä ja markan rahan kumpaisellekin, sanoi hän:

"Ilmattu ihme! Lähtekäämme nyt."

He kulkivat kauas merenrannalle, Katajanokan taakse. Kuin sitten suuri, kumoon kaadettu venhe

näkyi etäällä, seisahtuivat pojat ja kysyivät:

"Näettekö tuota venhettä tuolla kaukana?"

"Näen."

"Sen alla on nyt Josu."

"No ilmattu ihme!"

"Menkää te nyt yksin; me jäämme tähän."

"Odottamaan teitä ja Josua."

Astuen varpaillaan ja pidättäen hengitystään läheni Topias venettä. Savupilviä tuli sen päästä merenhiekalle ja heikkoa vihellystä kuului alta.

Topias keikahutti veneen ylös. Josu oli jo makuulla, toinen käsi niskan alla, toisessa kädessä sikarinpätkä. Perunanhituja, paistetun kalan jätteitä ja suolakkeita oli hänen vieressään tuohisessa. Vuode oli tehty kortteista, sammalista ja lehdistä.

"Sinä taas poltat, vaikka minä olen joka ilta pannut säästölaatikkoosi kuusi penniä."

Josu ei liikahuttanut jäsentäkään, katsoi vaan avaruuteen ja vastasi:

"Kaikki katupojat polttavat."

"Onko sinun täällä parempi ollaksesi kuin kotoolla, Kalastajakadulla?"

"On."

"Kuinka niin? Minä luulisin täällä olevan hyvinkin katalan oltavan."

"Täällä en tarvitse pelätä isääni, sillä täältä ei hän löydä minua. Ja vaikka löytäisikin, niin ei minulla ole mitään otettavaa. Täällä on hyvä olla."

"Tule kotiin nyt."

"Enkä tule."

"Kasvatkin niin paljon, ett'ei vaatteesikaan sitten enään sovi ja minä täydyn taas ostaa uudet sinulle. Heitä jo se sikaari suustasi."

Josu totteli ja heitti pätkän mereen.

"Menkään tuonnekin, mutta en tule, en."

"Miksi et tule?"

"Minä olen katupoika, minä olen rosvon poika." Sanat tulivat korahtamalla.

"Miksikä niskoittelet? Ethän niskoitellut äidillesikään."

"Kuka sen sanoi?"

"Maiju."

Josu rupesi vapisemaan, kätensä puristuivat nyrkkiin.

"Isä lyö minua ja muut lyövät Maijua", lausui hän riivatulla äänellä. "Minusta ei ole lukuakaan, mutta Maijusta. Kun minä kasvan suureksi, niin minä tapan ne ihmiset, jotka ovat lyöneet Maijua."

Nojaten veneensyrjää vastaan antoi Topias minuutin mennä. Ankaralla äänellä, lausui hän sitten:

"Sano minulle, kenenkä äidillä on semmoinen poika, joka karkaa hyvään ihmisten luota pahuuden palvelukseen. Sano minulle kenenkä äidillä on semmoinen poika, joka jo nuorena ja pienenä miehenä miettii ihmisiä tappaa."

Koston idut tulivat kitketyiksi ajoissa ja niissä ei vielä ollutkaan syviä juuria: Josu kieritteli itseään hiekalla ja itki.

Topias kylvi kylvöään muokattuun ja pehmeään peltoon. Hän nuhtelevaisesti jatkoi:

"Muut tahtovat sinulle hyvää, mutta itse sinä tahdot itsellesi paha. Etkö ole kuullut sanottavan, että ihminen saa niitä kaloja joita hän onkii. Minä selitän sen lauselman siten, että ongella siinä tarkoitetaan ihmisen ajatuksia, haluja. Ajatteletko, haluatko tehdä paha, niin myös kerran toteutuvat ajatuksesi, halusi; kerran ne ovat kaikki tekoina. Paha on makeata ja pahat työt tulevat joutuinkin rakkaiksi; pitkäkin nuora täyttyy niistä pian, sillä yksi pahateko on portaana toiselle pahemmalle. Mutta sitten ne kuristavatkin. Kuin pahojen töiden nuora tulee täyteen, ei se enää olekaan makea, sillä se on piikkiä täynnä. Kukin paha työ on piikki ja jokainen piikki pistää, kuristaa. Tämä karkaamisesi on myöskin yksi piikki, pitkä ja terävä, hyvin pitkä ja terävä."

Josu kätki kasvonsa hiekkään; itki että ruumiinsa vavahteli.

Topias käänsi veneen kumoon, tarttui Josua käteen ja lausui lempeästi:

"Sano minulle kutka nyt tuolla korkeudessa, tähtien takana iloitsevat kyöneleistäsi, murheestasi."

Nousten polvilleen ja katsoen Topiasta silmiin, vastasi Josu:

"Jumala ja äiti."

Aurinko nousi, rastas viserti aamuvirttä riemumielin. Yön lyhyt valta oli loppunut ja ihana kesäaamu alkanut.

"Mennään nyt." Topias nosti Josun seisomaan.

He lähtivät kävelemään kotiin Kalastajakadulle.

* * * * *

Johannan setä ikävöi merelle, pyynnöt, rukoukset eivät auttaneet. Kuin orjan herransa käskyä, täytyi hänen totella aaltojen houkutuksia.

"Kuin tulen toisen kerran, niin sitten jään luoksenne olemaan. Herran huomaan siksi." Hän irroitti kaulastaan Johannan kädet ja läksi.

Vastoin Johannan ja hänen vanhempainsa tahtoa osti Simo talon Kruunuhaasta ja tahtoi muuttamaan sinne. Johanna tuli alakuloiseksi, vaan suostui muuttoon, koetettuaan ensin tehdä heikkoa vastarintaa jonkun kerran. Itsekään ei tiennyt miksi aavisti ja pelkäsi onnettomia päiviä, ilotonta tulevaisuutta. Sisällinen ääni, hyvän hengettären tapainen, puhui ja pelotteli. Korviaan ei voinut tukkia ääneltä, levollisesti ei voinut ajatella tulevia aikoja.

Vanhukset olivat kiintyneet Kalastajakatuun. Siinä olivat alottaneet köyhänä elämään. Muuttamisesta eivät tahtoneet kuulla puhuttavankaan, niin raskasta kuin ero ainoasta lapsestaan heille olikin.

Maiju sai vapaasti valita palveluspaikan, joko lähteä nuoren emännän kanssa tai jäädä edelleenkin vanhaa emäntää palvelemaan. Tyttö oli epä tiedossa muuttoaamuun asti. Josu ja Johanna olivat maneeteina, kumpikin veti puoleensa häntä. Ratkaisevana silmänräpäyksenä voitti Johanna ja Maiju seurasi nuorta pariskuntaa heidän ensimmäisenä palvelijanaan.

Sunnuntaipäivät vielä olivat heille kaikille hiljaisen riemunpäiviä. Sunnuntaiaamuina tulivat Johanna, Simo ja Maiju vanhuksien luo ja yhdessä sitte lähtivät sanaa kuulemaan. Kirkkotie tosin eroitti heistä Topiaan, Josun ja Maijun, mutta ero ei häirinnyt sielujen sointua. Erotessa ja yhtyessä oltiin iloisia ja ilossa oli hengellistä rikkautta virtanaan.

X.

Uusi toiminta-ala avautui Topiaalle luettuaan sanomalehdestä ruokatavarain hankintaurakan eräasen valtionlaitokseen. Hän kirjoitutti sihteerillä tarjoukset, joiden täyttämisen isäntä ja Simo takasivat, ja meni paperineen huutokauppaan. Koska hinnat olivat alhaisimmat kuin kenenkään muun tarjoijan ja takuumiehet tunnetut, niin hyväksyttiin Topiaan tarjoumukset, vaikka hän itse olikin nimetön, tuntematon. Hyväksymistä olikin hän toivonut kuin kuuta nousemaan. Silmämääränään tästä ensimmäisestä hankkimisesta ei ollutkaan juuri voitto, vaan jalansija yleisessä luottamuksessa.

Kihamoissaan meni hän huutokaupasta Simon luokse. Simo piteli käsissään vyyhtiä, jota Johanna keri kerälle. Topias oli juopunut onnesta.

"Kymmenen vuoden kuluttua", sanoi hän nauraen, "on minullakin oma talo, on tämmöinen pitkä ja pulska; uskokaa jos..."

"Hyväksyttiinkö paperisi?" kysyi Simo.

"Kuinkas muutoin? Sanokaa minun sanoakseni, että kymmenen vuoden..."

"Istu pohatta", käski Johanna.

"Oih kuinka käteni kuoltuivat", valitti Simo, laskien vyyhdin tuolille. "Annatko Hanna viiniä, niin juomme Topin onneksi. Ken tietää vaikka mies olisi luotu..."

"Kauppaneuvokseksi... Täytyyhän teille sitten antaa." Johanna toi heille viiniä, otti käsityötä itselleen ja istui keinutuoliin. Hän näytti onnelliselta...

Topias näytti rakentelujaan Simolle. Ensimmäinen urakka oli vaan pienenä alkuna seuraaville, suuremmille. Ja sen täyttäminen kunnollisesti on etuisampi pientä voittoa. Jos vähemmin tunnokkaasti sen täyttäisi, niin saattaisi voittaa jonkun kymmenen markkaa, mutta ei voittaisikaan hyvää nimeä. Ja hyvä nimi kuitenkin tuottaa vastaisuudessa tuhatta kertaa enemmän.

Simo oli samaa mieltä.

"Siinäkin tapauksessa", lausui hän, kaataen viiniä Topiaan lasiin, "että et saisi vaivoistasi mitään, voitat paljon, jos tavarat ovat hyviä. Kiitoksen saaminen niistä on sinulle tavallaan pääoma."

"Niin on veikkonen. Otaksukaamme että toisessa samanlaisessa tilaisuudessa joku muu tekee yhtä halvan tarjouksen kuin minäkin. Ei ole vaikea päättää kumpaiselle annetaan: sille, jonka kunto on taattu, jonka rehellisyys ja omanvoiton pyytämättömyys tunnetaan."

"Sinun päätäsi, miten siellä on viisauden suonia."

"Mutt'ei yhtään rakkauden suonta", nauroi Johanna. "Oletko saanut kirjettä Helalta?"

"Olen ... tässä on. Siinä kyöpelin vuorensikin kuva. Lue se."

"Juodaan Helan malja."

"Helan malja! Vaan mennäkseni takaisin äskeiseen pakinaamme, sattuu sitten tulemaan tuhansia kysymykseen. Yli-Tuomon Topias astua jomppii taaskin paperineen herrain eteen, herrat tuumivat ja tuumivat, sillä hänen tarjouksensa ovat joitakuuta pennejä korkeammat leiviskältä ja tynnyriltä kuin alhaisimman tarjoojan. Ja kas vaan ihmettä mitä tekivät! Topiaalle työnsivät koko herrauden. Mitähän varten? Sitä varten, että tietävät hänet tunnolliseksi, kunnolliseksi. Jos siitä voittaa, ajattelevat herrat, niin voittakoon hän. Jos ei siitä taas voita, tulevat tavarat sittenkin hyviä... Kenen malja nyt juodaan?"

"Hannan."

Viini oli kirkasta ja tulista. Simo esitti yhä uusia maljoja ja Johanna naurahdellen maistoi Topiaan lasista tai kastoi siihen sokuripalasen.

"Puhu nyt", käski hän useinkin Topiasta, "minä kuuntelen..."

Topias olikin puhetuulella. Huutokaupasta johtui puheensa ensin mieskohtaisiin asioihin, niinkuin Kauppatoriin, pitkään ja pulskaan taloon ynnä Topiin, joka tulee tänne koulua käymään; mutta pian hän alkoi puhumaan yleensä koko maailmasta ja sen ihmisistä niinkuin aikosi huutokaupassa nekin ostaa itselleen.

Simokaan ei saanut kylläänsä Topiaan iloisuudesta. Hän käänti taas puhetta kysymällä:

"Kuinkas on Helan laita ja kuinkas on rakkautesi laita?"

Topias joi uudelleen Helan maljan ja vastasi kysymykseen tuntemattoman runoilijan sanoilla:

"Yhden tytön mielitietty soisin olevani,
Rakkaudesta rikkaammaksi soisin tulevani."

Vasta viinin loputtua karahviinista muisti hän lähteä. Johanna käski hänen menemään suoraan kotiin, vielä etehisessäkin huusi perään:

"Älä vaan poikkee minnekään. Muista se!"

Topias tuli ulos kaupunkiin. Hän näki ainoastaan isoisia ja kauniita kasvoja kaikkialla. Ihmeellisen

keveänä leijui mieli halki maiden, yli taivasten.

Esplanaatilla oli seitsemän värisestä lasista tehty satasärmäinen virvokemyymälä. Nuori nainen möi siinä hunajaa, kylmiä vesiä ja hienoja sikaareja. Naisella oli taivaansininen silkkipuku yllä, kultaa sormissa, korvissa ja ranteissa. Tunnettuaan naisen samaksi, jonka hatusta syksyllä putosi riikinkukon höyhen, meni Topias myymälän sisään ja tervehti häntä hyräillen kansanlaulua:

"Hyvää iltaa, kulta ihanaisen."

Hymyillen kahdelle valkolakkiselle herralle, jotka menivät myymälän sivu, vastasi nainen.

"Hyvää iltaa!"

"Olette jo oppinut suomea."

"Suomi on kaunista kieltä... Hunajaako tahdotte?"

"Antakaa hunajaa... Suomi on kaunis maa, Suomen kansa on kaunista kansaa. Ja Suomen kieli ja Suomen laulut!"

"Hunaja ja mesileipä makealle maistuu.
Kultani huulet ja suu..."

Topiaan laulellessa ja juodessa hunajaa tuli kauppias Aleksei myymälään, osti makeahajuisen sikaarin ja naureli naiselle.

"Vanha tuttu! Juotteko kanssani lasin hunajata?"

"En."

Aleksei nauroi ja nainen nauroi.

"Minä sitten juon yksin... Loiskis! sanoo suomalainen... Ja laulaa:

"Ja se rakkaus ja se rakkaus!
Ai, ai, ai se rakkaus..."

Naisen sydän syttyi lauluun. Hän uhkaavaisesti osotteli etusormellaan kauppias Alekseita ja lauloi laulun ruotsiksi:

"Och den kärleken, och den kärleken!
Ack, ack, ack den kärleken..."

Aleksei rupesi jatkamaan puhetta ruotsiksi.

"Suomi on kaunista kieltä, miksei...?" Topias loukkautui ja lähti pois.

Vähän matkan päässä tuli kruununsihteeri häntä vastaan. Hän käveli arvokkain askelin ja päänsä oli ylevästi vasempaan kallellaan. Topias aikoi juuri kysyä minne menisivät juomaan lasillisen viiniä, mutta sihteeri sai kielensä liikkeelle ennen. Heitellen vanhaa sateenvarjoaan ylös olkapäähän ja alas saappaansa kärkeen sanoi hän:

"Eikö käydä kappeliin?"

"Käydään... Sanoittekin miehen sanan."

Siellä vesi suihkusi, torvet soivat ja viinurit juoksivat. Siellä oli kansaa, nuorta ja vanhaa, nauttimassa ruokaa ja juomaa, soittoa ja kesäillan kauneutta.

Topias tilasi viiniä. Hännystakkiin puettu viinuri toi sitä, kantaen kolmella sormella tarjotinta, jossa lasit olivat. Eikä läiskähtänyt viini maahan, vaikka juosten tuli ja tarjotin sormilla heilui kuin seinäkellon heiluri.

"Loiskis! sanoo suomalainen." Topiaan mieli liiteli yhä yleis-ihanuuksissa. Täällä kappelin lähellä asuisi hän kymmenen vuoden kuluttua. Ja kartano onkin omansa, ei ole siitä velkaa penniäkään, vaikka on yhtä pitkä ja korkea kuin Simonkin talo. Vahinko, ett'eivät Johanna, Simo ja Josu ole muassa. Mutta, voihan hän kutsua heidät luokseen vaikka jo huomenna, ja tarjota viiniä. Illalla sitte voivat tulla tänne yhdessä. Köyhtymättä voi hän kerran viikossa sen tehdä...

Milloin eivät torvet soineet, puhui sihteeri rahasta ja talonpojista. Talonpoika, jolla on rahaa, on aatelia. Raha yksin on kuninkuutta, se yksin antaa arvoa, älyä. kaikki muu on turhuutta!

Tuli aamu ja tilinteon aika. Topias heräsi täysin pukeutuneena. Hänen päänsä oli raskas, ruumiinsa kipeä, korvansa soivat, kätensä vapisivat. Ja ajatuksensa olivat niin sakeat, ett'ei tolkkua tahtonut saada edes nykyisestä hetkestä. Simon luona olonsa kuitenkin muisti vähittäin täydelleen. Hän siellä joi viiniä, jopa laulelikin. Mutta minne meni sieltä? Senkin vielä muisti, että Johanna käski häntä kotiin. Totteliko hän käskyä? Eipä suinkaan. Satasärmäiseen lasihuoneeseen meni hunajaa juomaan, laulelemaan, juopuneena reuhkaamaan. Siinäkö loppu? Ei likimainkaan. Oli vielä muutakin, oli soittoa ja kansaa, viiniä ja marmoripöytiä. Eilen oli raha kuninkuutta, eilen olivat talonpojat aateliala. Ravintolan suuressa salissa vielä yöllä käytiin. Sihteeri söi ja hän maksoi, maksoi issikallekin, joka hänet ravintolan edestä kotiin toi, odotusrahoja yli määrän.

Ohimoluunsakin olivat niin arat, etteivät sietäneet sormella painaa, kurkkua kuivatti, hengitys kävi säännöttömästi, epätasaisesti, sydän tykki kiivaasti...

"Kuinka minun on tuskan kuuma."

Topias nousi ylös, nouti kylmää vettä, joi sitä, hauteli sillä silmiään, ohimoitaan. Sitte keitti hän kahvia ja herätti Josun.

"Mihin aikaan minä tulin kotiin?"

"Taisi olla puoliyö."

Raukkamaisuus ei ollut Topiaan luonteenmukaista. Kahvia juodessa virkkoi hän iloisesti:

"Viinalla ja viinillä ei ole yhtään eroa, toinen juovuttaa niinkuin toinenkin."

"Viina on vaan kalliimpaa; siihen meni äitini talo."

"Oliko äidilläsi talo?"

"Oli ennen aikaan. Vaan isän luona kävi usein vieraita. Hän tarjosi heille viiniä ja joi itse kanssa. Viiniä ja vieraita kesti niinkauan että talo myötiin ja me muutimme asumaan hyryille. Olin silloin jo niin suuri, että muistin kaivata kodin pientä puutarhaa, jossa Maiju leikki kanssani. Kuin viini ja vieraat loppuivat, rupesi isä juomaan viinaa ja lyömään..." Josun ääni sortui ja hän nousi lähteäkseen avaamaan puodin ovea.

Topias hänet esti.

"Vielä yksi asia tänä aamuna ennenkuin aljetaan päivän työt", sanoi hän ja otti poikaa kädestä kiinni. "Muistitko sinä siunata itseäsi illalla ennen nukkumistasi?"

"Muistin."

"Hyvä että muistit. Eilen minä join ensi kerran viiniä niin paljon, että tulin humalaan; eilen illalla panin ensi kerran siunaamatta levolle. Mutta niin ei tapahdu enää toista kertaa. Yhdy liittooni, ett'emme milloinkaan juo viiniä, emmekä milloinkaan nuku siunaamatta."

"Äidilleni olen tehnyt samat lupaukset, vaan merenrannalla jo tulin rikkoneeksi toisen. Nyt lupaan uudestaan teille."

* * * * *

Kesä loppui ja syksyn raikas tuuli jo puhalti mereltä. Taivas oli selkeä, kirkonkellot kaikuivat ja ihmisiä liikkui kadulla. Topias ja Josu seisovivat pihalla katsellen kadulla kulkijoihin.

"Ehkä Johannan hampaita on ruvennut uudestaan särkemään ja ehk'eivät sen vuoksi tulekaan", lausui Topias. "kiiruhtakaamme jo, muuten myöhästymme."

He lähtivät. Kadulla tuli Johanna heitä vastaan. Ja hän olikin yksin! Tervehtämättä, näkemättä meni hän Topiaan ja Josun sivutse.

"Entä Simo ja Maiju?" kysyi Topias kääntyen hänen peräänsä.

Johanna ei vastannut, nosti vaan muhvia kasvojen eteen ja pakeni Topiasta.

"Hän oli itkenyt", virkkoi Josu, "eikä hän nähnytkeän keitä me olimme."

"Itkenyt hän niin oli eikä hän juuri eteensä nähnyt. Minä luulen että Maiju on mennyt edellä kirkkoon ja odottaa siellä meitä."

XI.

Tuli kylmä talvi; pitkiä pakkasia ja pitkiä pyryjä oli yhtenä. Topias ei ollut vetänyt vääriä viivoja piirustuksiinsa eikä ollut laskenut väärin laskujansa. Ensimmäisestä urakasta ei hän päässyt kymmenenkään markan isännäksi, mutta jo syksytlvella huusi hän suuremman huudon, josta voitti sievän summan, lähimaihinkin kolmeensataan markkaan.

Josu vaurastui ja kehittyi nopeasti. Älykkäissä kasvoissaan ei näkynyt jälkeäkään entisestä katupojasta. Sielunsa oli terve, mielensä hilpeä ja vilkas, järkensä terävä. Hän oli isäntänsä oikea silmä, oikea käsi.

Oli aamupäivä, ulkoolla pakasti ja pyrytti. Lumisena ja kuuraisena tuli Topias kaupungista, mutta ei malttanut riisuakaan ennenkuin jo virkkoi Josulle:

"Vaikka ajattelisit pääsi yhdeksään kertaan ympäri, niin et sittekään arvaisi mitä äsken tein."

"Ettehän vaan ostaneet pitkää ja korkeata..."

"En toki. Minä otin hankkiakseni satatuhatta luudanvartta."

"Vai satatuhatta. No eipä vähät mitään. Kuka niitä tarvitsee?"

"Ne viedään ulkomaille, sorvataan vaan ensin täällä sorvaustehtaassa. Tehtaan herrojen kanssa minä kontrahdin tein."

"Tehtaasen on, tiedän mä, Alekseillakin osansa. Mutta nyt minun täytyy lähteä."

Josun oppitunti kirjanpidossa alkoi ja hänen oli joutuminen opettajansa luo. Vääntäen Vappuvainajan laulun sanat, hyräili hän mennessään:

"Ja se rikkaus, ja se rikkaus!"

Josun mentyä otti Topias Helan valokuvan käteensä, katseli sitä ja lauloi laulun vääntämättömänä.

Sitte katseli hän kontrahtia, johon oli nimensä kirjoittanut. Arvelutti ylen rohkea kauppa ehtoineen, määräyksineen, vaikka oli rahasta tiukka aika kaupungissa ja maalla. Jos siitä kastumaan rupee, niin kastuu kaulaa myöten, jos takavoitoksi kääntyy, niin ei siitä selvitä sadalla markalla, eipä vielä kahdellakaan. Penni on pieni raha, mutta jos penninkin voittaisi joka varrelta, niin kyllä kastuisi kaupasta ja kastuisikin roimasti. Puolet eli viisikymmentä tuhatta semmoista tuumanpaksuista kalikkaa löytyy surutta kodin ja Yli-Tuomon niitynmäkilöistäkin...

Kruununsihteeri tulikin samassa puotiin. Hän oli surullinen ja kuin puhui niin hampaat kalisivat ja ääni kähisi.

"Te saatte tuolla lailla kuoleman yskän. Kasvonne ovat siniset."

"Minä yskälle sen seitsemän, mutta..." ääni muuttui surkeaksi ja lause keskeytyi.

"Onko vieläkin pahempia...?"

"On; komisarius on kuollut!"

"Ja te olette nyt viraton."

"Niin olen."

"Minulla on työtä teidän moiselle miehelle."

"Ettehän leikkiä laske?"

Topias näytti sihteerille luudanvarsi-kontrahtia.

"Minä otan teidät apulaisekseni, jos ette vaan ole kovin kallis."

"En minä ole kallis; minä tyydyn siihen palkkaan, jonka itse annatte."

"Josun huoneessa saatte asua, saatte muuttaa jo huomenna, kyllä minä siksi toimitan sängyn. Mutta huomenna jo täytyy lähteä luudanvarsia ostamaan. Ostakaa joko läheltä eli kauempaa, mistä vaan saatte helpommalla hinnalla ja huokeimmilla ehdoilla."

"Semmoista puhetta kelpaa kuunnella. Talonpojat vaan ymmärtävätkin..."

"Huomenna puhutaan tarkemmin."

Josun tultua kotiin meni Topias Simon luo. Johanna itki ja Simolla oli edessään pöydällä punssipullo, ryyppäili siitä, vaikka oli jo puoli humalassa. Topiaan silmät ihan sokenivat suuttumuksesta, mutta sen sijaan, että olisi ruvennut pitämään nuhdesaarnaa, virkkoi hän viattomalla äänellä:

"Myötkö minulle vanhat turkkisi?"

"Mitä niillä teet?"

"Kysy sinä sitä. Sano myötkö eli etkö?"

"Pöhkö! Osta tai ota ilmaiseksi. Pöhkö!" Simo kaatoi punssia lasiin. Johanna tuli häntä estämään ja pyytämään.

"Älä Simo kulta enää ryyppää."

Simo kiersi toisen kätensä Johannan ympäri ja veti hänet hellästi syliinsä, toisella kädellään vei hän huulilleen punssilasini ja tyhjensi sen.

Illalla meni Topias talonpuolelle. Vanhukset istuivat teepöydän ääressä ja vaimon oikea käsi oli miehen vasemmassa kädessä. He parillaan lukivat Jaakopin epistolasta sanat:

"Autuas on se mies joka kiusauksen kärsii; sillä koska hän koeteltu on, niin hänen pitää elämän kruunun saaman, jonka Herra niille luvannut on, jotka häntä rakastavat."

Topiaan inhimilliset viisaudet menivät tuhansiksi kappaleiksi. Hänen mielensä oli pakahtua, mutta äänettömyys huoneessa oli siksi pyhä, ett'ei sitä voinut rikkoa. Emäntä kaatoi teetä kuppiin ja viittasi häntä juomaan. Tee oli jäähtynyt kylmäksi. Topias joi kylmää teetä ja tuli murretuin mielin pois.

Illan yksinäisyydessäkin hän vielä näki heidän äänettömän surunsa. Hän näki miten turvautuivat suuressa murheessaan Jumalan sanaan, miten alistuivat napolisematta korkeimman tahdon alle.

Monta kertaa ennen nukkumistaan huokasi Topias:

"Voi taivaan hyvä Jumala ja perhoispariskunta!"

Aamulla varustettiin sihteeri matkaan. Rahaa antoi Topias niin paljon käsirahojen, että sai ostella voitakin yhdellä tiellä ja rahojen lisäksi hyviä neuvoja pään täydeltä. Penni piti säästettävän missä sen vaan voi säästää, turhaan kyydillä ajeleminen oli vältettävä ja pyrittävä matkamiesten ja muiden semmoisten rekeen, jotka vievät helpommalla.

Sihteeri nosti turkinkauluksen korvilleen ja vakuutteli lähtiessään rahoineen, ohjeineen:

"Te olette tyytyväinen matkaani; saatte nähdä vaan."

Josun silmät olivat syrin karin ja hän ei puhunut eikä pukahtanut tuntikausiin. Topias valmistihe lähtemään kolmen junassa kotiin.

"Mitä varten on nenäsi mennyt solmuun?"

"Miksi otitte meille vierasta väkeä? Ei sihteeristä ole meidän mieheksi."

"Älä nyt lähimmäisestäsi pahoin ajattele, parempi että lähdet tuliaisista ostamaan ja pistät pienen runon Helalle."

"Viikkoon aikaan ei ole ollut talkkunajauhoja ja runohenki..."

"Surkea runoniekka! Minä pyydän Helkaa laittamaan talkkunapussin kaulaani. Mene nyt ostamaan..."

Josu puki palttoon ylleen, veti hansikkaat käsiinsä ja lähti. Päänsä heitti hän vallattoman mahtavaan asentoon.

Topias ei voinut katsella menoaan nauramatta, niin tuo osasi astua hienosti ja pitää päänsä uljaasti kenossa. Olisi Maiju näkemässä niin syntyisi riita kuin kovasin pikkuparoonin ja palkkapiian välille. Harvas ja kerta kuin Maiju heillä käy tulee siitä aina nupinaa ja jupinaa, Josu kuin aina ärsytteli herrasryhtiä tavoittelemalla puheissaan, askeleissaan. Maiju jo uskoo, että ylpeys kasvaa veljen toiseksi olenoksi.

Kauan viipyi Josu kaupungilla, mutta Topiaalle ei tullut aika pitkäksi, sillä aivonsa oli rakentelmia, tuulentupia täynnä. Yksi rakas ajatus tuli ja toinen meni; juotos ne kaikki yhdisti yhdeksi kukkapoluksi. Ja kukkapolun äärimmäisessä päässä oli pitkä ja korkea kivikartano valtakaupungissa!

Josun hoilaus hänet herätti rakkaista unelmista.

"Ijät ja ajat olitkin..."

"Kävin monessa paikassa, mutta nyt olenkin runotuulella. Lyijykynä vaan tänne."

"Voi velikulta, veikkonen!"

Josu löi laulua makeiden ja kauniiden ympärispaperiin sillä aikaa kuin Topias vyötti turkkiaan.

"Nyt ollaan valmiita."

"Niin täälläkin ... painovirheetkin ovat jo..."

"Hyvä... Huomenna tulen takaisin ... Pyöritäänpä nyt tuulimylyä ennenkuin erotaan."

He pyörivät siksi että molemmat hengästyivät.

"Nyt minä lähden. Hyvästi vaan!"

Josu tuli perään puodin kynnykselle ja virkkoi Kalevalan tapaan:

"Mitäpä jos olisi koppoa net'en korjahan?"

"Voi vekkuli itseäsi!"

Kirjaimet kultasepän kyltissä näkivät Topiaan ja kaukaa kääntivät kylkeään, niin että olivat aina suoraan häntä kohden.

"Mitäpä jos olisi mennä ostamaan sormuksen?"

Tietämättään oli Topias lausunut sanat ja tietämättään oli hän tullut kadun poikki kultasepän puotiin. Pieni oli sormus, jonka osti; pikkusormessaan ei se mennyt kuin hivenen ylitse ensimmäisen taipuman. Mutta tuulentuvat ja kivikartanon se varjosi ja syrjään sysäsi. Se vaihtoi ne kaikki pitkiin silmäripsiin ja hopean heleään ääneen.

Kolmatta kievarin väliä oli asemalta Yli-Tuomoon, mutta kolmatta ei ollut enää pitkältä, pari virstaa vaan sivutietä. Ne Topias käveli, laskien kyytimiehen Simon kodin kodalta takaisin menemään. Pienessä tuvassa oli jo pimeä hänen menessään ohi. Sisään olisi muuten poikennutkin terveisiä tuomaan. Mutta nyt ei sopinut. Nukkukoon eukko rauhassa, kuitenkin on kukkunut aamua aikaiseen...

Taivas oli tähdessä eikä tuullut nimeksikään. Tähtien karkelota oli kuukin tullut katsomaan ja valaisi nyt kapeata metsätietä. Valkoiseen hankeen loivat puut ja pensaat varjoja; metsän hiljaisuus oli täynnä haltiaa haastelua, impein hengähdystä.

Metsätie loppui ja aukeama alkoi. Näkyi valkea Helan kamarissa, näkyi tuuliviiri akkunan kohdalla. Jota lähemmäksi Topias tuli tuuliviiriä ja valoa, sitä nopeammiksi muuttuivat askeleensa. Ali-Tuomon pihalla hän ei enää käynyt, hän juoksi, nousi rapuissakin kahdella hypyllä.

Perttu luki iltavalkian lähellä "Sibyllan ennustuskirjaa".

"Sinäkö se olitkin. Kuuleppa kuinka tässä..."

"Minä se olen. Entä Helka?"

"Tuli juuri kotooltasi ja meni kamariinsa... Tässä sanotaan..."

"Älä joutavia jaarittele." Topias meni hiljaa kamariin.

Helka istui selin oveen, kutoi sukkaa ja hyräili:

"Voi mikä lienee tullutkaan,
Kuin ei jo kultaani kuulukaan."

"Helka!" virkahti Topias ja astui hänen eteensä.

Helka siunahti; ääni värisi kuin haavanlehti ja sukankutimet putosivat helmalle.

"Säikähdin; tulit kuin taivaasta pudotettu." Ääni oli tynnympi, mutta silmät olivat jo ehtineet tulistumaan, sydän oli jo ehtinyt sykkäilemään.

"Minä ostin sinulle sormuksen. Sopiiko minun ostamani...?"

Vallaton hymy oli hiipimäisillään Helan huulille, vallattomat kuopat olivat muodostumaisillaan poskille, mutta kuin katsoi hän Topiasta silmiin, niin voimat pettivät, sulut murtuivat ja sydän otti väkiryynnäköllä omansa.

"Sinä paha poika!" sanoi hän puoleksi itkien puoleksi nauraen. "Olethan ikäsi tiennyt ett'ei Helan sormeen kenenkään muun sormus sovikaan."

Tapani leikkasi tallinparvella silppua heidän mennessään Yli-Tuomoon. Martta puuhasi tuvassa illallista, Hanna oli hereillä kätkyessä ja Topi siinä vieressä puuhevosineen.

"Setä, pörhönen!" Hevonen kaatui nurin niskoin ja Martta oli vähällä särkeä saviastian.

"Hyvät lapset, Herran lahjat. Mistä siunatuilta...?"

Mutta jo näkikin sormuksen siskon sormessa.

"No jo nyt..."

Kuin tuulessa juoksi hän tallinsillalle ja huusi Tapanille:

"Tule sisään; vieraita tuli."

"Keitä?"

"Sulhaisia ja morsiamia."

"Oletko järjelläsi?"

"Olen... Tule nyt."

Hälinä kuului tallinparvellekin Tapanin korviin. Ketähän väkeä siellä onkaan? Helan heleä ääni kuuluu yli muiden, mutta kuuluu sieltä karkeampikin ääni, vaikka poika kirkuu kuin veitsissä. Sulhasia ja morsiamia. Totta toisen kerran! Siitä on kauan kuin tyttö on noin heleästi nauranut.

Käytyään ensin tallin miespuolella tuli Tapani tupaan ja jäi hämmästyneenä seisomaan ovensuuhun. Veli kotoolla! Ja minkäänlaista tietoa edeltäkäsinkin lähettämättä. Mitä onkaan tapahtunut? Ei ainakaan mitään ikävää, eihän silloin noin peuhattaisi.

Vilahdukselta näki hän sormuksen Helan sormessa kun hän keinutteli tyttöä käsivarrellaan. Sitäkö siis ilo ja häly merkitseekin? Semmoisella hypylläkö se tehtiinkin? Veljen toinen silmä on auennut, ehkä toinenkin kohta aukenee. Lapset eivät tiedä ennenkuin tiellä käytetään.

Tapani sammutti soihdun, meni ja nykäsi veljeänsä, lausuen samassa:

"Tule jo katsomaan tytärtänikin, miten on kasvanut kauniimmaksi sitte viimeisen. Sillä on tädin silmät, äidin..."

"Mennäänkö Topi?"

"Ei; ajetaan vielä."

"Tehdään toi ja syödään voi."

Metakoimisesta ei olisi hevini heretty, Martta avasi matkalaukun, löysi sieltä Josun ostamat ja heitti ne Helan syliin, tullen itse viereen katsomaan. Päälyyspaperiin oli kirjoitettu lyijykynällä kaksijaksoinen, ontuva runo jonka Helka heti luki:

I.

Mulla on kihlat, neitonen!
Annatko suukkosen, kultanen?
Istutko rekeen, impynen?
Astutko vaunuun lintunen?

II.

Tunnissa kahdessa elämäncorpi, on
Viipsitty vaapsittu, kannot ja kuopat
Kunnialla kuljettu Kalastajakadulle.
Neitonen, kultanen, impynen, lintunen!

"Sitä Josua, sitä senpäiväistä vekkulia?" Helka nauroi heleästi.

"Sepä merkillinen poika katupojaksi", ihmetteli Martta. "Minä olen aina ajatellut häntä likaseksi riikiöksi, sellaiseksi, jonka hampaat aina ovat irvissä..."

"Älä nyt ... näkisit kerran häntä..."

"Kannattaakin pojan runoilla ja suitsuttaa sinun kunniaksesi. Onhan sinulla taas paita ja sukat valmiina... Vaan kuule Topi! Lakkaa jo ja joudu tänne, muuten Hanna ja tati..."

Toista kieltoa ei tarvittu.

Melukin sitte heikkoni vähitellen. Topin silmät menivät sikkaraan ja Hanna nukkui äidin syliin. Taaskin hiilos räytyi mustaksi ja tupa kenenkään huomaamatta pimeni; mutta ei räytynyt hiiloksen lähellä istujain mieli, ei raskautunut sydän ajatusten paljoudesta. Suuri seinäkellokin tuvan peränurkassa löi lyöntejään iloisesti ja hypähtelemällä riensi viisari liidulla uudistettujen numerojen yli. Martan ottaessa valkeata oli kello jo yksitoista.

"Miten ilta joutui, miten aika meni! Minä luulin, että olemme vasta istuneet tunnin, korkeintaan kaksi."

Tapani etsi hiiloksesta hehkuvan hiilen piippunsa pesään, virkkoi samassa:

"Illallinenkin on jäähtynyt. Voi noita lapsia!"

Ketä lapsia hän sitte sanoillaan tarkoitti, ei Helkakaan muistanut kysyä.

Topias palasi yöjunassa Helsinkiin. Ilma hankitsi pyryä, taivas oli nahkapilvessä, tuuli kylmästi ja tuiskutti pieniä jääraakeita tuulen kanssa. Joutuakseen pikemmin kotiin, otti hän aseman luota issikan. Kuomireki, yhden hevosen vetämänä, joutui kiitämään edellään. Äkkiä hevonen pysäytettiin tulisesta juoksustaan ja turkkeihin puettu herra astui ulos. Katu oli siltä kohdalta pimeä, mutta ohi ajaessaan näki Topias herran suutelevan valkoista kättä, joka kuomista ojennettiin ulos. Taaskin leikkillisesti uhattiin etusormella ja samassa nauraen saneltiin:

"Ack, ack, ack den kärleken..."

Sitte hevonen käännettiin ympäri ja annettiin mennä takaisin tulisessa juoksussa. Herrakin läksi kiireesti eteen päin ja istui kadunristeyksessä issikan rekeen, Siinä kaasulyhdyn valo lankesi kasvoilleen ja Topias tunsi hänet kauppias Alekseiksi.

Josulla oli vielä valkea ja hän tuli hypäten avaamaan Topiaalle. Joka ovi oli etusalvassa.

"Terveistä! Helka kiitti runostasi ja lähetti sinulle taikinajauhoja ja" — Topias veti matkalaukusta paidan ja sukat — "nämä... Katsoppa vaan!"

"Voi yhdeksänkymmentä kuinka kauniit sukat! Niissähän on taivaankaaren kaikki värit... Olisitte tuoneet pojan tänne, kosk'ei kerran tyttö..."

"Älä hätäile. Annetaan ensin Joulun mennä toisen tulla, niin..."

"Mitä sitte?"

"Istuvat korjahani molemmat."

"Voi haikula! Ottiko neitonen kihlat, antoiko kultanen suukkosen?"

Topias nosti leikkihaluisen pojan jalkaterilleen seisomaan, hypitteli häntä hyvän kuuron, hokien:

"Otti ja antoi, otti ja antoi."

Hehkeämielisenä palasi sihteeri matkaltaan. Voita oli hän ostanut alle keskihintojen ja luudanvarret oli saanut monta prosenttia helpommalla kuin isäntänsä. Kaupungin lähitienoilla olivat talonpojat nostelleet nokkaansa hänelle ja olleet kitsaita vitsametsistään, mutta hän käänsikin heille selkensä ja meni ylemmäksi maakuntaan. Ja kyllä vaan tuli matkat maksetuiksi, vaivat palkituiksi. Jota ylemmäksi meni, sitä alemmaksi laskeusivat voin ja luudanvarsien hinnat, sitä auliimmasti avattiin ovet herrasmiehelle, joku kylvi kultaa maakuntaan! Niin vierasvaraistakin oli kansa, ett'ei hänen tarvinnut

majataloissa asua ja yösjöistä rahaa maksaa. Ja rikkaita olivat talonpojat. Rahaista rahaa tosin ei ollut, mutta sen parempi, oli ruokainen koti, oli suuruksinen ja rasvainen aitta. Eikä hän vielä ollut lähelläkään maansydäntä, jonne mielensä paloi, luonnollisuuden tilassa olevia ihmisiä katsomaan. Mikäpä siellä olisi elellessä tietoviisaan miehen? Opettaisi ymmärtämättömille ihmisille mikä on hyvää, mikä pahaa, mikä on oikein mikä väärin, jakelisi heille neuvoja käräjänkäynnissä, niin sylin täydeltä kantaisivat elantotarpeita neuvojalle. Kyllä vaan kelpaisi tietoviisaan elellä maan sydämessä!

Tuohon huomautti Josu, vastenmielinen iva huulilla:

"Eihän maantie tietääkseni nouse pystyyn eteenne. Minä teidän sijassanne lähtisin laulaen maansydämmeen asumaan."

Siristäen silmiään hymyili sihteeri Josulle ja jatkoi puhettaan. Pitkittä pakinoitta sovittiin sahaus- ja vetopalkoistakin. Eivät tinkineet, eivätkä väheksineet hänen ehdoitelemiansa hintoja.

"Lisäämme nyt sitte juomarahat", virkkoi Topias kiihkoissaan, "niin voimme heti laskea voitot eli tappiot."

Sihteeri otti kynän käteensä ja teki numeroita arkin sivun täyteen. Ilahuttava tuhatluku tuli viimeiseksi.

"Onko se voittoa?"

"On. Ja se on niin lujasti laskettu, ett'ei sormea väliin saa; ja jos tuppaamalla saisikin, niin kyllä summa nelinumeroisena pysyy."

"Toisin sanoen: se voi yletä, mutt'ei aleta. Minä olin pöllö kuin en uskaltanut ottaa viittä sataa tuhatta toimittaakseni. Olisi kelvannut korjata viisituhatta markkaa yhden tuhannen sijaan."

"Entä jos vielä...?"

"Nyt se on myöhäistä. Minä kävin sorvaustehtaan konttoorissa kuulemassa. Heillä on tiedossaan jo tämänvuotiset luudanvarret, on yksi miljoona ylikin. Ne jotka minun jälkeeni tulivat kaupolle olivat viisaita, ottivat kukin niin paljo kuin vaan saivat. Ja sen he tekivät minun vahingokseni."

"Viisaus on alusta maailman elänyt tyhmyyden kustannuksella."

"Mutta en minä vahingostani välitä; pelkään että äkkinäinen rikastuminen ja menestyminen ei ole terveellistäkään."

Josua vaan ei sihteeri voinut vetää nenästä. Sitä kylmemmäksi kävi heidän välinsä, jota enemmän hyvitteli poikaa, jota enemmän koetti olla hänelle mielin kielin. Josu karttoi sihteerin seuraa, vastasi mielittelyihin lyhyvin, mutta hiotuin lausein. Niiden terä teki useinkin naarmun, vaikka sulaa leikkiä olivat olevinaan. Vaikka kumpikin näin olivat silmätikkuina toisilleen, niin eivät tosin kaunanneet toisiaan selän takana. Kerran vaan Josu väitti Topiaan kanssa, ett'ei hän koskaan näe sihteerin sinisempää silmää, molemmat ovat muka yhtäläiset keltaiset.

Sihteeri piilotti vihanhampaan kokonaan ja palkitsi pahan hyvällä. Hän kiitti Josua edessä ja takana, kotona ja kylässä. Semmoinen poika, ett'ei toista viidessä maaherran läänissä. Äly terävä kuin madon kieli, sydän sokurinen kuin koivun mahla, silmät ja korvat tarkemmat kuin lintukoiraalla!

Sisätuloja oli sihteerillä kirjoitustyöstä, jota vähin erin sai kaupungista, keneltä, ei Topiaskaan tullut kysyneeksi. Kirjoituksilla oli aina kova kiire, sihteeri ei silloin joutanut syömäänkään yhdessä pöydässä, haukkaili vaan iloissaan voitaleipää ja keikutti kynää paperilla. Valmiiksi saatuaan lähti niitä perille viemään ja viipyi säntilleen sillä tiellä yön ja päivän yön perään. Vedenjanoisena ja väsyneenä tuli aina niiltä matkoilta kotiin.

"Josu ja minä emme juo viiniäkään", lausui Topias hänelle erään kerran, jolloin taas tuli janoisena ja töhertyneenä kotiin. "Tulkaa meidän seuraamme; raittiin miehen elämää ei voita mitään."

"Sen minä teenkin. Miks'ette jo ennen sanoneet noita sanoja?"

Seuraavalla kerralla viipyi hän taaskin määrätyn aikansa. Sen verran vaan muutti tapojaan, ett'ei janonnut vettä isäntänsä nähden.

Pyryjen ja pakkasien aika jo oli ohitse, vaan kevät kylmiä riitti vielä.

Josu oli isännästänsä oppinut illantorkuksi, aamunvirukuksi, mutta eräänä iltayönä ei hän saanut nukutuksi, vaikka kuinka olisi koettanut. Sihteeri oli edellisenä iltana lähtenyt kirjoituksia saattamaan ja vanhojen laskujen mukaan piti, jo hetkinen sitte, askeleensa kuuluman eteisholvissa. Siellä oli

avaimellakin kätköpaikka. Ett'ei Josun yörauha tullut sihteerin tähden häirityksi, oli Topias keksinyt oivan keinon: avain pistettiin vesisangon alle, milloin sihteerä odoteltiin yöksi kotiin.

Josu luki sadun ketusta ja koetti taaskin nukkua, mutta turhaan. Ajatukset olivat kaikkea muuta, vaan ei väsyneet. Maanrajalla olevasta akkunasta paistoi kuu huoneeseen kapean juontuvan. Ovi isännän kamariin oli raollaan ja sinnekin tunkeutui juontuva pienenä valoviivana. Siellä isäntä nukkui, harva ja tasainen hengityksensä kuului kellon kera. Valkoiset luut piirongin lukoissa ja avainkimppe näkyivät raosta juontuman kohdalla. Eilen oli isäntä tehnyt lopputilin sorvaustehtaan herrojen kanssa ja tuhatta markkaa oli kassalaatikossa liikerahoja. Pienet rahat, liki tuhatta markkaa, oli vienyt tukkukauppiaille. Kumma, kuinka ajatukset soutivat...

Mutta jo kuuluikin eteisholvissa tutut askeleet, semmoiset vauhkat ja viekkaat, niinkuin olisi astuja menossa naapurin naurismaahan.

Josu veti peiton ylitseen ja rupesi nukkumaan koiranunta. Sihteerä kuin taas lukee vanhat luvut hänestä, sanoo häntä pirun mieliharmiksi, koiranpoikaseksi ja jos joksikin, niin nauraa hän peiton alla, nauraa ja kuuntelee.

Sihteerä tuli sisään, laski avaimen pöydälle, heitti turkit yltään, riisui saappaat jaloistaan ja istui sängynlaidalle. Ovenraosta näki hän valkoiset luut piirongin lukoissa, hän näki avainkimpun ja hän säikähti. Sitten häntä rupesi yskittämään, hän yski monta kertaa kovasti, kuunnellen välillä, henkeään vetämättä. Lakattuaan yskimästä lähenei hän Josun vuodetta.

"Josu, Josu!"

Josu hengitti melkein kuorsaten.

"Mihin olet pannut tulitikut?"

Ei vastausta; nukkui kuin kivi.

"Makaavat illasta kuin raavaat ja sitte kuhnailevat puoli yöstä, Nukkukaa hölmöt..." Sukkasissa meni sihteerä ovelle ja siitä piirongin luo.

Josu heitti päältään peitteen, mutta hengitti raskaasti.

Kuinka hiljaa sai piirongin auki! Eivät narahtaneet saranat, ei kolahtanut laatikko kuin taitavat kädet koskettelivat. Nyt jo lukitsee oven; peitto pään yli tai tuho tulee tai surma syö.

Kuunvalossa luki sihteerä rahat:

"Yks, kaks, kolme, neljä ... kymmenen."

Lukiessa putosi kolme seteliä lattialle, muristen hätiköimistään otti sihteerä ne jälleen ylös.

Jo oli toinen saapas jalassa, toinen kädessä, mutta suurempi viisaus tuli väliin, hän laski kädestään saappaan, höpisten:

"Tuhatta markkaa vaan! Pitkällekö sillä pääsee, kauanko tuhannella markalla rahoissa pysyy? Herrankakulat! Olisi viisituhatta edes... Malta sinä paha paisuma. Sinutta tämän talon hyvydet olisivat minun. Malta sinä pirun mieliharmi; vielä sinä kerran nukut ajattomalla ajalla."

Sihteerä veti jalastaan pois saappaan ja meni uudestaan sukkasissa piirongin luo. Tullessaan höpisi hän:

"Tuhatta markkaa vaan! Voi taivaanvaljaat, kuin ei ollut edes viittä tuhatta. Odota sinä käärmeenpoikanen! Linnunsilmä, sinun viisaudestasi ja älystäsi tulee täysi. Viisaudessaasi ja vihassasi sinä vielä kerran nukut itsesi ja tuhkapöperön isäntäsi kuivalle kankaalle!"

Aamulla teki Topias tilin sihteerin kanssa. Kuin vaatteet, jotka oli hänelle ostanut ja antanut, vähennettiin palkasta, niin jäi saamista sata markkaa. Topias avasi piirongin, ottaakseen yhden setelin rahoista, jotka oli voittanut luudanvarsikaupassa, mutta Josu puikahtikin eteen, pyytäen:

"Malttakaas hiukan."

"Mitä nyt sitte?"

"No minä näin iltayönä niin hassuja unia tai näkyjä, tai..."

Veri pakeni sihteerin kasvoilta.

"Mitä näkyjä?"

"Näin rahoja otettavan täältä ja pantavan tänne; näin vietävän ja tuotavan satamarkkasia. Antakaas kuin katson."

Sihteeriä rupesi yskittämään ja hän yski itsensä punaiseksi.

Josu veti rahalootan auki, otti kymmenen seteliä siitä ja luki ne kertaalleen syrjästä.

Sitte hän lausui:

"Aivan oikein... Uneni, näköni on totta, näitä rahoja on käsitelty."

"Mistä sen tiedät?"

"Minä illalla luin nämä rahat ja asetin ne samalla ikänsä mukaiseen järjestykseen, vanhimman alle, nuorimman päälle. Nyt ne ovat sekaisin, nyt ei niissä ole ensinkään järjestystä."

"Älä houraile! Kuka näitä olisi liikutellut, kotoolla olimme joka mies."

Topias antoi yhden setelin sihteerille; tämä oli yskiä keuhkonsa kappaleiksi.

"Näkyjä, näkyjä", kangerti hän. "Minäkin olen nähnyt näyn, kuulkaas niin kerron..."

Josulla oli hallussaan kidutuskoneen ruuvit. Hän yhä kiristi:

"Vaikka olimmekin kotoolla, ei se merkitse mitään. Avainkin oli iltayöstä vesisangon alla."

"Mutta sen kätköpaikkaa ei tiedä muut kuin me. Ja kuka nyt olisi liikutellut rahoja eli ottanut ja pannut, vienyt ja tuonut niinkuin sinä sanot, älä päättömiä puhu, äläkä muita hulluna pidä."

Sihteeri pääsi henkiin, yskäkin lakkasi.

"Jos rahoista edes olisi pois", tajusi hän huomauttaa, "niin..."

"Mekin uskoisimme näkysi, niin ikävätä kuin olisikin..."

"Oli mitä oli, mutta kyllä näitä vaan on pidelty, sanokaa vaan minun nähneeni vaan unia, näkyjä..."

"Joissa ei ole päätä eikä perää..."

"Enempää kuin minunkaan näyssäni. Kuulkaas, minä kerron..."

Josu jätti heidät ja meni puotiin. Topiaalle kertoi sihteeri:

"Komisariusvainaja ei suvainnut tupakkia poltettavan konttoorissa. Ymmärrätte sanomattakin että ukon kieltoja oli tarkoin toteltava. En minäkään, vaikka olin palvellut häntä kymmenen täyttä vuotta, uskaltanut edes iltasilla työstä lähtiessäni sytyttää savua suuhuni ennenkuin ovi oli selkäni takaalla. Mutta hänen sairastaissaan kuolintautiaan haikuttelivat apulaiseni, kaksi nuorta poikaa, eräänä aamuna. Minäkin poltin paperossin, sillä en osannut pelätäkään, että sairas mies kömpisi meitä katsomaan. Mutta kuinka kävikään? Konttoorin ollessa pahimmillaan savua täynnä näin minä vainajan astuvan rappuja ylös. Tuli ja tervatut tappurat, kuinka minä peljästyin, kuinka minä tunsin kylmiä virtoja selkärangassani kulkevan, sillä esimiehenä ja vanhimpana olin minä, ja yksin minä, jokaisesta epäkohdasta vastuunalainen. Ja komisarius tuli konttooriin, käveli keskelle lattiata. En uskaltanut nostaa silmiäni työstä, odotin vaan joka silmänräpäys räjähtävän, salamoivan. Vaan ihmeekseni ei hän virkkanut niin luotua sanaakaan, seisoj vaan tuokion keskellä lattiata ja lähti sitte ääneti pois. Minä ihmettelemään, mutta apulaisenikos vasta minua ihmettelemään, sillä he eivät olleet nähneet ketään. Vedimme asiasta suunuottaa iltaan asti. Illalla tahdoin minä saada täydellisen voiton, jota varten vaadin apulaiseni käymään rouvanpuolelle. Ja luuletteko, mitä minä sain siellä kuulla — minä, joka olin kertonut mitkä vaatteenkin hänellä oli yllä, mikä hattu päässä — minä sain kuulla ett'ei komisarius ollut koko päivänä astunut jalallaankaan ulos huoneesta. Se oli näky ja se tiesi kuolemaa; hän kuolikin kohta."

"Kukahen meistä nyt kuolee? Varmaankin te, joka uskotte..."

Sihteerillä oli sukulainen maakartanossa lähellä kaupunkia. Nyt häntä halutti mennä tervehtämään sukulaistaan, jota ei ollut nähnyt moneen aikaan. Koska ei ollut mitään kiireitä töitä, niin tulisi viipymään siellä kuukauden, ehkä enemmänkin.

Siis matkalaukku kuntoon ja hyvästi näkemään asti.

Josu lakasi hänen jälkensä kadulle asti ja virkkoi sitte:

"Nyt hän meni meiltä ja meni ijän päivän kanssa."

Topias oli kummissaan ja kysyi:

"Mitä sinä oikein ajat takaa?"

"Ei puheeni ollutkaan unta, näkyä, vaan täyttä totta." Josu rupesi kertomaan yöllistä tapahtumaa unhottamatta ainoatakaan sanaa.

Topiaan oli pakosta uskominen. Hätähinen lähtö, yskiminen ja punastuminenkin vaan varmensivat pojan sanoja.

"Senkö sain kiitokseksi?" Topiaan sydänala ihan turposi mielipahasta. Viluinen ja nälkäinen mies, jonka taivas'alta otti hoitoonsa, sanoi kiitokseksi häntä tuhkapöperöksi. "Ja kuivalle kankaalleko sanoi meidän kerran nukkuvan? Houkko mies! Ei hänellä ole onnemme ohjia. Vaikka hänelle olisi onnistunut tekemään meidät keppikerjäläisiksi, niin emme siltä olisi hukassa. Alottaisimme uudestaan ja muutaman vuoden päästä olisimme entisessä tomissa, mutta hän arvatenkin olisi ehtinyt sillä ajalla haaskata varastamansa ja kurjuus taas edessään kahta kovempaan."

"Tulkaa tänne, minä näytän vielä muutakin." Josu vei Topiaan sihteerin kirjoituspöydän eteen, kaivoi laatikosta kaksi rypistynyttä paperipalasta, joihin oli kirjoitettu kauppiaan nimi. "Toinen näistä on teidän kirjoitustanne, toisessa sihteerin, Sanokaa kummassako on teidän kirjoitustanne; tuntekaa, eroittakaa omanne."

Topias tirkisti, vertaili nimiä toisiinsa, mutta ei kyennyt päättämään minnekään päin, niin yhtäläiset olivat nimet. Kirjaimet olivat kuin valetut toisensa näköisiä, ylöspäin vinoon meni kumpainenkin nimi, kuten ainaki hänellä itsellään, oliko sitte viivaa paperissa tahi ei.

"Voi vitsottu! Vai on näistä toinen hänen. Minä en ole mies sanomaan kummastakaan, ett'ei olisi omaa työtäni."

Josu otti käteensä mustuneemman paperipalasan.

"Katsokaa, tässä on ristimänimen ja sukunimen väli lyhempi kuin tuossa toisessa, tässä ovat pilkut suuremmat ja rumemmat, ynnä isot kirjaimet suhteellisesti pienemmät. Tämä on teidän omaa kirjoitustanne, tuo toinen on hänen jäljennöksensä."

"Onpa niinkin."

"Hän ei luullut minun nähneen salaisia harjoituksiaan, mutta niin pökelö en toki ollut. Minä näin kohta ensimmäiset kokeensa ja tämän onnistuneimman otin tuhasta. Tuota alkuperäistä säilytti hän huolellisesti, mutta unhotti sen kerran pöydälle. Minä silloin pistin nämä molemmat laatikkoon. Minun lakkareistani ja kaikista muista koloista etsi hän sitä kymmeneen kertaan, mutta laatikosta, omien papereittensa seasta, ei hän osannut etsiä."

"Sen miehen pää olikin siis pahoja aivoituksia täynnä; eihän kukaan aikeettomasti opettele tuommoisia taitoja. Luullakseni olisi hän minun nimelläni koettanut saada rahaa eli aatelia itselleen. Ja tuommoisen viisauden vaikutuksesta me sitte nukkuisimme itsemme kuivalle kankaalle. Mikä rohkea mies! Hän naurattaa minua melkein yhtä paljon kuin säälittääkin."

"Nyt minä pääsin hänestä."

"Pääsit kyllä. Minä vieläkin sanon sinulle, että ihmisen onni on toki paremmissa käsissä. Älä koskaan pelkää pimeyden valtaa ja sen voimaa. Niillä on lyhyet ja heikot kädet."

Sihteerin ei tullutkaan kuukauden kuluttua takaisin, kuten oli luvannut, Sekin todisti häntä vastaan, sillä puhdastuntainen ei olisi suotta välttänyt tulla näkyville.

Kesällä, tullessaan pankista, jossa piti liikerahojaan juoksevilla tilillä, näki Topias hänet Esplanaadin satasärmäisessä lasihuoneessa. Hän oli hienosti puettu ja kauppias Aleksei oli hänen seurassaan. Yhdessä puittivat he itsensä toisesta särmästä ulos kuin Topias toisesta särmästä tuli sisään. Nainen katseli ahkerasti kuvastimeen ja korvissaan oli uudet hohtokivillä koristetut korvarenkaat. Hän niitä katseli, puhellen ja nauraen itselleen. Pyydettyään hunajata kysyi Topias:

"Taidatte olla kauppias Alekseihin sukua."

"Olen", vastasi nainen naurahtaen.

"Tehän se olitte, joka lauloitte: Ja se rakkaus!"

"Varmaankin sisar."

"Orpana vaan... Ai, ai, ai se rakkaus..."

Topiasta kylläännytti kuherteleminen; hän joi hunajan hätään ja meni pois.

* * * * *

Kesällä synnytti Johanna tyttären ja hänen henkensä häilyi elämän ja kuoleman välillä. Hän oli kuumeessa kaksi vuorokautta ja puhui koko sen ajan taivaasta ja kunnian kruunusta. Simo silloin vannoi:

"Jos hän jää henkiin, niin tottelen tahtoaan ja muutan Pohjanmaalle maata viljelemään."

Johannan vanhemmat kuulivat valan, iloitsivat siitä ja kiittivät Jumalaa.

Sitten kuume lakkasi ja sairas vaipui pitkälliseen uneen. Herättyään oli hän terve; voimatkin palasivat vähitellen.

Mutta Simossa taisteli paha ja hyvä. Kuin vanhukset muistuttelivat valan, esteli hän:

"Emme vielä muuta; ei Hanna ole vielä täysin terve; vähän aikaa vielä."

Siten hän tinki tuntonsa kanssa niinkauan että paha voitti hyvän. Omantunnon soimaukset valan rikkomisesta ja hyvän hengen hyljäämisestä upotti hän viiniin ja väkeviin juomiin. Johanna oli vaan enää varjo siitä mitä ennen oli ollut. Silmäin haaveessa oli haudan haavetta, äänen murheessa oli haudan murhetta, kasvot olivat kuin hautaan laskettavan kasvot. Silmät ja sydän itkivät aikansa; sitte ne lakkasivat ja Johanna oli kuin elävältä kuollut.

XII.

Oli sysky-ilta ja myrsky kävi kovasti. Tuuli vihelsi katujen kulmissa ja rajusti löivät aallot laituria vastaan.

Topias ja Johannan isä astuivat kiirein askelin Kruununhakaan päin ja tulivat sisään onnettomuuden majaan.

Simo oli selvänä. Akkuna merelle päin oli auki ja hän istui avatun akkunan lähellä, kuunnellen myrskyn vinkunata, vaahtopäiden riehua. Viereisestä huoneesta kuului matalaa puhetta.

Topias veti taskustaan paperin heti kuin tuli sisään, avasi sen Simon eteen pöydälle ja käski:

"Kirjoita nimes alle."

Simo luki kirjoituksen ja katsoi sitte ulos pimeyteen. Paperiin oli kirjoitettu, suurisummaista hyvitystä vastaan, avioeron myönnytys Johannalle. Muutama kynänveto ja hän on vapaa, muutama kynänveto vaan ja hän on viisi kertaa rikkaampi entistä!

"Kirjoitatko?"

"Kirjoitan."

Johannan isä rupesi lukemaan rahaa; korkeita setelipinoja kohousi eteensä pöydälle. Johanna tuli sisään viereisestä huoneesta, jättäen oven peräänsä auki. Äitinsä ja Maiju istuivat siellä, kumpikin puolellansa kehtoa.

Topias sulki avatun akkunan; Johanna tuijottaen katsoi isäänsä ja setelejä. Hiuksensa olivat hajallaan ja kalman väri oli kasvoillaan.

Simo kastoi kynän läkkiin, kirjoitti kirjaimen, alun toistakin, mutta laski äkkiä kynän kädestään, nousi ylös ja lausui:

"En minä kirjoitakaan."

"Miksi et kirjoita?" kysyi Topias hämmästyneenä.

Simo katsoi setelipinoihin pöydällä.

"Kyllä minä kirjoitankin, mutta en minä jätä tytärtäni *hihhulilaisille*; en minä anna lastani..."

Johanna peitti käsillään kasvonsa ja virkahti rukoilevalla äänellä:

"Taivasten tähden! Älkää lastani..."

Setelit putosivat isän kädestä; hän näki tyttärensä sielun tuskan, kuinka se oli ankara ja rusementava, hän näki oman voimattomuutensa ja hän jo luuli että kaikki on hukassa.

Mutta Topias läheni Simoa ja lausui kovalla äänellä:

"Paljonko tahdot lisää rahaa, että luovut lapsesta niinkuin eronmyönnytyksessä seisoo? Suurenko summan tahdot? Sano!"

"Kymmentuhatta."

"Kirjoita sitte vaan nimes; rahat saat paikalla."

Simo istui jälleen kirjoittamaan ja painamaan sinettiään nimensä alle. Johannan äiti kääri sill'aikaa vaatteita lapsen ympäri ja lähti Majun kanssa edellä kotiin.

Johannan isä luki rahoja, käski samassa:

"Menkää nyt."

Tuuli puhaltti setelit pöydältä lattialle; setelien sekaan kaatui Johanna.

"Minä haen ajurin", lausui isä, "menen samalla lääkärin luo ja vien hänen edellä kotiin."

Hän läksi kiireesti.

"Lapseni, lapseni", rukoili Johanna. "Älkää ryövätkö minulta lastani. Minä kärsin mielelläni vaikka kuolemaan asti kuin ette vaan vie minulta lastani. Tuokaa, tuokaa..."

Simo katsoi ulos myrsky-yöhön; tuuli ulvoi, vaahtopäät valittivat rajusti. Kädet ristissä ja kattoon tuijottaen vaikeroi Johanna yhä:

"Viekää minut vaikka hautaan, mutta antakaa minulle lapseni, antakaa..."

Issikka samassa ajoi pihaan; kolina kuului kamariin.

Topias heitti peitteen Johannan yli ja otti hänet syliinsä. Simo ei kääntänyt kasvojaan.

"Kuule Simo", virkkoi Topias kynnyksellä seisoen ja ovea avaten.

Simo käänsi katseensa heihin.

"Mitä sanomista sinulla on?"

Ääretön ylenkatse näkyi Topiaan silmissä ja kuului sanoissa kuin virkkoi:

"Ei sinun sielussasi olekaan Jumalan kuvaa, siellä on *rahan* kuva.
Hyvästi!"

* * * * *

Johannan sielussa oli henkinen yö. Hän puhui toisen hetken kuolosta ja haudasta, toisen hetken taivaasta ja kunnian kruunusta.

Mutta perhoispariskunta ei horjunut uskossaan.

"Herralta on tämä tullut," sanoivat he, "ja meidän pahain tekoimme tähden on tämä tullut."

Ja henkinen yö rupesi vitkalleen valkenemaan kirkkaaksi päiväksi. Tuskan henkien ahdistaisa Johannaa, huusi tämä lastaan ja Topiasta. Kun he tulivat näkyville vaipui hän katselemiseen ja nukkui. Ensimmältä olivat unet lyhyitä ja horrostilan tapaisia, mutta aikaa mukaan pitenevät ne ja muuttuivat

raskaammiksi. Kalman väri katosi kasvoista samassa määrässä kuin levon hetket pitenevät. Keväällä ei silmissä enää ollut haavetta, niissä oli kärsimyksissä kirkastuneen sielun ylevää ja korkeata surua.

Simo lähti jo talvella rahoinensa, summattomine rikkauksinensa Pietariin.

Kesällä lähtivät Johanna ja vanhempiensa Pohjanmaalle ainiaaksi. Maiju seurasi heitä arvelematta sinne tai tänne. Josusta ja Topiaasta erosivat he laivarannassa.

"Maiju ja minä tulemme Jouluna häihisi", virkkoi Johanna antaessaan kätensä Topiaalle.

"Rautasilla rattaila", lisäsi hän samassa, kuin kyynelvirta syöksähti silmistä, ja lähti Maijun kanssa joutuin laivaan.

Johannan isä piti kädessään Topiaan oikeata kättä, äiti vasempaa.

"Ja me tapaamme toisemme tuolla korkeudessa."

"Karitsan häissä."

Topias ei saanut sanaa suustaan ja Josu itki, ett'ei tahtonut jaloillaan pysyä.

"Maiju, Maiju", pyysi hän, "älä mene, älä..."

Savu tuprusi laivasta, koneet rytisivät, vesi solisi pyörissä.

Laivan keula kääntyi aavaa kohden. Peräkannella seisoi Johanna, lapsi sylissä ja Maiju vieressään.

Topias ja Josu seisoivat rannalla; peräkannen ja rannan väli rupesi levenemään levenemistään; suuri laiva pieneni pieneksi pilkuksi ja katosi sitte näkyvistä.

"Nyt he menivät, nyt ei heitä enää näykään. Maiju, Maiju!"

Topias tarttui Josua käteen ja lähti.

Niinkuin varkain, roiskahti mustasta pilvestä raskas sade; he kastuivat läpimäriksi ennenkuin ehtivät kotiin Kalastajakadulle. Aurinko paistoi koko sateenajan, vaikka vettä tuli taivaasta, niin että katot sauhusivat.

Illalla nukkui Josu kyyneliehiensä. Väliovi oli auki ja Topias kuuli hänen kuiskaten huokaavan:

"Maiju, Maiju, älä mene."

Vielä kuului sieltä kuiskaamalla:

"Äiti!"

Sitte huokaukset kuolivat; Josu nukkui rauhan unta.

Topiaan ajatukset lähtivät lentämään lintujen teitä. Ei näkynyt enää katuja eikä kauppapuoteja, mutta näkyi järvi, lepikkömaa ja sirkeärunkoinen petäjikkö. Petäjikön rintamalle laittoivat ajatukset pitkän ja korkean kivijalan; kivijalalle kohosi hirsikerros toisensa päälle, siksi että koko rakennus oli valmis pärekattoineen, savupiippuineen ja tuuliviirineen. Ja lepikkömaan karhivat ja kyntivät ajatukset pitkäsarkaisiksi, syväojuisiksi pelloiksi. Saroissa lainehti puna-olkinen ruis, olissa pitkät tähkäpäät kaarentivat kaulojaan. Järveltä tuuli rintamalle päin. Tuuli toi mukanaan makean lemun puna-apilaasta, jota rukiin takana kasvoi. Siellä mehiläiset surisivat, pörisivät. Hauen molskahdus järvessä kuului lähteensilmälle saakka; lähteensilmä oli laitettu kaivoksi. Alempana oli ulkokuoneita sekä riihi, navetta ja talli. Niiden yli näki rintamalta Yli-Tuomoon, Ali-Tuomoon. Tyynenä pyhä-aamuna kuuluu Yli-Tuomosta kanteleen soitto, kuuluu Tapanin ehjä ja voimakas ääni...

Nauraen unissaan kuiskasi Josu:

"Äiti! Minä saan Maijun kiinni, äiti!"

Topiaan ajatukset ajautuivat karille. Josun täytyy erota hänestä ja kulkea alotettua tietä. Poika on nuori ja maailma on viettelyksiä täynnä. Yksi ainoa hairahdus voi turmella hyvän alun. Ruo'an, vaatteen ja palkan ohessa tarvitsee hän isällistä hoitoa, lempeätä kohtelua. Ja molempia saa Josu — ajatus tuli kuin korkeudesta — tukkukauppiaan luona.

Löytyypä vielä toinenkin keino. Jos tukkukauppias ei helly ottamaan poikaa palvelukseensa, niin

maalataan kylttiin uusi nimi. Hänellä on niin paljon rahaa pankissa, että voipi huoletta mennä olemaan petäjikköön, kyntämään ja kuokkimaan lepikköä; Josu jääköön kauppiaksi. Teille tietymättömille hän ei vaan jätä poikaa, sillä eihän hän enää saisi lepoa yöllä eikä päivällä, joll'ei olisi varma, että poika on hyvässä turvassa, isällisessä hoidossa. Äidinkin, kuihtuneen vaimon, kuvan näkisi aina nuhtelevaisena edessään.

Josu nukkui itsensä iloiseksi. Huoneestaan kuului aamulla, Topiaan herätessä, iloinen ääni:

"Hyvää huomenta! Kenestä näitte unta yöllä?"

"Helasta ja Topista. Entäs sinä?"

"Minä näin äidistä ja Maijusta. Olimme kodin puutarhassa, Maiju leikki kanssani ja äiti luki kirjaa vieressämme. Kirjan kannessa oli suuri kultaristi."

"Kauniita unia näitkin. Sano paljonko minulla on rahaa jouksevilla tilillä pankissa?"

"Kahteen tuhanteen."

"Ja puodin pesäarvo...?"

"Teki viime viikolla viidettä tuhatta. Vaan mitä varten niitä nyt tahdotte tietää." Josu tuli Topiaan huoneeseen keveämielisenä, ilokielisenä. "Rahaa meillä on että alimaiset mätänevät", sanoi hän, ottaen Helan valokuvan pöydältä käteensä. "On rikkautta, on rakkautta."

"Istu kirjoittamaan, sillä aikaa kuin minä keitän kahvia."

"Runoako? En minä nyt..."

Topiaan sydäntä karvasteli, mutta hän lausui peittelemättä.

"Kirjoita sanomalehti-ilmoitus, että meillä huomisesta alkaen myydään tavaroita kahdenkymmenen prosentin alennuksella."

Josu tuli äänettömäksi ja kauniit kasvot muuttuivat surullisiksi. Hän ymmärsi täydellisesti mitä ilmoituksesta seuraa. Muutama viikko niin puoti on tyhjä ja isäntä lähtee pois. Maijukin on kaukana Pohjanmaalla.

Tummeni Josun silmissä ja hän koetti puhua, mutta ääni murtui, sanat sotkeutuivat. Kuitenkin totteli hän ja istui kirjoittamaan, vaan paperi kastui kyynelistä ja kirjoitus tuli kaikenmuotoista.

Saatuun kahvin valmiiksi otti Topias Josun istumaan polvelleen. Kietoen sormensa ympäri pojan korvakiharoita virkkoi hän:

"Kultapoikani! Älä nyt itke, minä en jätä sinua kadulle. Kas tässä uutta paperia, kirjoita nyt siihen kauniisti."

Josu taas rupesi kirjoittamaan.

"Ehk'ei tätä paperia viedäkään. Ja jos viedäänkin, tapahtuu sekin hyväksesi, parhaaksesi. Ei ihmisen onni ole sattuman käsissä, kaikki mitä tapahtuu, tapahtuu hyväksemme."

Heti kun väkeä tuli puotiin, lähti Topias kaupunkiin. Kalastajakadulla tuli häntä vastaan kauppias Aleksei ja kruununsihteri.

"Olimme tulossa teille," virkkoi ensin mainittu, "vaan..."

"Käännyttään takaisin, ei minulla mitään niin painavan kiireitä asioita olekaan."

"Ei, mennään vaan teidän tietänne ja jutellaan käydessämme."

He kääntyivät kävelemään Topiaan kanssa ja Aleksei puhui käyntinsä tarkoituksen. Epähuomiossa ja katsomatta tarkemmin suuria varojaan oli hän tilannut lastillisen kahvia ulkomaalta. Koska oli havainnut Topiaan toimenmieheksi, niin tuli hän esittämään eikö tämä ottaisi osaa lastista, vaikka ei muuta kuin tuhannen markan eli kahden edestä.

Sihteri auttoi Alekseita. Hän olikin asian alkuun pannut. Pelkästä hyvästä sydämmestä oli ehdotellut, että tulisivat viriään ja valppaan Topiaan luo, tälle hyötyisätä kauppaa tekemään. Kahvi tulisi nimittäin monta penniä naulankin osaksi helpommaksi tukkukauppiaiden hintoja. Säkin osaksi siitä jo painuisi monta markkaa ja tuhatta eli kaksi tuhatta markkaa antaisivat sievän voiton, jos vaan nyt hellittäisi ne kukkarosta.

Loppupäätös sihteerin puheesta oli se, että Topiaan nyt jos koskaan sopisi korjata lompakkoonsa monta sataa markkaa niinkuin tieltä löydettyjä rahoja.

"Tilaus vaan olisi paikalla maksettava. Sanokaa nyt..."

"Olisin ilomiehellä suostunut ehdotukseenne," vastasi Topias, "mutta lopetan kauppani."

"Antaudutteko kokonaan suuriin liikkeisiin?"

"Minä lopetan isot ja pienet liikkeet ja lähden maalle, kotiin."

"Sitte ei enää puhuta mitään."

"Minulla on yksi täpärä asia, enkä tiedä, vaikka vielä illalla tulisin tilaamaan..."

"Tulkaa vaan; kuukauden kuluessa saapuvat kahvit."

Tukkukauppias oli kiukkuisella päällä kuin Topias tuli puhuttelemaan häntä; hän par'aikaa vihoitteli vanhemmalle konttoristille ja vanhemmalle kauppapalvelijalle.

"Te olette kaikki yhden yhtäläisiä niin monta kuin teitä on," moitti hän. "Sata sokuritoppaa kastui eilissä sateessa, niin että lohkeevat nyt käsiin. Mutta liikuttiko se teitä, hyvät herrat?"

Vanhempi konttoristi puhdisti ensin itsensä. Konttoorissa oli eilen tiukalta työtä, siellä on tänäpäivänä, huomenna ja aina tiukalta työtä. Ei konttoorista joudeta kävelemään ja kurppailemaan laivanpurkausta katsomaan; ei siellä kukaan piittaa sokuritopuista, kastukoot tai pysykööt kuivina...

Hänet keskeytti vanhempi kauppapalvelija. Puodissa ja makasiinissa oli eilen ollut kiire toisen kiireen kyljessä. Kolmattakymmentä tilausta toimitettiin maakauppiaillekin, niin että kyllä pysyivät jalananturat kuumina. Vaikka eilen olisi satanut kultamunia, niin ei puodista ja makasiinista olisi kukaan joutanut rantaan varvastelemaan ja pilviä kurkistelemaan...

"No, no, hyvät herrat. Yksi nuori poika konttooriin lisää ja puotiin samoin. Jos sokerit sittekin kastuvat, ammun minä teidät kuuhun. Hyvät herrat! Kaksi nuorta poikaa avuksemme."

Konttoristi ja kauppapalvelija poistuivat töihinsä. Tukkukauppias kääntyi Topiaan puoleen.

"Miten nyt ovat asianne? Te näytätte niinkuin olisitte hävinnyt mies. Ovatko asianne niin tahi näin, puhukaa vaan. Minä autan kolme kertaa miestä."

"Minä tulin puhumaan teille Josusta."

"Puotipojastanne. Onko se vesari taas lähtenyt merenrannalle suolakkeita syömään."

Topias näytti sanomalehti-ilmoitusta ja virkkoi samassa:

"Josu tulisi mielellään teille konttooripojaksi."

"Onko tämä hänen kirjoitustansa?"

"On, mutta se on hätä hätää söhritty; hän osaa kauniimpaakin ja osaa hän vähän kirjanpitoakin."

"Vai niin, vai niin. Hyvä, hyvä. Lähettäkää se juupeli tänne tänään, nyt oitis. Menkää nyt sanomaan, että hän laittaa luunsa tänne."

"Kyllä; minä vaan puhuisin ensin kaksi sanaa."

"Puhukaa, puhukaa."

Pyöritellen käsissään hattua ja katsoen tukkukauppiasta rävähtämättä silmiin, puhui Topias:

"Se on sillä lailla, että se Josu on hyvä poika ja se Josu on paha poika. Ja sitte se on sillä lailla, että minä rakastan häntä, niinkuin omaa lastani. Nyt en minä ole koskaan puhunut pahaa hänelle, syystä että minä olen ollut hänen virheilleen sokea, umpisokea. Mitä ikänään hän on tehnytkin, on aina ollut minun mielestäni hyvin ja mainiosti. Mutta nyt hän tulee tänne ja täällä luultavasti katsellaan häntä toisilla silmillä, täällä nähdään kaikki hänen vikansa. Nyt minä pyydän teitä muistamaan, että minä löysin Josun kadulta, pyydän teitä muistamaan, ett'ei hänellä ole ollut onnellista lapsuutta nimeksikään. Juuri niinä aikoina jolloin ihmisen ilot ovat sydämmellisimpiä, juuri niinä aikoina, jotka kaikille ihmisille pysyvät kullan kauneina läpi elämän, on hän saanut kärsiä kovuutta, ankaruutta, vilua ja nälkää. No, tuo kovuus ja kärsiminen ovat kivetyttäneet hänet. Paha puhe, kova puhe vaikuttaa häneen hyvin vähä taikka ei mitään. Kaikki kovuus, missä muodossa se ilmaantuukin, on hänelle vanhaa tuttua. Mutta hyvä

puhe, isällinen puhe, se on hänelle uutta, sillä siihen ei hän ole tottunut. Hän janoo isällisyyttä, lempeyttä; sillä lailla, niin on minun ensimmäinen sanani."

"Puhukaa toinenkin sananne."

"Sitte minä pyytäisin, että poika saisi asua minun kanssani niin kauan kuin täällä olen. Se on nyt sillä lailla kerran, että hän on minulle rakas kuin oma lapseni."

Tukkukauppias soitti kelloa, vanhempi konttoristi tuli sisään.

"Tässä on koulua käymätön talonpoika, mutta hänen kanssaan täytyy meidän jutella hetkinen. Istukaa, hyvät herrat."

Tukkukauppias soitti uudestaan ja hiljemmin. Palvelus-tyttö tuli sisään.

"Saisimmeko tänne kahvia?"

Josu kirjoitti kirjettä Maijulle kuin Topias, ilosta hedelmöiden, tuli kotiin.

"Missä näin kauan olitte?"

"Tukkukauppiaan luona; hän on nyt sinun uusi isäntäsi. Joutuin pukemaan puhtaat vaatteet ylleni, sillä nyt heti tulet menemään hänen eteensä. Näet nyt kuinka kaikki tapahtuu hyväksemme. Mitä olisitkaan oppinut meillä? Itseviisas sinusta olisi kukaties ajan pitkään tullut. Mutta siellä sinä opit, siellä sinusta tulee kunnan mies."

Topias itse harjasi Josun pienet saappaat, haki puhtaimmat kalvostimet ja puhtaimman kauluksen hänelle.

"Pitkä poika sinä oletkin. Mene nyt." Topias kantoi käsivarrellaan hänet kadulle.

Päivällä poikkesi posteljooni puotiin ja antoi Topiaalle kirjeen, päällekirjoitus oli Helan, mutta itse kirje oli selvää ja kaunista käsialaa. Uteliaasti luki Topias:

"Tänä vuonna saadaan runsaasti heiniä ja rukiita, toukoviiljat vaan kaipaavat sadetta. — Sinusta on ollut paljo surua ja murhetta omaisillesi, me kuin täällä kaikin pelkäsimme, että löit kirveesi kiveen kuin möit maasi ja lähdit sinne kaupunkiin kauppariksi. Sisareni (edesmenneet viisaat ovatkin väittäneet lyhyen mielen ja pitkän tukan useinkin olevan lähitysten toisiaan) itki illat, aamut, mutta nyt nauraa niin paljon, että minun usein täytyy lähteä karkuun, ett'en tarvitseisi kuulla mokomaa iloa. Nauramiseensa ei hän tarvitse pyytää minulta lupaa, mutta hänen naimiseensa on minullakin sana sanottava. Sille, jonka hän valitsee miehekseen, annan minä taloni ja tavaran, mutta sen miehen ei pidä hyppelemän pennien perässä, sanottakoonkin ettei maaten markkoja koota, nukkuen heliseviä hopeita. Sisareni pitää vanhettuman karjaa hoitaessa, kangasta kutoessa ja puuroa keittäessä. Ja hänen miehensä pitää päivettymän tuolla ulkona, hikoileman kotipellon saroilla ja pesemän tomun käsistään ja kasvoistaan kotikeittoisella saippualla ja kotikaivon vedellä. Ajattele sitten mitä sinun rauhaas kuuluu, sillä minun tahtoni yli te ette ole miehiä menemään, niin totta kuin minua sanotaan Yli-Tuomon Pertuksi."

Vasta kahdeksan jälkeen illalla tuli Josu kotiin; hän ei ollutkaan niin iloinen kuin Topias oli toivonut.

"Mitä siellä näin kauan teit?"

"Virheitä." Josun ääni oli kirpeä ja hän läväytteli sormiaan niinkuin niitä olisi pahasti polttanut.

"Saitko torumisia?"

"En saanut, mutta hävetti niin tuhottomasti. Ajatelkaa, minä laskin kaksi ja kolme kuudeksi. Herran poika ja silkkilangan solmu! Oletteko kuulleet kummempata, kuin että kaksi ja kolme on yhteensä kuusi?"

Luettuaan Pertun kirjeen istui Josu Topiaan polvelle ja sai siinä pian hyvän mielensä takaisin. Tukkukauppias oli hänen mielestään kevätpakkanen; sekin usein on kylmä, sitte löyteä ja lopulta lämmin. Napista oli vetänyt hänet lähemmäksi, pienen nenänsä eteen ja siinä katsonut kissansilmää pitkän minuutin ennenkuin rupesi kyselemään isästä, äidistä, Maijusta, koulunkäymisestä ja merenrannalla olosta..."

"Kysyikö sitäkin?"

"Kysyi niinkin; hän kysyi senkin mitä siellä tein, millä sain päiväni kulumaan iltaan."

"Mitä siihen vastasit?"

"Minä sanoin syöneeni vaan marjoja, juoneeni lähteen vettä ja laulelleeni vangin lauluja katupoikain ja nuoren kansan laulettaviksi. Tukkukauppias oli jo silloin lämmin. Hän pyyhki silmäni kuiviksi ja pyysi minua sepittämään runoa tyttarelleen Vienolle. Vienon syntymäpäivä on ensi viikolla; hän on vuotta nuorempi minua."

"Näitkö häntä?"

"Monta kertaa. Päivällistunnilla korjasin hänen päivänvarjonsa ja lupasin lähteä etsimään kukkia hänen kanssaan. Oh, kyllä vaan Vieno viepi semmoisia kukkia opettajalleen ett'ei toinenkaan tyttö."

"Miksi et tullut päivällistunnilla kotiin?"

"En joutanut. Oli kopioittava röykkiö kirjeitä ja korjattava se tytön päivänvarjo."

"Onko Vieno hyvä tyttö?"

"Ei liioinkaan hyvä. Me jo riitelimmekin..."

"Älä ihmeitä!"

"Hän tahtoi minut tekemään päivänvarjonsa entistä huonommaksi, mutta minä en huolinut totella hänen tyhmiä neuvojaan. Sitten hän suuttui ja lupasi viedä sen Aarnelle...?"

"Kuka se Aarne on?"

"Uusi puotipoika... Mutta hän tulikin takaisin kiittämään minua ja sanomaan, että se on hyväksi laitettu... Nyt minun on nälkä. Ennen päivällistä tein virheen ja suutuin siitä itselleni niin, että ruokahalunikin meni. Illalla taas paloi mieleni kotiin eikä ruoka maittanut. Tuossa puodin lähellä vasta tunsin että on nälkä."

"Minäkin olen illallisetta. Olen pitänyt puuroa sinua varten kuumana."

"Lyödään voita silmään... Kas Perttua, kuinka kovan teki teille."

"Teki, kovat teki."

"Kahdeksaan asti saan olla joka aamu kotoolla. Oli siellä konttoorissa toista kuin täällä puodissa. Siellä ollaan hiljaa kuin hiiret, kynät vaan ratisevat, paitsi milloin käy vieraita. Aleksei kävi illalla meillä ja vei kantamuksen rahaa mennessään... Syödään nyt jo."

Vanhoista tavoista poikettiin sinä iltana, juotiin teetä ja valvottiin kauemmin kuin ennen. Väliovi jätettiin auki ja Josu asetti vuoteensa, niin että siitä näki isäntänsä. Vihdoinkin nukuttiin siinä iloisessa tiedossa, että yhdessäoloa riittää vielä kuitenkin kuukauden aikaa.

* * * * *

Topiaan kirjoitettua Pohjanmaalle, että hän lähtee piammiten pois kotiin maata viljelemään ja peltoa perkkamaan, tuli sieltä muun mukana käsky myödä puotirakennus heti. Jos Topias olisi ollut rahan ahvattu, olisi hän voinut hyötyä välitystoimestaan, sillä hinta oli määrätty peräti alhaiseksi. Sama näppylänaamainen ajuri, joka oli hänet ensimmäisen kerran kyydittänyt Kalastajakadulle, osti talon, luki rahat pöytään ja kiitti onneaan, etteivät muut kerinneet ennen häntä. Hän oli perheellinen mies ja asui Vanhan kirkon takana, lähellä kauppias Aleksein taloa. Oman talon, oman tontin omistaminen oli kytenyt mielessään toistakymmentä vuotta. Kydön savu ei suinkaan tuntunut kitkerältä... Omat ja vaimon perintörahat olivat heidän naimisestaan saakka kasvaneet pankissa, uutteruus ja säästäväisyys olivat antaneet vauhtia kasvamiselle ja pienistä perintörahoista paisui ajan pitkään talonhintaa. Aikaa siihen meni, mutta kydön haju oli siksi makea, ett'ei ajan pituus tuntunutkaan. Oma hevonen saa syödä omassa tallissa, lapset saavat putoilla kuhmuja päähänsä omissa rappusissa eivätkä enää sitte ole kenenkään jaloissa... Ollen saaristolainen syntymältään rakasti hän meren tuulta, myrskyn kohinaa ja aaltojen vyörykkeitä. Talo oli siis kuin tehty häntä varten. Vaimo voi laittaa ruokakaupan puotiin.

Miehelle tuli onni onnen lisäksi, sillä Topias ilmoitti lahjoittavansa vaimolle koko puotikaluston, tiskistä ja hyllyistä vieterikelloon saakka.

Kuukausi oli kulunut loppuun ja huomina päivä oli lähtöpäivä, eropäivä. Topias hääri punaisen kirstun ympärillä, asetellen siihen lyhyet ja pienet tavarat, jotka eivät menneet kaupaksi. Josu oli tullut kotiin päivällistunniksi; hän katseli Topiaan puuhaa, sormellaankaan ei auttanut, sanaakaan ei sanonut.

"Lähde jo, ett'et vaan myöhästy ja mene Vanhan kirkon kautta ja käske tämän talon uusi isäntä tulemaan tänne hevosella, niin viemme kirstun asemalle."

Josu lähti. Topias katsoi akkunasta hänen peräänsä ja näki hänen pyyhkivän silmiään nenäliinalla.

Arpakirja vielä sopi kirstuun, sitte lukko paukahti kiinni ja Topias istui kannelle.

Onnellinen ajuri oli myöskin vikkela liikkeissään ja Topias ei ehtinyt ajatuksissaan vaipua pitkällekään ennenkuin hän jo tuli iloisena sisään.

"Sama kirstu kuin siiloinikin," virkkoi hän, tarttuessaan rautaiseen kourasimeen, "eikä oo painollakaan isoa eroa."

"Sama on niin."

"Myökää minulle nuo sängyt."

"Pienemmän myön, mutta suurempaa en, sillä sen vien kotiin. Avaimet tuon teille huomenna."

Asemalta palatessa tuli verevä poliisi heitä vastaan ja sanoi Topiaalle:

"No olette te vielä näillä mailla, kävin teitä tapaamassa mutta ette ollut kotoolla ja minä jo luulin, että olette menneet pois. Koettakaapa arvata mitä minä tänään löysin."

"En minä ole lautamies."

"Minä löysin karhunpesän!"

"Älkää ihmeitä! Oliko pentujakin?"

"Oli, oli turkit, saappaat ja kello. Tulkaa kanssani."

Kolmatta vuotta oli poliisi onkinut, heitellen täkyjään kaikkiin mahdollisiin ja mahdottomiin pyörteisiin, ennenkuin närppäsi. Ja muutenhan hän olisikin ollut Matti, muutenhan olisikin kissa syönyt kauroja, joll'ei olisi osannut kutupaikkaan. Samojen ihmisten luota, joita Maiju vähän aikaa palveli, löytyivät ne. Kello oli ehjä, saappaita ei oltu pidetty ja turkkien sisässä oli koiruhoja, joten nekin olivat säilyneet hyvinä.

"Kauneimmat kiitokset vaivastanne! Ei näiden rahallinen arvo suuri ole, mutta..."

Topias katkasi lauseensa ja jätti niiden kalleuden selittämättä poliisille. Hän hyvin tiesi, että jos olisi ruvennut puhumaan vaan turkeistakin, joiden päällys oli alusta loppuun, lampaan keritsemisestä niin kankaan valmistamiseen saakka, siskovainajan työtä, olisi niistäkin jo syntynyt kertomus satahaariselle kertomukselle.

"Ovathan ne hyviä lajiksensa. Ja jokainenhan tarvitsee saada omansa pitää ja nautita."

Turkit ja saappaat asetti Topias pärekoppaan, jonka vei asemalle. Samalla tiellä meni hän kellosepälle ja vaihtoi Simon kanssa ostamansa kellon pienempään ja sievempään kelloon, maksoipa vielä hyvät välirahatkin, kelloseppä kuin ei muuten ollut halukas vaihtokauppaan.

Josun tullessa illalla kotiin oli kyltti pois oven päältä ja puoti oli tyhjä. Lakeita hyllyjä ja alastomia akkunoita jäi poika katselemaan, niin että Topiaan täytyi hänelle huutaa:

"Tule saamaan voitaleipää ja kahvia. Ei jauho- ja sillikaupan lopettaminen kannata Salomonin tavalla tutkistella maailman katoovaisuutta. Tule, saat kaksi kertaa viisitoista tippaa."

Josu tuli ja hyppäsi suoraan Topiaan syliin. Naureli sitte ja puheli paljon Vienosta. Ehtimiseen sattui heidän välillään kahinoita. Mutta sittenkin on Vieno hyvä tyttö; kiukkuinen ja oikullinen hän on, mutta sydämmestään perin hyvä, sen tietää siitäkin, että vaikka suuttuu kymmenen kertaa, niin aina katuu välillä ja pyytää anteeksi.

Kauppias Alekseikin joutui Josun puheenaineeksi. Kaupungissa liikkuu pelottavia huhuja hänestä. Kaksi viikkoa sitten oli hän lähtenyt kauppa-asioilleen Tukholmaan ja nyt pelätään hänen menneen Tukholman kautta Amerikkaan. Rouvakin oli päivällä käynyt tukkukauppiiaan luona ja itkusilmin lähtenyt pois. Aleksein matkaan yhdistetään erään nuoren ja hienon naisen katoaminen, tiedetäänpä

puhua eräästä keppiherrastakin, jolta Aleksei olisi ostanut itselleen passin. Minkä verran puheissa on totta, ei kukaan voi varmuudella sanoa, mutta paljaita juoksujuttuja ei ne ole, sillä tukkukauppias on kuin tulen sisässä, ei ole nukkunutkaan moneen yöhön. Satatuhatta pitäisikin olla kysymyksessä.

Kahvilasti ja kaksi tuhatta markkaa pöllähti Topiaan päähän. Mutta olisiko rikas ja hieno herra peijata kehdannut lähimmältään? Eihän nyt kuitenkaan. Sittehän ihmiset ovat huonommat maan matoja. Jos rikkaatkin anastavat itselleen petoksella kanssaihmistensä roivot, niin mitä ihmettä sitte köyhistä, kaikkinaisen kurjuuden lapsista. Kuin ei olisi vaan kielittelijäin koko juttu. Ja onkin. Kerrankos vaan matkoilla ja erittäinkin kauppa-asioilla viivytään yli ajan? Ja viipymiseen lyödään nyt joka talossa käytettä, vaikka juoma jo käy niin kovasti, että tynnyrin vanteet ovat katketa. Kuin jokainen pistää pieneen lintuun höyhenen, tulee siitä semmoinen kokko. Rouvankin ovat siten pelottaneet ja ehk'ei ole saanut kirjeitä, kirjeetkin joskus hukkuvat...

Josu jo piteli hivusvitjoja kädessään ja kiskoi kelloa ulos lakkarista.

"Minulla on uusi kello," ehti Topias selittämään, "tahi ei se enää uusikaan ole, mutta ei ole enää..."

"Tämähän on vanha, vanhanaikainen. Mistä..."

"Minä lainasin. Kuule nyt, että minä lainasin kerran tämän kellon sinun isällesi."

"Milloin?"

"Silloin kuin äitisi kuoli, Hän ei tuonutkaan sitä takaisin, vasta tänäpäivänä sain sen."

"Voi isä sinua!"

"Kuulithan että minä lainasin sen hänelle, itse annoin sen hänelle käteen. Tähän aikaan ei tällöinen kello paljo maksa, mutta silloin kuin minä tämän ostin, olivat ne kalliita. Minulle se on kallisarvoisempi kuin mikään muu kello. Olin silloin kuudentoista vuoden vanha kuin sen sain. Kahden syksyn metsänriistä meni sen hintaan. Moni pyy, moni teeri, ja moni koppelo heitti henkensä satimissani, monet metsämatkat tein, ennenkuin oli kuusikymmentä markkaa koossa. Kuusikymmentä markkaa se maksoi, mutta tuhanteen en sitä möisi."

"Mitä teitte toisella kellollanne?"

"Vaihdoin sen sievempään, pienempään ja tein vielä väliäkin. Arvaappa kuka sen kellon saa?"

"Hän, mesimarjan kukka!"

"Ei sinne päinkään. Sen pienen sievän kellon saa eräs nuori poika, josta minä toivon paljo." Topias avasi Josun takin, pisti liivin reikään koukun. Kaunis kello riippui kauniissa vitjoissa. "Ja se poika olet sinä."

Josun silmiä huikasi kaunis kapine, kuorensyrjät olivat puhdasta kultaa.

"Lue mitä kuoreen on kirjoitettu."

Josu luki:

"Ahkeruudesta ja uskollisuudesta."

"Kaupungissa käydessäni tulen aina tervehtimään sinua. Tottapahan tukkukauppiaskin sanoo minulle Josun olevan ahkeran ja uskollisen. Ihmisen ei pidä elämän kiitosta tavoitellakseen, mutta uskollisen ja ahkeran pitää hänen aina oleman."

Viimeisen yön tahtoi Josu maata yhdessä huoneessa. Hän veti sänkynsä Topiaan sängyn viereen, pani väliin tuolin ja kellon tuolille. Iloisesti raksutti kello: tik, tak, tik, tak, tik, tak. Josu puheli, naureli, kuunteli raksutusta, katseli kelloa ja nukkui iloonsa.

Topias oli kirjoittanut Tapania tulemaan huomenisena kaupunkiin häntä kotiin ottamaan. Unikuvissa hän jo lähti ruuhemuotoisesta huoneesta matkalle. Jo näkyi rakas järvi, jo näkyivät ikihongista salvetut harmajat rakennukset, jo näkyi tuuliviiri Yli-Tuomon talon päädyssä ja jo kuului hopean heleä ääni rapuilta, siinä olivat häntä vastassa Helka ja Topi.

"Tik, tak, tik, tak, tik, tak," nipsutti kultasyrjäinen kello tuolilla.

"Uskollisuudesta ja ahkeruudesta," kuiskasi kellon omistaja unissaan. "Ei ihmisen pidä elämän kiitosta tavoitellakseen, mutta uskollisen ja ahkeran pitää hänen aina oleman."

"Tik, tak, tik, tak, tik, tak."

Aamulla petti uni molemmat, mutta enemmän Topiaan. Josu heräsi ensiksi, keitti kahvin, veti kellonsa ja herätti sitte Topiaan, virkkaen nauravalla suulla:

"Kellot ovat kohta seitsemän."

Topias hieroi unen silmistään ja otti herättäjän pienen käden käteensä.

"Vai ovat kohta seitsemän! Unikekojahan olemmekin olleet!"

"Jos nyt kerran... Kahvi on valmista; sitä keittäessäni jo päätin, että olen tänäpäivänä iloinen."

"Ja mitä syytä olisikaan meillä olla surullisia? Jouluna tulet häihini puolta korttelia pitempänä. Ihmiset kyselevät, kuka tuo nuori herra on, sillä hän on kaunein poika jonka ovat eläissään..."

"Tpruu, tpruu."

"Ja Maiju tulee ja Johanna tulee."

Jällellä olevat huonekalut Topias tuskin ehti toimittaa asemalle niin jo Martta ajoi pihaan. Topias oli kaukaa jo tuntenut hevosen ja rientänyt ulos.

"Sinä sieltä tulitkin."

"Tapani jäi kylvämään rukiita."

Leipiä ja Helan kananpoikia oli Martalla ollut kuormana. Iltapuolella vasta oli lähtenyt kotoa ja läpi öisin kulkenut, vähän vaan yösydännä levähtänyt ja syöttänyt, Kotoolla on kiirettä kiiretten päällä. Heinät saatiin kuivina korjuun, mutta nyt kiirehtää ruis. Tähtäpäät ovat pursulleen jyvistä ja jos rapisemaan ehtivät, menevät kuin suola...

"Niitetään yöllä."

"Hyvä, että tulet kotiin, minäkin saan käteni irti ja pääsen pellolle."

"Mutta minäpä parannankinapani, käyn käsiksi suolaiseen hankeen ja aurankurkeen. Nyt saa hevonen levätä ja syödä tuossa viileässä, menemme sisään juomaan kahvia ja odottamaan Josua. Minä en tohdi lähteä ennenkuin poika pääsee päivälliselle."

Tuotuaan hevosele vettä ja paloiteltuaan leipää heinien sekaan, vei Topias Martan huoneesen.

"No kanat ja kaikki!" huudahti tämä seisoen keskeltä soukan huoneen lattiata. "Tämmöisessä karsinassako sinä oletkin asunut. Tässäkö se onnela nyt onkin?"

"Näethän, että huonekalut ovat poissa, eihän mikään huone..."

"Ja tänne sinä olisit julennut tuoda Helan! Hulluksi hän täällä olisi tullut. Voi hyvä poika! Kuin tässä nyt pitäisi liikkuman, menemän pöydän luo, ovelle ja perälle, niin mihinkäs tässä nyi menisit? Enhän minä panisi lampaitanikaan..."

"Älä nyt niin ylpeä ole; istu nyt."

"Mihin?"

"Vaikka tuohon sänkyyn ja onhan täällä toisessa huoneessa Josun tuolikin vielä."

Hämillään ja nolona toi Topias tuolin Martalle.

"Olisin minä kaiken tämän tiennyt, niin aasin olisin sinulle ostanut ja lahjoittanut, jolla olisit lähtenyt täältä sikoruuhesta."

"Lopeta nyt jo, ylpeä talon emäntä, tai minäkin rupean puhumaan."

"Puhu vaan, et sinä kuitenkaan voi puhua tänne päivänpaistetta."

Martan kopeus katosi Josun tullessa puotiin.

"Kuka herra tuolta tulee tänne?" kysyi hän ja nousi istumasta.

"Tule Josu lyömään kättä Martalle."

"Onko tuo nyt se Josu?"

"On, sama velikulta."

Josulla oli suuri paketti kädessään; hän laski sen lattialle, meni sitte Martan eteen, levitti kätensä ja kysyi:

"Kuinka Topi jaksaa?"

Martta vähän arasteli ottaissaan hänet syliinsä.

"En minä rohkene sinua pitää niin hyvänä kuin Helka määräsi," sanoi hän, suudellen Josua otsalle. "Ja kahdenkesken olette asuneet näissä huoneissa, Topi tässä ja sinä tuossa toisessa."

"Niin olemme."

"Kuule Topi! Minä otan kaikki äskeiset puheeni takaisin. Ei Helka täällä teidän kanssanne olisi muistanut ikävöidäkään. Annatko minulle anteeksi?"

"Annan, vaan en rangaistuksetta; sen saa määrätä Josu. Kerro hänelle rikoksesi, minä sillä aikaa käyn leipurissa."

Martta istui tuolille, piti Josua sylissään ja kertoi tuonnoisen ylpeytensä melkein liioteltuna.

"Lueppas tuomiosi nyt."

"Oletteko lukeneet Päivärinnan kirjoja?"

"En, häpeä sanoakseni. Helka niitä osaa ulkoakin."

"Minä tuomarinanne määrään ne luettavaksenne. Kun ne on luettu olen varma ett'ette toista kertaa puhu halveksivaisesti vaivaisimmastakaan mökistä. Punaisen kirstun pohjalla niitä on monta kappaletta. Tyydyttekö tuomiooni?"

"Tyydyn, luen vaikka lehden päivässä... Minulla on sinulle alusvaatteita. Sopiko paita, jonka Helka viimeiseksi lähetti; me pelkäsimme..."

"Sopi hyvinkin... Saanko antaa teille valokuvani ja Maijun kuvan?"

"Anna hyvä lapsi! Noita käsiä ja jalkoja kuinka ovat pienet... Topi jo tulee. Kuule! Minun täytyy lukea kaikki Päivärinnan kirjat."

"Olit hyvä tuomari, Josu. Moinen rangaistus johtaa parannukseen. Tulkaa nyt tänne puotiin syömään ja juomaan."

He istuivat kolmisin tiskille. Martta tahtoi emännöidä ja hän kaatoi kahvia, hoputteli Josua syömään ja juomaan kilpaa hänen kanssaan.

Tunnit menivät ilon kuhinassa; lähtö oli edessä.

Ovet olivat jo lukitut ja hevonen jo seisoj valjastettuna. Pidellen avainnippua kädessään katseli Topias pihanperällä olevaa rakennusta, jossa monta iltaa oli istunut perhoispariskunnan ja Johannan seurassa. Nyt siellä oli ventovierasta väkeä, jotka niin tarkasti noudattivat kaikkia muodollisuuksia, ett'eivät edes tapaturmassa milloinkaan lausuueet hyvää päivää kuin pihalla vastaan joutuivat tulemaan.

Äkkiä Martta purskahti nauramaan ja tuli ihan Josun eteen.

"Kuin nauratte, olette juuri kuin Helka."

"Tärkeimmän olin unhottaa. Helka, vallaton tyttö, määräsi että minun pitää tuoman hänelle suukkosen sinulta."

Josu kurotti käsiään, heitti päänsä taaksepäin suuteloasentoon. Martta kumartui ja painoi häveliään suukkosen pojan punaisille huulille.

"Ottakaa tekin Topillekin yksi ja ottakaa vähä rohkeammin."

"Minun ja Josun täytyy mennä Vanhan kirkon kautta ja viedä nämät avaimet. Aja Pitkälle sillalle ja odota siellä minua."

Sillä tiellä joutuivat Josu ja Topias kulkemaan Alekseis talon ohitse. Siinä puodin kohdalla oli liikettä. Kadulle oli keräytynyt joutilasta kansaa katselemaan kuinka oviin lyötiin suuret sinetit ja rautakanget

nostettiin akkunaluukkujen yli. Joutilas joukko ilvehti ja napisi.

"Hän on mennyt Amerikkaan," sanoi yksi.

"Ja varastanut miljoonan," lisäsi toinen.

"Englannista lähetti tänään sähkösanoman vanhalle rouvalleen," tiesi kolmas, "ja ilmoitti siinä, että hän on jo laivassa miljoonan ja uuden..."

"Niin suuret herrat tekevät," keskeytti neljäs. "Tehkääpä muutkin niin, varastakaapa vaikka ei muuta kuin leivänpala nälkäänne, niin on kruununköysi kaulassanne, raudat ja puntit jaloissanne."

"Ei herrain työt kuulu raukoille mitään," lisäsi viides. "Herra on aina herra ja köyhä on aina raukka. Aleksei eli herroina ja nyt hän petkutti miljoonan. Miljoonassa on niin paljon rahaa, että köyhää pyörryttää, jos vaan..."

Topias ja Josu jättivät joukon pitkittämään ivaansa, napinaansa.

"Mennään tuonne virvokemyymälään," sanoi ensin mainittu, "myyjänä siellä on kauppias Aleksein sukua ja hän puhuu meille vakaiset todet. Ei joukon puhetta ole uskominen."

He tulivat satasärmäiseen lasihuoneeseen. Mutta siellä ei ollutkaan enää taivaansinisiä värejä suosiva nainen. Naisessa, joka siellä nyt oli, ei näkynyt olevan mitään mielivärejä; puku vaan oli ohut ja ruumiinmukainen, joten pehmeän vartalon kauneudet pääsivät väkisin näkyviin.

Naisen hymyillessä herttaisesti Josulle, kysyi Topias:

"Minne se entinen neitsy, joka oli kauppias Aleksein sukua, on joutunut?"

Suloisesti hymyillen vastasi nainen:

"Hän on mennyt ulkomaille, kolmen kreivin laivassa!"

"Antakaa sitte vettä, mutta kylmää, hyvin kylmää."

Samassa Topias kuuli vieressään kruununsihteerin äänen:

"Vesi ja talonpojat sopivatkin mainiosti toisilleen, ei veistä väliä kummallakaan... Nöyrin palvelijasi, nuori ystäväni. Oletko, hieno herra, hiljattain tavannut isääsi?"

Topias katsoi häntä pitkään ihmetellen ja lausui:

"No eikös vaan olekin molemmat silmänne keltaiset, kysykää vaikka keneltä."

Nainen hätimiten siirsi silmänsä Josusta kruununsihteeriin, purskahti samassa huikeasti nauramaan. Sihtööri kalpeni kasvoilleen.

* * * * *

Tukkukauppiiaan rouva istui verannalla, kirjaellen kaunista silkki vaatetta. Vieno itki ja oli onneton, veti tavan takaa uudinta syrjään ja katsoi pihan poikki portille.

"Ylpeä poika, häjy poika! Minä en huoli niistä kasveistakaan, vaan menen yksin hakemaan uusia. Ylpeä poika! Minä revin hänen runonsa rikki ja heitän palaset tuleen."

"Vieno sinua, kuinka olet paha," torui rouva. "Tiedäthän, että hänen entinen isäntänsä lähtee tänään kaupungista pois. Ja sinä et olisi laskenut häntä sanomaan hyvästi. Vieno sinua, kuinka olet häijy ja paha."

"Enkö olisi laskenut? Tällä ajalla olisi jo sata kertaa ehtinyt sanoa hyvästi. Hän olisi voinut tulla puolen tunnin perästä takaisin, mutta hän ei tahtonut, sillä hän on niin ylpeä."

"Sinä olisit voinut mennä pyytämään puodista Aarnea kanssasi."

"En minä huoli Aarnesta mihinkään kanssani."

"Miksi et huoli? Onhan Aarne hyvä poika."

"Semmoinen hyvä; ei riitele koskaan kanssani, myöntää kaikki. Mutta ylpeä Josu onkin jo tuolla."

Topias ja Josu olivat tulleet portille. Nyt heidän tuli erota. Topias kumartui ja puhui kauniin kultalinnan Josun eteen.

"Viiden vuoden kuluttua," sanoi hän, kiertäen kätensä pojan ympäri, "tulee Topi tänne kaupunkiin koulua käymään. Sinä palvelet viisi vuotta tässä talossa ja asetat sitte oman jalkasi pöydän alle ja Topi tulee asumaan sinun luonasi. Minä panin kaikki voittorahani pankkiin sinua varten. Hyvästi nyt! Muista joka ilta ja aamu puhella Jumalan kanssa." Topias irroitti Josun kädet itsestänsä ja työnsi hänet portista sisään.

Vieno siirti uutimen kokonaan syrjään ja huusi:

"Ylpeä poika!"

Josu jäi seisomaan keskelle pihaa.

"Miksi et tullut heittämään kanssani volangia?"

Vieno nousi seisomaan verannan syrjälle ja pudotti renkaan keppiin.

"Ylpeä poika!"

Hän samassa heitti renkaan korkealle ilmaan. Keskellä pihaa rupesi rengas putoamaan alas ja putosi Josulle kaulaan.

Kirkas nauru kuului verannalla. Loukattu tyttö oli kostanut. Hän lähti juoksemaan Josun luo, nauroi kirkkaasti juostessaan.

"Sattuiko kipeästi?"

"Ei."

"Kuinka sinä olet vaalea! Mikä sinun on?"

"Mene, hyvä Vieno, pyytämään isältäsi, ett'en minä tarvitsisi mennä konttooriin iltapuolella. Pääni on kovasti kipeä ja..."

"Voi kuitenkin! Ethän vaan kuole?"

"En; minä panisin niin mielelläni maata."

Vieno lähti juoksemaan. Äidilleen hän huusi:

"Josu on kipeä ja minä pelkään, että hän kuolee. Voi kuitenkin!"

* * * * *

Meri oli tyyni, lehti ei liikkunut, tuuli ei kulkenut. Polttaen paistoi aurinko Sörnäsän vankilan seinään.

Kuinka kolkko on kartanon komeus, kuinka kauhea on sen uljuus!

Maantien lähellä oli kaksi vankia työssä, kiviä louhimassa. Vartija oli kolmantena; nojaten kiväärinsuuta vasten, seisoi hän vankien vieressä, joista toinen oli lyhyt ja kiersilmäinen, toinen pitkä, arveliailla kasvoilla.

Kiersilmäinen mies löi moukarilla poran päähän. Ilma oli tukehduttavan raskasta ja sinne asti kuului:

"Kilk, kalk, kilk, kalk, kilk, kalk."

Heidän ohitse ajoi matkamies maantiellä. Hevonen käveli rivakkaasti ja miehen rinnalla oli nuori vaimo. Kauhun kylmä hyristys kävi vaimon sydämmen lävitse, nähdessään vangit ja kiväärin.

Mutta mies, joka istui vangin puolella, tervehti heitä, lausuen:

"Hyvää iltapäivää!"

Pitkä mies katsoi maantielle ja näki Topiaan. Moukari jäi ylös, arvet kasvoissa värähtelivät.

Nojaten kiväärinsuuhun, vastasi vanginvartija matkamiehen tervehdykseen:

"Jumal'antakoon!"

Samassa moukari putosi poranpäähän. Kuului taas:

"Kilk, kalk, kilk, kalk, kilk, kalk."

Kiersilmäinen mies nosteli, kierteli poraa kivenrei'ässä. Hän kiroten kielsi pitkää miestä:

"Älä lyö poraa poikki, älä lyö terää rikki."

Matkamiehen hevonen lähti juoksemaan.

"Täysinäinen kuin pallo," puheli vanginvartija, "ja juoksee niin että harja sanoo nipsis nipsis, nipsis nipsis."

Mutta pitkä mies löi vimmatusti poranpäähän. Matkamies katsoi vielä taakseen, näki pitkän miehen, näki moukarin kohoavan, putoavan.

Ja tukehduttavan raskaassa ilmassa kuului kovasti:

"Kilk, kalk, kilk, kalk, kilk, kalk."

End of Project Gutenberg's Kalastajakadun kauppias, by Emil Lassinen

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KALASTAJAKADUN KAUPPIAS: NOVELLI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we

hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days

of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent

permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.